

Uchwała nr 20/III/2002
Rady Gminy w Irzadzach
z dnia 30 grudnia 2002r.
w sprawie uchwalenia „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania
przestrzennego gminy Irządze”

Na podstawie art. 18 ust 2 pkt. 15 ustawy z dnia 8 marca 1990r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2001r. Nr 142 poz. 1591 z późn. zm.) oraz art. 6 ust. 6 i 7 ustawy z dnia 7 lipca 1994r. o zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 1999r. Nr 15 , poz. 139, z późn. zm.), Rada Gminy w Irzadzach

uchwała:

§ 1

Przyjąć jako dokument określający politykę przestrzenną gminy - „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Irządze”, stanowiące załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2

Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Irządze.

§ 3

Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia.

RADA GMINY

mer Daria Mijda

PRZEWODNICZĄCY
RADY GMINY w Irzadzach

Stanisław Kruszc

MIEJSCOWE PLANY ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO

Nr	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego	Przedmiot planu	Powierzchnia w ha
OBSZARY DZIAŁALNOŚCI USŁUGOWO-GOSPODARCZEJ			27,7
1	Wilgoszcza	Obiekty obsługi komunikacji, przemysł nieuciążliwy, usługi	2,0
2	Woźniki	Obiekty obsługi komunikacji, przemysł nieuciążliwy, usługi	1,9
3	Bodziejowice	Obiekty obsługi komunikacji, przemysł nieuciążliwy, usługi	2,0
4	Wilków	Obiekty obsługi komunikacji, przemysł, usługi	1,3
5	Mikołajewice	Usługi motoryzacyjne (istn.), przemysł nieuciążliwy, rzemiosło	1,0
6	Zawada przy trasie katowickiej	Obiekty obsługi komunikacji, przemysł, usługi	2,3
7	Zawada przy trasie katowickiej	Obiekty obsługi komunikacji, usługi	1,8
8	Zawadka	Przemysł	8,6
9	Witów	Przemysł nieuciążliwy, rzemiosło, usługi	2,8
10	Witów przy trasie kieleckiej	Obiekty obsługi komunikacji, przemysł, usługi	3,1
10a	Irządze – teren RPU	Usługi, rzemiosło nieuciążliwe ew. rezygnacja	0,9
NOWE LOKALIZACJE ZABUDOWY MIESZKANIOWEJ			59,6
11	Irządze	Zabudowa jednorodzinna	30,0
12	Witów – tereny a, b, c, d	Zabudowa jednorodzinna	23,6
12a	Witów – zachód	Zabudowa jednorodzinna	6,9
12b	Witów – wschód	Zabudowa jednorodzinna	11,4
12c	Witów – przy szkole	Zabudowa jednorodzinna	4,5
12d	Witów – „serek”	Zabudowa jednorodzinna	0,8
13	Bodziejowice – tereny a i b	Zabudowa jednorodzinna	6,0
13a	Bodziejowice – północ	Zabudowa jednorodzinna	1,2
13b	Bodziejowice – południe	Zabudowa jednorodzinna	4,8
NOWE LOKALIZACJE ZABUDOWY LETNISKOWEJ			23,4
14	Wilków Góry	Zabudowa letniskowa, usługi turystyczne	17,3 (4,9)
15	Podgórze	Zabudowa letniskowa	1,3
16	Kolonia Kulzów	Zabudowa letniskowa	3,0
17	Zawada k/Grabca	Zabudowa letniskowa	1,8

TERENY ZABUDOWY SIEDLISKOWEJ PRZEZNACZONE NA ZABUDOWĘ JEDNORODZINNĄ			39,1
18	Woźniki	Zabudowa jednorodzinna, usługi	3,6
19	Wilków Stara Wieś	Zabudowa jednorodzinna, usługi	12,5
20	Zawadka	Zabudowa jednorodzinna, usługi, przemysł przetwórczy	7,4 (+10)
21	Irządze	Zabudowa jednorodzinna	5,6
TERENY ZABUDOWY SIEDLISKOWEJ PRZEZNACZONE NA ZABUDOWĘ LETNISKOWĄ			8,4
22	Wilków Komisarka	Zabudowa letniskowa	8,4
NOWE LOKALIZACJE USŁUG TURYSTYCZNYCH			31,3
23	Folwark Wygiełzów	Usługi turystyczne	9,1
24	Wygiełzów Stawy	Usługi turystyczne	5,5 (+16,7)
OBSZARY WYMAGAJĄCE REHABILITACJI			166,5
25	Zawada Dolina Krztyń	Zespół zabudowy letniskowej	117
26	Irządze	Wieś Irządze główny układ urbanistyczny, usługi i zabudowa mieszkaniowa	33,6
27	Witów	Nowe centrum wsi	7,0
28	Zawada	Nowe centrum wsi	8,9
OBIEKTY PRZYRODNICZE PRZEWIDYWANE DO OBJĘCIA OCHRONĄ			160
29	Zespół przyrodniczo-krajobrazowy „Skarpa Irządзка”	Zasady ochrony zespołu, ograniczone użytkowanie rekreacyjne	160

RAZEM : 516 ha

Opracowano w firmie:

TRANSPORT I MIASTO „TIM” mgr inż. Andrzej Banach

42-200 Częstochowa, Al.N.M.P. 75 m.23

Zespół autorski:

urbanistyka - mgr inż. architekt krajobrazu Renata Rustecka-Banach, główny projektant, uprawnienia urbanistyczne nr 1556/2000, członek Okręgowej Izby Urbanistów z siedzibą w Katowicach nr KT-217/02

komunikacja i infrastruktura techniczna - mgr inż. Andrzej Banach

środowisko przyrodnicze - mgr Jadwiga Śliwińska

środowisko kulturowe - mgr Barbara Furs

komputerowe opracowanie graficzne – inż. Zbigniew Duda

Spis treści:

WSTĘP	4
Podstawa formalno-prawna opracowania	4
Cel opracowania	4
Zakres opracowania	4
 1 CELE I STRATEGIA ROZWOJU PRZESTRZENNEGO	5
1.1 Główne cele polityki przestrzennej	5
1.2 Elementy strategii rozwoju	5
1.2.1 Zadania wynikające ze strategii rozwoju województwa śląskiego	5
1.2.2 Zadania wynikające ze strategii powiatu zawierciańskiego	6
1.2.3 Zadania wynikające z uwarunkowań lokalnych	11
1.3 Uwarunkowania realizacji celów rozwoju	12
1.3.1 Uwarunkowania zewnętrzne	12
1.3.2 Uwarunkowania przyrodnicze i ekologiczne	12
1.3.3 Uwarunkowania środowiska kulturowego	13
1.3.4 Uwarunkowania społeczne	13
1.3.5 Uwarunkowania strukturalne	13
1.3.6 Uwarunkowania gospodarczo-ekonomiczne	14
1.3.7 Uwarunkowania w zakresie infrastruktury technicznej i komunikacji	14
2 KIERUNKI ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO – POLITYKA PRZESTRZENNA	15
2.1 Zasady ochrony i kształtowania środowiska przyrodniczego i krajobrazu	15
2.1.1 Główne kierunki ochrony i kształtowania środowiska przyrodniczego	15
2.1.2 Obszary i obiekty objęte ochroną prawną	15
2.1.3 Obszary i obiekty postulowane do ochrony prawnej	16
2.1.4 Obszary i obiekty wymagające szczególnej ochrony ze względu na walory przyrodnicze i krajobrazowe	17
2.1.5 Ochrona zasobów środowiska przyrodniczego	18
2.2 Zasady ochrony środowiska kulturowego	24
2.2.1 Kierunki ochrony historycznego krajobrazu kulturowego	24
2.2.2 Strefy przeznaczone do objęcia ochroną	24
2.2.3 Rygory i postulaty ustalone dla poszczególnych stref	26
2.2.4 Obiekty zabytkowe	27
2.3 Zasady użytkowania i zagospodarowania obszarów rolniczej przestrzeni produkcyjnej	31
2.4 Kierunki zagospodarowania przestrzennego obszarów osadniczych	32
2.4.1 Zasady zagospodarowania terenów zabudowanych	32
2.4.2 Zasady zagospodarowania terenów przeznaczonych pod zabudowę	34
2.4.3 Standardy przestrzenne dla nowej zabudowy	35

2.5	Kierunki rozwoju komunikacji	37
2.5.1	Główne cele rozwoju układu drogowego	37
2.5.2	Parametry techniczne projektowanego układu drogowego	37
2.6	Kierunki rozwoju infrastruktury technicznej	38
2.6.1	Zaopatrzenie w wodę	38
2.6.2	Odprowadzenie ścieków	38
2.6.3	Elektroenergetyka	38
2.6.4	Zaopatrzenie w gaz	38
2.6.5	Gospodarka odpadami	39
2.7	Kierunki rozwoju turystyki i rekreacji	40
3	WDRAŻANIE POLITYKI PRZESTRZENNEJ	41
3.1	Obszary wymagające sporządzenia planów miejscowych	41
3.2	Zagadnienia wymagające opracowań koncepcyjnych	41
3.3	Wnioski i postulaty do jednostek zewnętrznych	42
3.4	Wnioski i postulaty do gmin ościennych.....	42

WSTĘP

Podstawa formalno-prawna opracowania

Podstawą formalno-prawną opracowania jest art. 6 ustawy o zagospodarowaniu przestrzennym z dnia 7 lipca 1994r. (Dz. U. Nr 89, poz. 415, z późn. zm.), uchwała nr 59/VIII/99 Rady Gminy Irządze z dnia 22.10.1999r. w sprawie przystąpienia do sporządzenia studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Irządze oraz umowa nr 1/2000 z dnia 22.02.2000r. zawarta pomiędzy Zarządem Gminy Irządze, a firmą Transport i Miasto „TiM” w wyniku przetargu ofert z dnia 03.02.2000r.

Cel opracowania

Celem opracowania jest określenie polityki przestrzennej gminy w postaci „STUDIUM UWARUNKOWAŃ I KIERUNKÓW ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO GMINY IRZĄDZE”, opracowanego zgodnie z przepisami ustawy o zagospodarowaniu przestrzennym z dnia 7 lipca 1994r. (Dz. U. Nr 89, poz. 415, z późn. zm.), z uwzględnieniem elementów strategii rozwoju gospodarczego gminy w problematyce niezbędnej do opracowania Studium, przy zachowaniu zasady zrównoważonego rozwoju.

Zakres opracowania

Zakres rzeczowy opracowania obejmuje:

- analizę uwarunkowań rozwoju gminy wynikających z dotychczasowego przeznaczenia, zagospodarowania i uzbrojenia terenu, występowania obiektów i terenów chronionych na podstawie przepisów szczególnych, stanu i funkcjonowania środowiska przyrodniczego, w tym stanu rolniczej przestrzeni produkcyjnej, prawa własności gruntów, jakości życia mieszkańców oraz zadań służących realizacji lokalnych celów publicznych.
- określenie kierunków rozwoju gminy zgodnie z przyjętą strategią rozwoju gospodarczego, z uwzględnieniem problemów przyrodniczo-ekologicznych, społeczno-ekonomicznych, technicznych i funkcjonalno-przestrzennych, przy zachowaniu zasady zrównoważonego rozwoju oraz ładu przestrzennego.
- wskazanie instrumentów polityki przestrzennej niezbędnych do realizacji w/w zadań.

Zakres terytorialny opracowania obejmuje obszar całej gminy w granicach administracyjnych o powierzchni 73,55km², z uwzględnieniem niezbędnych powiązań zewnętrznych w skali regionu.

Zakres czasowy opracowania obejmuje okres do 2010 – 2015.

„Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Irządze” składa się z dwóch części:

Część I : „Diagnoza stanu istniejącego i uwarunkowania rozwoju” – tekst i mapa w skali 1:10000

Część II : „Kierunki zagospodarowania przestrzennego” – tekst i mapa w skali 1:10000, załącznik do Uchwały Rady Gminy w Irzadzach.

1 CELE I STRATEGIA ROZWOJU PRZESTRZENNEGO

1.1 Główne cele polityki przestrzennej

Główne cele polityki przestrzennej na terenie gminy Irządze:

- zapewnienie wszechstronnego rozwoju gminy poprzez wykorzystanie istniejących walorów, zasobów i możliwości w celu stymulacji rozwoju gospodarczego i tworzenia nowych miejsc pracy,
- ochrona środowiska naturalnego i rolniczej przestrzeni produkcyjnej oraz wartości kulturowych jako najważniejszego bogactwa gminy,
- poprawa warunków życia mieszkańców poprzez rozwój i modernizację infrastruktury technicznej i społecznej.

1.2 Elementy strategii rozwoju przestrzennego

1.2.1 Cele i kierunki polityki przestrzennej państwa na obszarze gminy Irządze - zadania wynikające ze strategii rozwoju województwa śląskiego

Gmina Irządze położona jest w **obszarze funkcjonalnym rolnym wskazanym do restrukturyzacji**, na skraju obszarów wskazanych **do rozwoju rekreacji** o znaczeniu krajowym (Zespół Jurajskich Parków Krajobrazowych) i o znaczeniu regionalnym (Dolina Pilicy i Nidy).

Przez obszar gminy Irządze przebiegają dwa pasma rozwojowe o znaczeniu międzyregionalnym: pasmo Opole-Częstochowa-Kielce wzdłuż drogi DK-46 i pasmo Zawiercie-Kielce wzdłuż drogi DK-78.

Ośrodek gminy Irządze zaliczono do trzeciego lokalnego poziomu w hierarchii osadniczej.

W granicach gminy Irządze występują elementy Ekologicznego Systemu Obszarów Chronionych (ESOCh).

Znaczna część gminy położona jest w obszarze występowania głównych zbiorników wód podziemnych (GZWP).

Postulowane zadania dla gminy:

- projektowany gazociąg wysokiego ciśnienia śr. 250-150 relacji Częstochowa-Secemin (małe szanse realizacji)
- rozbudowa drogi krajowej 78 Siewierz-Zawiercie-Szczekociny – Kielce do parametrów drogi ekspresowej - jednojezdniowej
- modernizacja magistrali kolejowej CMK – Katowice – Warszawa
- proponowany rezerwat przyrody „Źródła Rajeczniczy”
- plan urządzenia lasów.

1.2.2 Zadania dla gminy Irządze wynikające ze strategii powiatu zawierciańskiego w zakresie gospodarki przestrzennej

Dla celów opracowania studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Irządze dokonano wyboru zagadnień zawartych w „Strategii rozwoju powiatu zawierciańskiego” wiążących się z planowaniem i zagospodarowaniem przestrzennym oraz zadaniami własnymi samorządu gminnego.

WIZJA POWIATU ZAWIERCIAŃSKIEGO

**POWIAT HARMONIJNEGO ROZWOJU, PRZYJAZNY DLA LUDZI
I ŚRODOWISKA (PRZYRODNICZEGO), Z PRZYSZŁOŚCIĄ DLA LUDZI MŁODYCH,
WYKSZTAŁCONYCH I PRZEDSIĘBIORCZYCH**

MISJA POWIATU ZAWIERCIAŃSKIEGO

**POWIAT ZAWIERCIAŃSKI – POWIAT OFERUJĄCY WARUNKI GODNEGO ŻYCIA
ORAZ ROZWOJU INTELEKTUALNEGO I MATERIALNEGO MIESZKAŃCÓW
POPRAZ TRWAŁY ROZWÓJ GOSPODARCZO-SPOŁECZNY (WSPIERANIE
MAŁYCH I ŚREDNICH PRZEDSIĘBIORSTW ORAZ INWESTYCJI)**

STRATEGIA ROZWOJU POWIATU ZAWIERCIAŃSKIEGO, Zakład Badań Ekonomicznych i Społecznych, Główny Instytut Górnictwa w Katowicach, mgr inż. Andrzej Krowiak, mgr Krystyna Nowakowska, grudzień 2000

OBSZAR STRATEGICZNY:

1. GOSPODARKA I INFRASTRUKTURA TECHNICZNA

CELE STRATEGICZNE	ZADANIA
1. OPRACOWANIE PLANÓW I PROGRAMÓW ROZWOJU	Opracowanie gminnego programu rozwoju gospodarczego Inwentaryzacja zasobów możliwych do wykorzystania w tym opracowanie mapy zasobów gminnych nieruchomości do wykorzystania przez MŚP Stworzenie systemu zachęt i preferencji dla inwestorów Wyznaczenie terenów przemysłowych w poszczególnych miejscowościach i ich uzbrojenie w infrastrukturę techniczną, ze środków publicznych, funduszy pomocowych i środków prywatnych Opracowanie mapy terenów pod inwestycje usługowe (hotele, parkingi, warsztaty naprawcze itp.) Opracowanie projektu „małej” strategii w zakresie budowy i rozbudowy dróg Opracowanie projektów wykonawczych w zakresie budowy i modernizacji sieci wodociągowych oraz kanalizacji
2. INFORMACJA I PROMOCJA	Wprowadzenie zmian w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego pod kątem wyznaczenia terenów pod inwestycje oraz obszarów intensywnej działalności gospodarczej (przemysł, usługi) Promowanie gminnych zasobów pracy i kapitału ludzkiego Promowanie gminnych zasobów nieruchomości i preferencji w ich zagospodarowywaniu Promowanie gminnych terenów inwestycyjnych Promowanie gminnych terenów pod usługi turystyczne Uczestniczenie podmiotów gospodarczych we wszelkiego rodzaju targach i wystawach inwestycyjnych (np. Targi Agroturystyczne w Częstochowie)
3. WSPIERANIE MAŁEJ I ŚREDNIEJ PRZEDSIĘBIORCZOŚCI	Opracowanie założeń polityki preferencji dla średnich i drobnych przedsiębiorstw (ulgi podatkowe, obniżki opłat) Tworzenie zakładów usługowo-rzemieślniczych w zanikających specjalnościach. Preferencje dla tych branż. Inicjowanie zrzeszania się MŚP na terenie gminy
4. OFERTY INWESTYCYJNE	Przygotowanie katalogu ofert inwestycyjnych bez względu na formę własności nieruchomości Stosowanie preferencyjnego systemu sprzedaży lub dzierżawy nieruchomości dla przedsiębiorstw gospodarczych

5. INFRASTRUKTURA KOMUNIKACYJNA	Budowa nowych dróg tranzytowych i gminnych wg Strategii Drogowej Powiatu Kontynuowanie programu utwardzania dróg gruntowych Poprawa stanu istniejących dróg oraz chodników, ścieżek pieszo-rowerowych i dydaktycznych Zwiększenie częstości przeglądu stanu technicznego dróg i oznakowania Wprowadzenie okresowych analiz natężenia ruchu drogowego oraz optymalizacja organizacji ruchu Budowa parkingów i punktów gastronomicznych przy drogach tranzytowych wraz z infrastrukturą towarzyszącą Budowa sieci dróg gminnych i ścieżek rowerowych pod kątem intensyfikacji turystyki Budowa dróg dojazdowych do parkingów i miejsc atrakcyjnych turystycznie Zadrzewienie pasów przydrożnych
6. INFRASTRUKTURA TECHNICZNA, KOMUNALNA I ROLNICZA	Modernizacja i rozbudowa sieci energetycznych Opracowanie programu i wniosku do budowy kanalizacji na terenie gminy – z pomocą środków funduszu SAPARD Budowa sieci gazowej Budowa oczyszczalni ścieków i wysypisk śmieci Podniesienie standardu mieszkań komunalnych Budowa i modernizacja urządzeń melioracyjnych na terenie gminy Zwiększenie ilości budek telefonicznych na terenie gminy
7. KIERUNKI INWESTOWANIA	Rozbudowa przemysłu rolno-spożywczego Ekspozowanie istniejących zabytków gminy jako atrakcji turystycznej i ich zagospodarowanie Rozwój małej i średniej bazy turystycznej Budowa campingów Organizowanie i promowanie imprez rozrywkowo-turystycznych adresowanych do klientów spoza powiatu Tworzenie zakładów przetwórstwa rolno-spożywczego

OBSZAR STRATEGICZNY:

2. EDUKACJA

CELE STRATEGICZNE	ZADANIA
1. TWORZENIE WARUNKÓW EFEKTYWNEGO I NA WYSOKIM POZIOMIE FUNKCJONOWANIA OŚWIATY	Stworzenie dzieciom i młodzieży warunków do rozwoju kultury fizycznej i sportu

OBSZAR STRATEGICZNY:

3. SPOŁECZEŃSTWO I INFRASTRUKTURA SPOŁECZNA

CELE STRATEGICZNE	ZADANIA
1. POPRAWA DOSTĘPNOŚCI DO PLACÓWEK SŁUŻBY ZDROWIA	Utrzymanie działalności w istniejących już przychodniach i ośrodkach zdrowia
2. TWORZENIE SKUTECZNEGO SYSTEMU OPIEKI SOCJALNEJ I SPOŁECZNEJ	Zapewnienie mieszkań socjalnych i zastępczych osobom potrzebującym Zapewnienie mieszkań o odpowiednich udogodnieniach dla osób niepełnosprawnych
3. TWORZENIE KORZYSTNYCH WARUNKÓW BYTOWYCH DLA MIESZKAŃCÓW I PRZYJEZDNYCH	Tworzenie odpowiednich warunków mieszkaniowych dla osób niezamożnych. Zwiększenie liczby mieszkań komunalnych Propagowanie regionu jako idealnego miejsca do zamieszkania na emeryturze dla ludzi z terenów Śląska i Zagłębia Przygotowanie terenów pod kątem budowy osiedli-sypialni o charakterze rezydencjonalnym
4. PODNOSZENIE JAKOŚCI ŻYCIA MIESZKAŃCÓW	Zorganizowanie w gminie ośrodka kulturalno-oświatowego

OBSZAR STRATEGICZNY:

1. ROLNICTWO I PRZEMYSŁ PRZETWÓRCZY

CELE STRATEGICZNE	ZADANIA
1. ORGANIZACJA I SPECJALIZACJA PRODUKCJI ROLNEJ I PRZEMYSŁU PRZETWÓRCZEGO	Organizowanie grup producenckich Dostosowanie produkcji rolnej do miejscowych warunków klimatycznych i glebowych Reaktywowanie działalności młynów lokalnych Wprowadzenie lokalnych specjalizacji w zakresie hodowli – tworzenie ferm kóz i produkcja mleka Rozbudowa ośrodków hodowli ryb na bazie czystych wód lokalnych Specjalizacja w zakresie hodowli koni – zgodnie z warunkami gmin jurajskich Produkcja wysokiej jakości żywności zaspokajającej potrzeby lokalne i ponad lokalne – w wybranych asortymentach Pobudzanie inicjatyw drobnych rolników w zakresie intensyfikacji produkcji rolnej Zintegrowanie środowiska rolników do podejmowania wspólnych inicjatyw w pozyskiwaniu środków na rozwój rolnictwa Tworzenie warunków do przyspieszonego obrotu ziemią od tych, którzy jej nie uprawiają do tych, którzy chcą rozwijać produkcję rolną

2. PRZETWÓRSTWO ROLNO-SPOŻYWCZE	Uruchamianie przetwórn i przechowalni owoców i warzyw jako wspólnych przedsięwzięć dla kilku producentów Tworzenie lokalnych małych przetwórn obsługujących kilka gospodarstw Organizowanie w jednym miejscu punktów skupu, przetwarzania i sprzedaży produktów rolnych
3. OTOCZENIE ROLNICTWA	Tworzenie i rozwój lokalnych firm zajmujących się skupem i handlem płodami rolnymi Inicjowanie działań zachęcających do komasacji gruntów Inicjowanie odtworzenia struktur Kółek Rolniczych
4. WARUNKI KLIMATYCZNE I GLEBOWE	Likwidacja nieużytków. Zalesienie gruntów V i VI klasy Rekultywacja gruntów (Irządze – ochrona przed erozją lessów)

OBSZAR STRATEGICZNY:

2. TURYSTYKA I ORGANIZACJA CZASU WOLNEGO

CELE STRATEGICZNE	ZADANIA
1. MODERNIZACJA I ROZBUDOWA BAZY TURYSTYCZNO-REKREACYJNEJ	Przeprowadzenie inwentaryzacji stanu i potrzeb w zakresie bazy turystycznej i infrastruktury towarzyszącej Rozbudowa i budowa infrastruktury turystycznej Budowa tanich hoteli i innych miejsc noclegowych oraz małej gastronomii Budowa parkingów strzeżonych Budowa pól namiotowych Zagospodarowanie dla celów turystycznych budynków po szkołach podstawowych oraz istniejących placówek oświatowych (sieć schronisk młodzieżowych) Budowa trasy narciarskiej całorocznej
2. TWORZENIE „PRODUKTU TURYSTYCZNEGO” – WYPROMOWANIE KOMPLEKSOWEJ OFERTY TURYSTYCZNEJ	Wypracowanie specyficznej dla gminy atrakcyjnej oferty turystyczno-rekreacyjnej Tworzenie „produktu turystycznego” gminy Zorganizowanie wizualnej informacji turystycznej Wypracowanie oferty usług agroturystycznych Organizowanie sportów rekreacyjnych (jazda konna, spadochroniarstwo) Wyznaczenie w gminie szlaku turystycznego Organizowanie turystyki w zakresie łowiectwa i wędkowania Wypracowanie oferty kulturalno-oświatowej (plenery, wystawy) Stworzenie dogodniejszych połączeń komunikacyjnych do ciekawych miejsc turystycznych
3. KONTYNUACJA DZIAŁAŃ W ZAKRESIE ROZWOJU TURYSTYKI W ZGODZIE ZE ŚRODOWISKIEM NATURALNYM	Maksymalne wykorzystanie walorów środowiska naturalnego w zgodzie z uwarunkowaniami wynikającymi z ochrony obszarów prawnie chronionych Wykorzystanych wyjątkowych walorów ekologicznych w miejscowościach oddalonych od szlaków komunikacyjnych

4. LOKALNA I PONADLOKALNA WSPÓŁPRACA WŁADZ SAMORZĄDOWYCH, ORGANIZACJI I INSTYTUCJI ZAINTERESOWANYCH ROZWOJEM TURYSTYKI	Wspólne ubieganie się gmin i powiatów o środki pomocowe na rozwój turystyki Organizowanie spotkań i wymiana poglądów w zakresie prowadzenia działalności agroturystycznej z innymi gminami Podejmowanie wspólnych przedsięwzięć na rzecz rozwoju turystyki z sąsiednimi gminami Wprowadzanie zmian w planach zagospodarowania przestrzennego pod kątem tworzenia kompleksów turystyczno-rekreacyjnych
5. PROMOCJA I EKSPONOWANIE REGIONALIZMU ORAZ ZABYTEKÓW DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY	Wykorzystanie atutów regionu (regionalizm) w działalności turystycznej (potrawy, ubiór, miejsca związane z tradycją i historią) Zorganizowanie mini-muzeum regionalnego w gminie Promocja istniejących zabytków dziedzictwa kulturowego i architektonicznego
6. PROPAGOWANIE DZIAŁAŃ NA RZECZ PODNOSZENIA KONDYCJI FIZYCZNEJ MIESZKAŃCÓW, ZWŁASZCZA MŁODZIEŻY	Rozwój obiektów sportowych, w tym także boisk szkolnych Budowa placów zabaw i ścieżek rowerowych

1.2.3 Zadania wynikające z uwarunkowań lokalnych gminy

1. Wykorzystanie istniejących walorów i możliwości gminy w celu stymulacji rozwoju gospodarczego i tworzenia nowych miejsc pracy.

- Rozwój turystyki w oparciu o atrakcyjny krajobraz miejscowy oraz zabytki kultury materialnej:
 - rozwój wypoczynku pobytowego - porządkowanie istniejącego zespołu działek letniskowych w dolinie rzeki Krztyńni, wyznaczenie nowych terenów zabudowy letniskowej
 - rozwój turystyki świąteczno- niedzielnej - wyznaczenie szlaków turystycznych: pieszych, rowerowych, narciarstwa biegowego, jazdy konnej, w oparciu o atrakcje krajobrazowe i lokalne zabytki (zespoły leśne, rzeki Krztyńnia i Białka, parki podworskie, regionalne budownictwo)
 - rozwój agroturystyki jako zaplecza dla ruchu turystycznego: gastronomia, baza noclegowa z dodatkowymi atrakcjami jak: stadniny koni, gospodarstwa rybne,
 - promocja gminy w regionie jako atrakcyjnego rejonu turystycznego położonego na zapleczu Jurajskich Parków Krajobrazowych.
- Restrukturyzacja rolnictwa posiadającego dobre warunki dla rozwoju (gleby wysokich klas, stosunkowo duże gospodarstwa rolne, małe zanieczyszczenie środowiska)
 - rozwój lokalnego przetwórstwa rolno-spożywczego na bazie miejscowych produktów rolnych,
 - intensyfikacja tradycyjnych kierunków produkcji i poszukiwanie nowych możliwości: uprawy specjalistyczne, hodowla,

- tworzenie dogodnych warunków dla powiększania gospodarstw rolnych
- promocja działalności gospodarczej związanej z rolnictwem.

2. Ochrona środowiska naturalnego i rolniczej przestrzeni produkcyjnej jako najważniejszego bogactwa gminy.

- zachowanie i ochrona istniejących walorów i zasobów przyrodniczych
- dążenie do poprawy stanu środowiska poprzez działania eliminujące szkodliwy wpływ na środowisko, wynikający ze sposobu zagospodarowania i użytkowania terenu, w tym:
 - uporządkowanie gospodarki wodno-ściekowej – budowa kanalizacji sanitarnej
 - uporządkowanie gospodarki odpadami
 - stopniowa eliminacja nie ekologicznych źródeł energii
 - wprowadzanie ekologicznych zasad gospodarki rolnej
- zachowanie zasady zrównoważonego rozwoju w działalności inwestycyjnej, w tym kontrolowanie rozwoju turystyki i działalności gospodarczej, w celu wyeliminowania ich szkodliwego wpływu na środowisko.

3. Poprawa warunków życia ludności poprzez rozwój i modernizację infrastruktury technicznej oraz podstawowych usług (handel, służba zdrowia, oświata, kultura, wypoczynek).

1.3 Uwarunkowania realizacji celów rozwoju - synteza

Rozdział niniejszy jest podsumowaniem I części „Studium uwarunkowań ...” – „Diagnozy stanu istniejącego i uwarunkowań rozwoju”.

1.3.1 Uwarunkowania zewnętrzne

- Położenie w województwie śląskim, w powiecie zawierciańskim, pomiędzy Zespołem Jurajskich Parków Krajobrazowych a doliną Pilicy – atrakcyjnymi rejonami turystycznymi Polski.
- Korzystne powiązania komunikacyjne z terenami otaczającymi poprzez drogi krajowe: nr 46 Częstochowa – Szczekociny – Kielce i nr 78 Katowice – Siewierz – Szczekociny – Kielce oraz drogę wojewódzką nr 794 Koniecpol – Lelów – Pradła – Wolbrom.

1.3.2 Uwarunkowania przyrodnicze i ekologiczne

- Konieczność zachowania wysokich walorów środowiska przyrodniczego będących jednym z atutów gminy z jednoczesnym umożliwieniem jego wykorzystywania dla potrzeb turystyki i rekreacji (problem uporządkowania terenów zabudowy letniskowej w dolinie rzeki Krztyni)
- Konieczność ochrony wód gruntowych i powierzchniowych przed zanieczyszczeniem ze względu na występowanie na znacznym obszarze gminy Głównych Zbiorników Wód Podziemnych

- Konieczność objęcia ochroną prawną najcenniejszych elementów środowiska przyrodniczego i krajobrazu gminy
- Występujące skażenie i zakwaszenie gleb przy ich jednoczesnej bardzo wysokiej przydatności rolniczej
- Konieczność ochrony powierzchni terenu przed degradacją (lessy)

1.3.3 Uwarunkowania środowiska kulturowego

- Konieczność zachowania wysokich walorów środowiska kulturowego (zespoły dworsko-parkowe i folwarczne wpisane do rejestru zabytków, duża ilość pojedynczych obiektów zabytkowych, liczne stanowiska archeologiczne), będącym jednym z atutów gminy przy jednoczesnym braku środków i możliwości organizacyjnych na ich prawidłowe utrzymanie

1.3.4 Uwarunkowania społeczne

- Przeważające zatrudnienie w rolnictwie przy słabej obecnie koniunkturze
- Malejąca liczba ludności, a w tym wzrastający udział ludności w wieku produkcyjnym może nasilić problem bezrobocia – konieczność tworzenia nowych miejsc pracy poza rolnictwem

1.3.5 Uwarunkowania strukturalne

Struktura funkcjonalno-przestrzenna

- Bardzo duże rozproszenie zabudowy, powodujące trudności w wyposażeniu w infrastrukturę drogową i inżynierijską
- Tylko kilka wsi (Irządze, Witów, Bodziejowice) posiada wykształconą zwartą strukturę zabudowy i ośrodki usługowe o różnym stopniu rozwoju

Wyposażenie w usługi

- Mieszkalnictwo – ze względu na malejącą liczbę ludności w zasadzie nie występuje konieczność wyznaczania nowych terenów budowlanych dla mieszkańców. Istniejące tereny mieszkaniowe posiadają spore rezerwy. Pojawiło się zapotrzebowanie na tereny mieszkaniowe ze strony osób spoza gminy - część letników wnioskuje o przekształcenie działek rekreacyjnych na działki budowlane.
- Szkolnictwo – działają 2 szkoły podstawowe i gimnazjum, 2 szkoły podstawowe zostały zamknięte z braku obsady – mogą być przeznaczone na cele innych usług.
- Kultura i wypoczynek – brak działającego domu kultury, konieczne uruchomienie Domu Rolnika, mało terenów sportowych

1.3.6 Uwarunkowania gospodarczo-ekonomiczne

- Stosunkowo duże gospodarstwa rolne, z tendencją do powiększania się
- Mała ilość podmiotów gospodarczych tworzących miejsca pracy
- Słabo rozwinięte usługi turystyczne - niedostateczne wyposażenie w usługi gastronomiczne, noclegowe, obiekty sportowe.
- Niewielki ruch budowlany – głównie zaspokajający potrzeby mieszkaniowe ludności miejscowej oraz inwestycji własnych gminy. W niewielkim ruchu budowlanym znaczący udział ma zabudowa letniskowa.
- Brak wyznaczonych terenów ofertowych dla potencjalnych inwestorów lokalnych i zewnętrznych.

1.3.7 Uwarunkowania w zakresie infrastruktury technicznej i komunikacji

- Dobrze rozwinięta sieć wodociągowa, ale brak kanalizacji sanitarnej i urządzeń odprowadzania ścieków. Nie zrealizowano przewidzianych w planie oczyszczalni ścieków. Grozi to pogorszeniem stanu czystości wód powierzchniowych i podziemnych.
- Dobrze rozwinięta sieć drogowa – duża ilość dróg o nawierzchni asfaltowej lub ulepszonej
- Dobre wyposażenie w telefony
- Brak sieci gazowej
- Brak ścieżek rowerowych

2 KIERUNKI ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO – POLITYKA PRZESTRZENNA

2.1 Zasady ochrony i kształtowania środowiska przyrodniczego i krajobrazu

2.1.1 Główne kierunki ochrony i kształtowania środowiska przyrodniczego

Przyjmując zasadę zrównoważonego rozwoju jako wiodącą w ustalaniu polityki przestrzennej gminy, uznaje się za główne kierunki ochrony środowiska przyrodniczego:

- zachowanie istniejących walorów przyrodniczych i krajobrazowych terenu,
- zachowanie równowagi ekologicznej w środowisku przyrodniczym (zachowanie bioróżnorodności oraz systemu naturalnych powiązań przyrodniczych),
- optymalne wykorzystanie zasobów środowiska dla rozwoju społeczno-gospodarczego.

Kierunki te będą realizowane poprzez:

- kontynuowanie ochrony obszarów i obiektów objętych ochroną prawną,
- proponowanie do objęcia ochroną prawną nowych obszarów i obiektów,
- utrzymanie funkcjonowania systemów naturalnych powiązań przyrodniczych zarówno na poziomie gminy jak i regionalnym oraz krajowym,
- wyznaczenie obowiązujących standardów określających warunki ochrony zasobów środowiska przyrodniczego.

2.1.2 Obszary i obiekty objęte ochroną prawną

Na terenie gminy jest obecnie niewiele obiektów prawnie chronionych.

Są to:

- lasów ochronne wodochronne – chronione przepisami ustawy z dnia 28 września 1991r. o lasach (Dz. U. Nr 101, poz. 444, z późn. zm.), położone w południowej części gminy, w rejonie doliny Krztyni i Rajecznicy oraz na północy w małym kompleksie leśnym w Wygiełzowie.

Na obszarze lasów ochronnych obowiązują szczególne zasady gospodarki leśnej polegające na preferowaniu naturalnego odnowienia lasu, kształtowania struktury gatunkowej i przestrzennej lasu zgodnie z warunkami siedliskowymi i ograniczeniu gospodarki zrębowej.

- drzewa pomniki przyrody, chronione przepisami ustawy z dnia 16 października 1991r. o ochronie przyrody (Dz. U. Nr 114, poz. 492, z późn. zm.), wymienione szczegółowo w „Diagnozie stanu istniejącego i uwarunkowaniach rozwoju”, rozdział – Stan i funkcjonowanie środowiska przyrodniczego.

Dla drzew pomników przyrody obowiązuje 15-metrowa strefa ochronna przed zmianą warunków siedliska.

- grunty rolne, chronione ustawą z dnia 3 lutego 1995r. o ochronie gruntów rolnych i leśnych (Dz. U. Nr 16, poz. 370, z późn. zm.).

Szczególnie chronione są grunty stanowiące użytki rolne wysokich klas bonitacyjnych (I-IV), zajmujące większość użytków rolnych gminy. Ochrona polega na maksymalnym ograniczaniu przeznaczania ich na cele nierolnicze i przeciwdziałaniu ich degradacji.

- stawy rybne o ustanowionych obrębach hodowlanych, chronione ustawą z dnia 18 kwietnia 1985r. o rybactwie śródlądowym (Dz. U. Nr 21, poz. 91, z późn. zm.) - kompleks stawów „Krztynia”.

Obowiązuje zakaz zmiany sposobu użytkowania obiektu.

- strefy ochrony bezpośredniej i pośredniej ujęć wód podziemnych, ustanowione na mocy ustawy z dnia 24 października 1974r. Prawo wodne (Dz. U. Nr 38, poz. 230, z późn. zm.) dla ujęć wód w Bodziejowicach, Woźnikach i Wygiełzowie.

Na obszarze stref zakazuje się wykonywania wszelkich czynności mogących wpłynąć niekorzystnie na stan przydatności ujmowanej wody lub wydajność ujęcia.

2.1.3 Obszary i obiekty postulowane do ochrony prawnej

Proponuje się objąć ochroną prawną na mocy ustawy o ochronie przyrody następujące najcenniejsze elementy środowiska przyrodniczego i krajobrazu gminy.

- obszar źródliskowy rzeki Rajecznicy wraz z drzewostanami olchowymi i roślinnością wilgociolubną, ze stanowiskiem bociana czarnego, położony w kompleksie leśnym na południu gminy, postulowany do objęcia ochroną w „Studium zagospodarowania przestrzennego byłego województwa częstochowskiego” jako rezerwat przyrody „Źródła Rajecznicy”. Waloryzacja przyrodnicza obiektu, przewidywana do wykonania w 2003r. na wiosnę określi jego formę ochrony prawnej. Powierzchnia obiektu ok. 170ha. Zwyczajowa nazwa tego rejonu lasu – Kępina.

Wymagane dostosowanie gospodarki leśnej do celów ochrony – ograniczenie zrębów, zakaz wszelkich działań mogących spowodować zmianę stosunków wodnych na terenie obiektu oraz w sąsiedztwie. Szczegółowe zasady postępowania określi akt objęcia ochroną.

- odcinek doliny Krztyni i Białki Zdowskiej ze zbiorowiskami łąkowymi, leśnymi, ostoją ptactwa oraz przede wszystkim krawędzią skarpy wysoczyzny, która na tym odcinku odznacza się wyjątkowymi walorami – proponowany do objęcia ochroną jako zespół przyrodniczo-krajobrazowy „Skarpa Irządzka”. Powierzchnia obiektu – ok. 160ha.

Obowiązuje zakaz zmiany warunków siedliskowych, szczególnie warunków wodnych, zakaz naruszania krawędzi skarpy, zakaz lokalizacji nowej zabudowy, zakaz zmiany dotychczasowego sposobu użytkowania terenu – użytki rolne zielone, ochrona przed hałasem (poprzez zalesienie pasa terenu wzdłuż CMK). Postulat skablowania linii 110kV na odcinku obszaru chronionego. Szczegółowe zasady postępowania określi akt objęcia ochroną. W przypadku podtrzymania proponowanej formy ochrony – wymóg opracowania planu miejscowego po jego uchwaleniu. Dopuszcza się możliwość ograniczonego wykorzystania obszaru dla celów rekreacji - po określeniu zasad zagospodarowania w planie miejscowym.

- dolina Białki Lelowskiej z siecią dopływów, ze zbiorowiskami łąkowymi i bagiennymi, zadrzewieniami łągowymi i zaroślami łożowymi oraz stawami rybnymi z ostoją ptactwa, tworząca lokalny korytarz ekologiczny - proponowana do objęcia ochroną jako użytek ekologiczny „Dolina Białki Lelowskiej”. Powierzchnia obiektu – ok. 270ha.

Wymagany zakaz naruszania warunków siedliskowych, utrzymanie dotychczasowego sposobu użytkowania obszaru – jako użytki rolne zielone, zakaz lokalizacji zabudowy i ogrodzeń, maksymalna ochrona zbiorowisk roślinnych, cieków i oczek wodnych oraz ostoi ptactwa. Postulowana rekultywacja stawów rybnych. Szczegółowe zasady postępowania określi akt objęcia ochroną.

- wawozy lessowe porośnięte starodrzewem bukowym znajdujące się w lasach na zachód od wsi Bodziejowice – proponowane do objęcia ochroną jako użytek ekologiczny „Wawozy Bodziejowickie”. Powierzchnia obiektu – ok. 15ha.

Zakaz naruszania zboczy wawozów oraz porastającego je drzewostanu.

- obiekty proponowane do objęcia ochroną jako projektowane pomniki przyrody:
 - pojedyncze drzewa – 2 lipy przy kościele w Irzadzach, 2 buki i lipa w parku w Irzadzach,
 - aleje i szpalery drzew – aleja grabowa przy plebani w Irzadzach, zespół szpalerów i aleja grabowa na terenie folwarku w Wygielzowie.

Wymagane zachowanie 15-metrowej strefy ochronnej wokół obiektów, chroniącej przed zmianą warunków siedliska.

- projektowany obszar wzmożonej ochrony Głównych Zbiorników Wód Podziemnych – przewidywany do utworzenia w północno-wschodniej części gminy.

Na obszarze obowiązują podwyższone rygory ochrony środowiska, w celu utrzymania jakości i wielkości zasobów wód podziemnych, opisane szerzej w rozdziale „Ochrona zasobów środowiska przyrodniczego - Wody podziemne”

2.1.4 Obszary i obiekty wymagające szczególnej ochrony ze względu na walory przyrodnicze i krajobrazowe

Oprócz tego wyznacza się obszary i obiekty wymagające szczególnej ochrony ze względu na walory przyrodnicze i krajobrazowe oraz rolę w systemie przyrodniczym gminy.

- Zlewnia Pilicy – obejmującą obszar całej gminy. Ochrona zlewni wymaga podwyższonych standardów korzystania z wód powierzchniowych.
- Korytarz ekologiczny doliny Pilicy, zawierający doliny rzek Krztyni i Białki Zdowskiej. Ochrona wieloprzestrzennego korytarza ekologicznego wymaga ograniczenia zabudowy do niezbędnych potrzeb, utrzymania w stanie niezmiennym warunków siedliskowych, zachowania w maksymalnym stopniu istniejących zbiorowisk roślinnych oraz cieków i oczek wodnych, będących siedliskiem zwierząt. Obowiązuje utrzymanie dotychczasowego rolnego użytkowania terenu, z dopuszczeniem ograniczonego użytkowania rekreacyjnego.
- Lasy – pozostałe kompleksy t.j. gospodarcze i prywatne, tworzące wraz z lasami ochronnymi podstawowy element systemu przyrodniczego gminy. Powinny być chronione przed uszczuplaniem powierzchni oraz zmianą warunków siedliskowych. Gospodarka leśna powinna być, w miarę możliwości, prowadzona w sposób umożliwiający naturalne odnowienia. Należy dążyć do systematycznego zwiększania powierzchni leśnej poprzez planowe dolesienia na glebach nieprzydatnych rolniczo oraz w sąsiedztwie istniejących zespołów leśnych, w celu ich wzmocnienia i uzupełnienia. Skład gatunkowy dolesień powinien być zgodny z warunkami siedliskowymi. Na terenach leśnych wyklucza się lokalizację zabudowy.
- Ekosystemy łąkowe dolin rzecznych – pełniące podobnie jak lasy podstawową rolę w systemie przyrodniczym gminy, wchodzące w skład korytarzy ekologicznych różnej rangi.

Wymagana jest ochrona ich powierzchni oraz ochrona przed zmianą warunków siedliskowych. Obowiązuje utrzymanie dotychczasowego rolniczego sposobu użytkowania.

- Zespoły starodrzewu parkowego - wchodzące w skład zabytkowych założeń dworsko-parkowych, z pomnikami przyrody oraz okazami starych drzew o wybitnych walorach, pełniące rolę ostoi fauny i będące jednym z atrakcyjniejszych elementów krajobrazu gminy. Obowiązuje ochrona zespołów jako całości, ochrona poszczególnych egzemplarzy drzew o wybitnych walorach nie objętych ochroną prawną oraz fauny, ochrona przed zmianą warunków siedliska.
- Cieki i zbiorniki wodne – rzeki, rowy, oczka wodne, stawy rybne i podmokłości odgrywające istotną rolę w systemie przyrodniczym gminy oraz w krajobrazie.

Obowiązuje ochrona zasobów, jakości i funkcji biologicznych oraz warunków zasilania. Zakaz zmniejszania powierzchni wodnych, zwłaszcza zbiorników i oczek wodnych istotnych dla małej retencji. Nakaz ochrony roślinności i fauny związanej ze środowiskiem wodnym. W sąsiedztwie cieków i zbiorników wodnych obowiązują zasady ograniczenia lokalizacji obiektów kubaturowych i ogrodzeń. Szczegółowe zasady zagospodarowania w rozdziale: „Ochrona wód powierzchniowych”.

- Skarpa wysoczyzny wzdłuż doliny Krztyni i Białki Zdowskiej – element ukształtowania terenu o dużych walorach przyrodniczo-krajobrazowych. Najbardziej atrakcyjny odcinek proponowany jest do objęcia ochroną prawną. Pozostałe odcinki powinny być chronione przed naruszeniem ukształtowania terenu. Wymagane ograniczenie lokalizacji zabudowy do niezbędnego minimum. Ewentualna lokalizacja obiektów kubaturowych musi być poprzedzona badaniami geotechnicznymi.

2.1.5 Ochrona zasobów środowiska przyrodniczego

Ochrona powietrza atmosferycznego

Na stan czystości powietrza atmosferycznego, wpływ mają źródła spoza obszaru gminy, lokalna tzw. niska emisja - z indywidualnych palenisk i lokalnych kotłowni opalanych najczęściej węglem i koksem oraz emisja spalin ze środków transportu.

Należy systematycznie dążyć do ograniczania lokalnej emisji zanieczyszczeń poprzez następujące działania:

- sukcesywnie propagować i wprowadzać stosowanie w indywidualnych gospodarstwach domowych i rolnych, obiektach usługowych i rzemieślniczych ekologicznych czynników grzewczych (gaz, energia elektryczna, lekki olej opalowy),
- ustanowić zakaz lokalizacji kotłowni na paliwa nieekologiczne w obiektach przemysłowych,
- istniejące lokalne źródła zanieczyszczeń powietrza, posiadające decyzje o dopuszczalnej emisji, zmodernizować poprzez zmianę czynnika grzewczego i montaż nowoczesnych filtrów powietrza,
- wykluczyć na terenie gminy lokalizację obiektów mogących zanieczyszczać atmosferę i powodować naruszenia standardów jakości środowiska w zakresie czystości powietrza,
- prowadzić systematyczny monitoring powietrza.

Zanieczyszczenia powietrza wynikające z emisji spalin pochodzących ze środków transportu koncentrują się wzdłuż najbardziej uciążliwych tras komunikacyjnych:

- drogi krajowej 78 Katowice - Siewierz - Szczekociny - Kielce,
- drogi krajowej 76 Częstochowa - Szczekociny (Kielce).

Zasięg stref zanieczyszczeń od komunikacji drogowej i kolejowej szacuje się na kilkadziesiąt metrów (licząc w obie strony od trasy). Wpływ na wielkość emisji spalin ma przede wszystkim natężenie ruchu. Jak wynika z prognoz, udział zanieczyszczeń komunikacyjnych w ogólnej sumie zanieczyszczeń powietrza w najbliższym czasie będzie nadal rósł i poważniej ograniczyć go środkami administracyjnymi nie można.

W niewielkim stopniu można poprawić klimat aerosanitarny w otoczeniu uciążliwych tras komunikacyjnych wprowadzając obustronne obsadzenia tras zwartymi szpalerami drzew i krzewów. Zieleń pochłaniając spaliny pełnić będzie rolę izolacyjną, również w stosunku do hałasu drogowego. Obsadzenia te należy w miarę możliwości wprowadzać wzdłuż wymienionych wyżej najbardziej uciążliwych tras komunikacji drogowej.

Ochrona wód powierzchniowych

Zgodnie z ustawą z dn. 18 lipca 2001 r. Prawo wodne (Dz. U. 2001 r. nr 115 poz. 1229) wody podlegają ochronie, niezależnie od tego, czyją stanowią własność.

W stosunku do wód powierzchniowych powinno się wprowadzić ochronę ich zasobów, jakości i funkcji biologicznych oraz warunków zasilania. W ramach realizacji programu małej retencji należy dążyć do zwiększenia powierzchni wodnych, a z uwagi na duży stopień zanieczyszczenia wód - stopniowej poprawy ich jakości w celu uzyskania wymaganej pierwszej klasy czystości.

W tym celu powinno się podjąć następujące działania:

1. Ochroną należy objąć powierzchnie wodne cieków i zbiorników oraz tereny bagienne, torfowiska i obszary źródliskowe, wraz z otaczającą je roślinnością nadwodną poprzez zakaz zmniejszania powierzchni, zakaz zmiany linii brzegowej, zakaz zasypywania i zaśmiecania oraz zakaz zmiany stosunków wodnych.
2. Zanikające powierzchnie wodne i suche stawy w miejscowościach Witów, Stara Wieś, Irządze i innych w ramach realizacji programu małej retencji wymagają odtworzenia i ochrony odtworzonej powierzchni.
3. W obrębie dolin rzecznych obowiązują zasady ograniczenia zainwestowania. Tereny te powinny pozostać terenami otwartymi, należy je w miarę możliwości wyłączyć z zainwestowania również z powodu niekorzystnych w większości warunków budowlanych oraz niekorzystnych cech klimatu lokalnego oraz ze względu na przyrodniczą funkcję korytarzy ekologicznych.

W przypadku konieczności lokalizowania na tych terenach zabudowy, obowiązują następujące zasady:

- ze względu na przyrodnicze funkcje tych terenów związane z migracją fauny, należy wprowadzić zakaz stosowania ogrodzeń pełnych i na podmurówce.
- należy wprowadzić zakaz lokalizacji nowej zabudowy w odległości mniejszej niż 25m od brzegów cieków wodnych, podmokłości, kanałów melioracyjnych i stawów oraz zakaz grodzenia w odległości mniejszej niż 10m.
- dla obszaru doliny Krztyni należy utrzymać obowiązujący nakaz pozostawienia terenu o szerokości 50m., przylegającego do brzegów rzeki, jako

ogólnodostępnego. Należy wprowadzić tu zakaz zabudowy kubaturowej oraz zakaz stawiania ogrodzeń.

4. W celu poprawy jakości wód powierzchniowych (uzyskania co najmniej drugiej, a docelowo - pierwszej klasy czystości) powinno się uporządkować gospodarkę wodno-ściekową na terenie gminy poprzez:

- wybudowanie i objęcie jak największej ilości gospodarstw zorganizowanym sposobem odprowadzania ścieków. Na terenach indywidualnego sposobu odprowadzania ścieków wprowadzać w miarę możliwości oczyszczalnie przydomowe i kontrolować prawidłowość korzystania ze zbiorników szczelnych.
- równoczesną inwentaryzację i likwidację wszystkich zrzutów ścieków bytowo-gospodarczych do gruntu, wód powierzchniowych i podziemnych.

W pierwszym rzędzie sieć kanalizacji sanitarnej powinna być zrealizowana na obszarze najwyższej ochrony wód podziemnych (ONO) oraz na terenach, gdzie zwierciadło wody występuje płytko.

5. Należy prowadzić stały monitoring jakości wód powierzchniowych.

Ochrona wód podziemnych

Ochrona ta wyraża się poprzez ochronę zasobów wód i ochronę jakości wód podziemnych. Z uwagi na fakt, że prawie cała gmina położona jest w obrębie Głównych Zbiorników Wód Podziemnych, a północno-wschodnia jej część w projektowanym obszarze wzmożonej ochrony GZWP, z obszarami najwyższej (ONO) i wysokiej ochrony (OWO), problem ochrony wód podziemnych nabiera szczególnego znaczenia i staje się priorytetowym zadaniem ochrony środowiska. W związku z powyższym polityka inwestycyjna gminy powinna zostać na tych obszarach podporządkowana funkcji ochrony wód.

W tym celu:

1. Nie powinno się tu lokalizować przedsięwzięć, mogących bezpośrednio lub pośrednio szkodliwie oddziaływać na wody podziemne i powierzchniowe. W procesie inwestycyjnym należy rygorystycznie przestrzegać zasad ochrony środowiska.
2. Dla istniejących tu obiektów potencjalnie uciążliwych powinno się wykonać przeglądy ekologiczne. Obiekty mogące szkodliwie oddziaływać na wody podziemne należy sukcesywnie eliminować, jeśli nie jest możliwa ich skuteczna, pod tym względem, modernizacja.
3. Tereny te powinny zostać jak najszybciej objęte systemem odprowadzania ścieków, sieciowym lub grupowym, przy jednoczesnej likwidacji niekontrolowanych zrzutów ścieków bytowych do wód podziemnych, powierzchniowych oraz do gruntu.
4. Należy prowadzić systematyczny monitoring jakości wód podziemnych, szczególnie na obszarze najwyższej ochrony wód podziemnych (ONO) i wysokiej ochrony wód podziemnych (OWO)

Obszar ONO, gdzie powinny obowiązywać najwyższe rygory, występuje w południowo-wschodniej części gminy i obejmuje część doliny Krztyni i Białki Zdowskiej, obszary leśne oraz miejscowość kolonia Dąbrówka.

Dodatkowo na obszarze ONO należy zakazać:

- lokalizacji obiektów szczególnie szkodliwych dla środowiska oraz wysypisk, wylewisk, składowisk odpadów,
- zrzutów nieoczyszczonych ścieków do gruntu i wód,

- rolniczego wykorzystania ścieków,
- realizacji zabudowy mieszkaniowej bez jednoczesnej realizacji kanalizacji sanitarnej,
- eksploataowania surowców mineralnych występujących poniżej zwierciadła wód gruntowych.

Na obszarze ONO należy ustalić warunki nawożenia i stosowania środków ochrony roślin. Wskazane jest, aby gospodarka rolna miała tu charakter rolnictwa ekologicznego.

Ochrona wód podziemnych dotyczy również komunalnych ujęć wód, znajdujących się w gminie w miejscowościach Bodziejowice, Woźniki i Wygiełzów. Obiekty te posiadają wyznaczone strefy ochrony bezpośredniej i pośredniej. Dla obszarów stref obowiązują ograniczenia w zagospodarowaniu i użytkowaniu zgodnie z decyzjami o zatwierdzeniu strefy.

Ochrona i kształtowanie szaty roślinnej

Szata roślinna gminy: lasy, zadrzewienia śródpolne, przydrożne i nadwodne, zbiorowiska łąkowe i bagienne wymaga jako całość ochrony przed uszczuplaniem powierzchni oraz zmianą warunków siedliskowych.

Zasady ochrony zbiorowisk leśnych, łąkowych, nadwodnych i bagiennych zostały określone w poprzednich rozdziałach.

Szczegółowej ochrony wymagają zadrzewienia i zakrzewienia śródpolne i przydrożne na terenach lessowych, przeciwdziałające erozji. Zadrzewienia te powinny być uzupełniane nowymi nasadzeniami zgodnymi z warunkami siedliska (w kierunku składu gatunkowego czyżni).

Dla nowych nasadzeń w krajobrazie otwartym powinna obowiązywać zasada stosowania gatunków roślin zgodnych z siedliskiem, pochodzenia rodzimego.

Ochrona krajobrazu oraz powierzchni ziemi

Krajobraz gminy stanowi jeden z najcenniejszych jej zasobów. Ochrona krajobrazu i powierzchni ziemi powinna się wyrażać przez:

1. Ochronę i zachowanie wartości przyrodniczych terenu, w tym przede wszystkim:
 - ochronę i zachowanie lasów i terenów zieleni (w rozumieniu ustawy o ochronie przyrody), zadrzewień i zakrzewień śródpolnych, nadwodnych, przydrożnych, porastających wąwozy i skarpy oraz innych podnoszących walory krajobrazowe terenu,
 - ochronę i zachowanie cieków wodnych, stawów, podmokłości i torfowisk wraz z towarzyszącą im roślinnością oraz istniejących, związanych z wodami powierzchniowymi terenów otwartych.
2. Zachowanie naturalnego ukształtowania terenu, przeciwdziałanie erozji.
3. Racjonalne gospodarowanie przestrzenią, unikanie rozproszenia zabudowy.
4. Zachowanie wysokich standardów architektonicznych w nowopowstającej zabudowie.
5. Zachowanie wysokiego (20-30%) odsetka powierzchni biologicznie czynnej w obrębie nowo zagospodarowywanych siedlisk i działek budowlanych.
6. Odsunięcie zabudowy od obiektów o wartościach przyrodniczo-krajobrazowych, zachowanie strefy buforowej.
7. Zachowanie wartości kulturowych z uwzględnieniem archeologicznych dóbr kultury

8. Ochronę powierzchni ziemi przed zanieczyszczeniem i degradacją, a co się z tym wiąże:
- likwidację lokalnych zaśmieceń i „dzikich” wysypisk śmieci (szczególnie położonych w wyrobiskach w północnej części terenu, w okolicach miejscowości Marcjampol Witowski oraz w skarpie wysoczyzny w sąsiedztwie Podgórze),
 - rekultywację i zagospodarowanie lokalnych wyrobisk poeksploatacyjnych surowców budowlanych i innych występujących w gminie nieużytków;
9. Zamianę napowietrznej linii elektroenergetycznych 110 kV na linię kablową podziemną.

Ochrona złóż surowców mineralnych

Złoża surowców mineralnych występujące w gminie nie mają większego znaczenia gospodarczego.

- margle, piaski wodnolodowcowe i wydmy ze względu na rejon występowania nie powinny być eksploatowane, gdyż ich eksploatacja grozi degradacją przyrodniczą terenów dolin rzecznych, zanieczyszczeniem wód, oraz zakłóceniem stosunków wodnych na obszarze zlewni.
- złoża torfów o niewielkiej miąższości w dolinach Białki Lelowskiej oraz Białki Zdowskiej nie powinny być eksploatowane z uwagi na konieczność ochrony ekosystemów dolinnych.
- powstałe wyrobiska poeksploatacyjne powinno się zrekultywować i zagospodarować.

Ochrona przed uciążliwościami

W ramach ochrony przed uciążliwościami powinno się:

1. Konsekwentnie modernizować istniejące na terenie gminy obiekty uciążliwe, aby zminimalizować ich negatywny wpływ na środowisko.
2. Obiekty nie poddające się modernizacji wyeliminować z obszaru gminy.
3. Inwestycje o charakterze gospodarczym mogące znacząco wpływać na środowisko należy lokalizować jedynie na terenach wyznaczonych do tego celu, po przeprowadzeniu odpowiedniego postępowania lokalizacyjnego.
4. Przestrzegać zasady, aby działalność zakładu lub innego obiektu nie powodowała przekroczenia standardów jakości środowiska poza terenem, do którego zarządzający tym obiektem ma tytuł prawny.

W odniesieniu do inwestycji niezbędnych, których uciążliwość wykracza poza granice lokalizacji, obowiązują następujące zasady:

1. W odległości 50 m od granic cmentarzy obowiązuje zakaz lokalizowania zabudowy mieszkaniowej, a w odległości 150 m - ujęć wody pitnej
2. W strefie 19 m od osi energetycznych linii napowietrznych 110 kV obowiązuje nakaz uzgadniania inwestycji z dysponentem sieci. Linie elektroenergetyczne, stacje i rozdzielnie elektroenergetyczne o napięciu znamionowym 110 - 400 kV należą, zgodnie z Rozporządzeniem MOSZNiL z dnia 14 lipca 1998 r. w sprawie określenia rodzajów inwestycji szczególnie szkodliwych dla środowiska i zdrowia ludzi albo mogących pogorszyć stan środowiska oraz wymagań, jakim powinny odpowiadać oceny oddziaływania na środowisko tych inwestycji (Dz. U. Nr 93, poz. 589) do inwestycji mogących pogorszyć stan środowiska, a w rozumieniu ustawy Prawo Ochrony Środowiska do przedsięwzięć mogących znacząco wpływać na środowisko. W związku z

tym powinno się wykonać dla nich przeglądy ekologiczne, na podstawie których będzie możliwe dokładne określenie zasięgu ewentualnych obszarów ograniczonego użytkowania i zasad zagospodarowania tych obszarów, zwłaszcza w sąsiedztwie zabudowy mieszkaniowej i lotniskowej.

Docelowo, z uwagi na ochronę krajobrazu, korzystne byłoby skablowanie istniejącej linii wysokiego napięcia 110 kV.

3. Od źródeł komunikacji drogowej i kolejowej, zgodnie z Rozporządzeniem MOŚZNiL z dnia 13 maja 1998 r. w sprawie dopuszczalnych poziomów hałasu w środowisku (Dz. U. Nr 66 poz. 436), na terenie gminy obowiązują dopuszczalne poziomy hałasu w środowisku: 55-60 dB dla pory dziennej i 45-50 dB dla pory nocnej. Są to poziomy określone dla terenów obiektów służby zdrowia, oświaty i opieki społecznej, terenów rekreacyjno - wypoczynkowych oraz terenów zabudowy zagrodowej i mieszkaniowej, ewentualnie z usługami rzemieślniczymi. W celu określenia wielkości tego zasięgu należy dokonać bezpośrednich pomiarów hałasu lub obliczyć zasięg teoretyczny na podstawie pomiarów natężenia ruchu. Z pewnym przybliżeniem można przyjąć, że zasięg ten od głównych tras drogowych nie powinien przekroczyć 40-45 m.

W celu ograniczenia hałasu należy:

- w odniesieniu do istniejących obiektów wrażliwych, znajdujących się w zasięgu uciążliwości hałasowych, zastosować zabezpieczenia akustyczne (wymiana okien, ewentualnie budowa ekranów przeciwhałasowych) oraz zrealizować strefy zieleni izolacyjnej.
- w odniesieniu do obiektów projektowanych należy zastosować odpowiednie rozwiązania przestrzenne oraz dostępne rozwiązania techniczne
- dla najbardziej uciążliwych tras, których eksploatacja, jak wynika z przeglądu ekologicznego, powoduje przekroczenia standardów środowiska poza terenem, do którego zarządzający trasą ma tytuł prawny, powinno się, zgodnie z art. 135 ust. 1 ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (Dz. U. Nr 62 poz. 627) utworzyć obszary ograniczonego użytkowania.

2.2 Zasady ochrony środowiska kulturowego

2.2.1 Kierunki ochrony historycznego krajobrazu kulturowego

Głównym celem i sensem wszelkich działań związanych z ochroną historycznego krajobrazu kulturowego jest nie tylko zachowanie jak największej ilości elementów tego krajobrazu na terenie gminy, ale również utrzymanie i wyeksponowanie indywidualnego charakteru regionu i poszczególnych jego miejscowości oraz utrzymanie i kontynuacja w przyszłości miejscowych i regionalnych tradycji budowlanych w zakresie struktury przestrzennej i form architektonicznych.

Takie szersze spojrzenie powoduje, że zakres problematyki ochrony przestrzennych zasobów kulturowych obejmuje zarówno istniejące elementy historycznej struktury przestrzennej i obiekty o wartościach zabytkowych, jak i kształtowanie nowych elementów przestrzennych tak, by były one harmonijnie połączone z miejscowymi tradycjami budowlanymi i odznaczały się lokalnym charakterem. Chodzi również o uporządkowanie bardzo zdewastowanej (tak na terenie gminy Irządze jak i na terenie całej Polski) w ciągu minionych 50 lat struktury przestrzennej poszczególnych miejscowości oraz wprowadzenie ładu przestrzennego. Jest to ogromne zadanie, które aby mogło być dobrze przeprowadzone, musiałoby być poprzedzone pełniejszym opracowaniem omawiającym takie zagadnienia jak: studium historycznego rozwoju poszczególnych wsi, ich typologii i kompozycji, ocena stanu zachowania i czytelności historycznych układów, typy rozplanowania zagród oraz formy zabudowy zagrodowej tak mieszkalnej jak i gospodarczej, także zawierających szersze analizy wnętr architektoniczno-krajobrazowych.

Sformułowana na takiej podstawie ogólna koncepcja ochrony wartości kulturowych gminy obejmowałaby wszystkie 3 skale, w obrębie których funkcjonuje gospodarka przestrzenna:

- skalę ogólnoplanistyczną gminy;
- urbanistyczną – poszczególnych wsi i przysiółków;
- architektoniczną – poszczególnych wnętr ulic, pierzei, a także formy obiektów budownictwa mieszkalnego i gospodarczego.

Przedstawione poniżej zasady ochrony oraz wskazania i zalecenia wobec braku w/w opracowania są z konieczności dość wybiórcze i nie wyczerpują całości tematu. Skoncentrowano się na obszarach i obiektach o rozpoznanej wartości, obejmując je strefami konserwatorskimi, w obrębie których obowiązują pewne szczególne wymogi i zalecenia. Należy podkreślić, że byłoby ze wszech miar pożądane, aby zasady i zalecenia sformułowane dla stref były przestrzegane również poza obrębem tych stref (zwłaszcza w odniesieniu do nowej zabudowy).

Zasady ochrony środowiska kulturowego przedstawione w niniejszym studium uwarunkowań gminy powinny być rozwijane i pogłębiane na etapie opracowywania planów miejscowych poszczególnych rejonów gminy.

2.2.2 Strefy przeznaczone do objęcia ochroną

W granicach gminy wydziela się następujące rodzaje stref konserwatorskich (Zgodnie z „Wytycznymi do opracowania problematyki ochrony wartości kulturowych w planach zagospodarowania przestrzennego” – październik 1981r.):

- **Strefa „B” ochrony historycznego krajobrazu kulturowego** – obejmuje obszar podlegający rygorom w zakresie utrzymania zasadniczych elementów rozplanowania istniejącej substancji o wartościach kulturowych oraz charakteru i skali nowej zabudowy.

W ramach strefy „B” występują następujące podstrefy:

- „B 1” - historyczne rozplanowanie zespołów urbanistycznych
- „B 2” – zespoły dworsko-parkowe
- „B 3” – cmentarze historyczne
- Strefa „E” ochrony ekspozycji - obejmuje obszar stanowiący zabezpieczenie właściwego eksponowania zespołów lub obiektów zabytkowych poprzez wyznaczenie terenów wyłączonych spod zabudowy lub określenie jej nieprzekraczalnych gabarytów
- Strefa „K” ochrony krajobrazu - obejmuje obszar krajobrazu o wartościach kulturowych. W ramach strefy „K” występują podstrefy:
 - „K 1” – strefa kształtowania krajobrazu otwartego
 - „K 2” – zespoły pofolwarczne i pozostałości zespołów dworsko-parkowych
 - „K 3” – drogi historyczne
- Strefa „W” ochrony archeologicznej – obejmuje rozpoznane i potencjalne obszary eksploracji archeologicznej, w których obowiązują ograniczenia dotyczące użytkowania terenu. W ramach strefy występują podstrefy:
 - „W” – tereny o rozpoznanej zawartości reliktyw archeologicznych podlegających ochronie konserwatorskiej
 - „OW” – strefa obserwacji, obejmująca obszary o domniemanej zawartości reliktyw archeologicznych

W obrębie stref określa się rygory – obowiązujące przy ustaleniach planu oraz wszelkich działaniach, oraz postulaty - pożądane z punktu widzenia ochrony wartości kulturowych.

Określa się także rygory i postulaty dla pojedynczych obiektów architektonicznych i zabytków ruchomych, takich jak krzyże i kapliczki przydrożne.

Granice stref oznaczone są na rysunku studium.

Strefy ochrony konserwatorskiej zespołów przestrzennych

Irządze

„B 1” – obszar centrum wsi wraz z kościołem i terenem przykościelnym oraz miejscem po zespole folwarcznym,

„B 2” – zespół dworsko-parkowy

„B 3” – obszar cmentarza

„E” – strefa ochrony ekspozycji wsi Irządze

Wygiełzów

„B 2” - zespół dworsko-parkowy

„K 1” – obszar krajobrazu otwartego przylegającego do zespołu dworskiego

„K 2” – zespół pofolwarczny

„B 2” – zespół dworsko-parkowy

Witów

„K 2” – pozostałości zespołu dworsko-parkowego

Drogi historyczne – „K 3”

Irządze – Nakło

Grabiec – Siedliska

Gołuchowice – Zawada

Zawada – Ołudza

Turzyn – Witów – Siedliska

Strefy ochrony archeologicznej

„W” – Irządze – 4 stanowiska, Zawada – 2 stanowiska, Wilgoszcza – 2, Wygiełzów – 2

„OW” :- Wilgoszcza, Zawada, Mikołajewice, Krztynia, Podgaj, Wygiełzów

2.2.3 Rygory i postulaty ustalone dla poszczególnych stref :

B 1 Irządze – obszar centrum wsi z kościołem, terenem przykościelnym oraz miejscem po folwarku

1. Wymóg utrzymania istniejącego układu ulicznego – dotyczy to w pierwszym rzędzie utrzymania przebiegu głównej ulicy bez wprowadzania zmian; zakaz wydzielania nowych ulic i dojazdów o charakterze ulicy.
2. Wymóg zachowania istniejących podziałów własnościowych i tradycyjnych linii zabudowy.
3. Wymóg zachowania istniejącego starodrzewu w obrębie strefy.
4. Nakaz zachowania obiektów wpisanych do ewidencji zabytków, a w przypadku niezbędnych remontów zachowania formy i stylowych elementów wystroju architektonicznego (dotyczy to zwłaszcza formy i podziałów stolarki, opasek okiennych i drzwiowych, gzymsów i profilowań).
5. W granicach strefy obowiązuje uzgadnianie projektów budynków nowych oraz adaptacji starych – począwszy od fazy lokalizacji – z organem właściwym do spraw ochrony zabytków.
6. Wymóg przestrzegania następujących zasad kształtowania nowej zabudowy:
 - ograniczenie wysokości budynków lokalizowanych w pierzejach ulic do 1 kondygnacji z poddaszem użytkowym,
 - stosowanie dachów dwu i czterospadowych w układzie kalenicowym, o symetrycznym nachyleniu połaci, ze spadkami w granicach 35-45°,
 - wejście do budynku od strony frontowej z poziomu terenu,
 - wymóg stosowania tradycyjnych materiałów budowlanych i wykończeniowych w elewacjach i pokryciu dachów oraz tradycyjnej kolorystyki,
 - zabudowa gospodarcza w obrębie działek nie może wykraczać wysokością ponad zabudowę od strony ulicy
7. Ze względu na pokrywanie się strefy „B1” ze strefą obserwacji archeologicznej „OW”, w wypadku konieczności wykonania prac ziemnych obowiązuje zgłoszenie ich właściwemu organowi ds. ochrony zabytków oraz prowadzenie ich pod nadzorem archeologicznym.

Postuluje się:

W przypadku przebudowy i remontów obiektów o tradycyjnych formach zachowanie stylowych detali architektonicznych (dotyczy to zwłaszcza formy i podziałów stolarki).

B 2 zespoły dworsko - parkowe (Irządze, Zawada, Wygiełzów)

1. Wymóg uzgadniania sposobu użytkowania (przeznaczenia) obiektów i zagospodarowania terenu z właściwym organem d/s ochrony zabytków.
2. Wymóg prowadzenia wszelkich prac w parku na podstawie kompleksowej dokumentacji (co najmniej uproszczona dokumentacja projektowo-wykonawcza wg wytycznych Dyrektora ZOikZPO z 26.08.1987). Do czasu opracowania dokumentacji dopuszcza się wykonywanie jedynie prac zabezpieczających i zabiegów sanitarnych - po uzgodnieniu z organem jw.
3. Wymóg konserwacji zachowanych obiektów budowlanych oraz uzgadniania wszelkich prowadzonych w nich prac
4. W przypadku obiektów nowoprojektowanych wymóg uzgodnienia formy, gabarytów, usytuowania i materiałów z organem właściwym do spraw ochrony zabytków.

B 3 cmentarz w Irządzach

1. Wymóg zachowania historycznych elementów układu cmentarza.
2. Zakaz usuwania starodrzewu, poza drzewami chorymi i zagrażającymi bezpieczeństwu.
3. Wymóg konserwacji kaplicy cmentarnej i istniejącego ogrodzenia.
4. Wymóg zachowania i konserwacji historycznych nagrobków.

E strefa ochrony ekspozycji centrum wsi i zespołu dworskiego w Irządzach

1. Zakaz przeznaczania pod zabudowę nowych terenów nie uwzględnionych w dotychczasowym planie.
2. Na terenach dopuszczonych do zabudowy wymóg stosowania zabudowy o wysokości do 1 kondygnacji z poddaszem użytkowym, z rygorami jak w strefie B1.
3. Wymóg zharmonizowania zadrzewień ze starodrzewem istniejącym w centrum wsi i w parku.

K 1 strefa kształtowania krajobrazu otwartego w Wygiełzowie

1. Wymóg zachowania historycznych elementów zagospodarowania i ukształtowania terenu (cieki i rowy melioracyjne, stawy, groble, nasypy, itp.)
2. Wymóg zachowania naturalnych zadrzewień i zakrzewień związanych ze środowiskiem doliny rzecznej.
3. W wypadku lokalizacji nowych obiektów - zakaz naruszania zachowanych historycznych elementów zagospodarowania i zieleni oraz wymóg uzgadniania projektów z właściwym organem d/s ochrony zabytków.

K 2 – pozostałości zespołów dworskich i folwarcznych

Wygiełzów

1. Nakaz zachowania szpalerów i alei grabowej w obrębie dawnego folwarku.

2. Zakaz lokalizacji nowych obiektów w obrębie układu – we wnętrzu przestrzeni wydzielonej przez szpalery.

Postuluje się:

Nadanie tradycyjnej formy architektonicznej nowoprojektowanym obiektom w pobliżu układu.

Witów

1. Wymóg zachowania funkcji obszaru dawnego parku dworskiego jako terenu zieleni.
2. Wymóg uzgadniania lokalizacji i projektów ewentualnej nowej zabudowy na terenie strefy z właściwym organem d/s ochrony zabytków.

Postuluje się:

Dostosowanie skali nowoprojektowanych obiektów do sąsiedniej zabudowy i nadanie jej tradycyjnej formy architektonicznej.

K3 – drogi historyczne

Wymóg zachowania przebiegu drogi.

Postuluje się:

Uczytelnienie drogi nasadzeniami o tradycyjnym składzie gatunkowym.

Archeologia

Strefa „W”

Na obszarze strefy „W” powinna być zakazana wszelka działalność inwestycyjna, nie związana bezpośrednio z rewaloryzacją terenów, dopuszczalne są jedynie działania ograniczone m.in. polegające na:

1. konserwacji zachowanych fragmentów zabytkowych, ekspozycji w terenie, zaznaczenia ich śladów;
2. pozostawienie terenów jako otwartych; pełniących funkcje rekreacyjne, przygotowanie ich do tych funkcji.

W przypadku niemożliwości wyeliminowania kolizji inwestycji ze strefą, działalność inwestycyjna może być podjęta po przeprowadzeniu szczegółowych badań archeologicznych.

Wojewódzki Konserwator Zabytków uzgadnia wszelkie działania w strefie na etapie określania warunków wstępnych dla inwestycji i trybem przewidzianym w ustawie o ochronie dóbr kultury oraz przepisach szczegółowych ustala warunki działalności w obrębie strefy. Koszt badań archeologicznych przedinwestycyjnych obciąża inwestora.

Strefa „OW”

Na obszarach strefy „OW” wszelka działalność inwestycyjna i związana z naruszeniem gruntu musi być dokonywana pod nadzorem archeologiczno-konserwatorskim; w razie stwierdzenia reliktywów archeologicznych wszelkie prace powinny być przerwane, a teren poddany badaniom archeologicznym; wyniki badań winny decydować o możliwości kontynuowania prac, ewentualnie ich zaniechaniu i zmianie przeznaczenia terenu.

Wojewódzki Konserwator Zabytków uzgadnia inwestycje na etapie określania warunków wstępnych dla inwestycji i trybem przewidzianym w ustawie o ochronie dóbr kultury oraz przepisach szczegółowych ustala warunki prowadzenia prac. Koszt nadzorów archeologicznych obciąża inwestora.

2.2.4 Obiekty zabytkowe

Obiekty wpisane do rejestru zabytków

Obiekty te są chronione przepisami ustawy z dnia 15 lutego 1962r. o ochronie dóbr kultury i muzeach (Dz. U. Nr 10, poz.48, z późn. zm.).

Wszelkie działania prowadzące do zmiany ich obecnego stanu wymagają uzgodnienia z organem właściwym w sprawach ochrony zabytków. Dotyczy to również obiektów z grupy drugiej, o ile zostałyby wpisane do rejestru prawomocną decyzją w terminie późniejszym. Obecnie w rejestrze znajdują się:

- 1) kościół parafialny w Irządzach (A/202/78)
- 2) zespół dworski (dwór i park) w Irządzach (A/201/78)
- 3) zespół dworski (dwór i park) w Zawadzie (A/238/78)
- 4) zespół dworski (dwór i park) w Wygiełzowie (A/539/92)

Obiekty znajdujące się w ewidencji Wojewódzkiego Oddziału SOZ Oddział Zamiejscowy w Częstochowie.

W wypadku uzasadnionej potrzeby dopuszcza się adaptację obiektu z zachowaniem charakterystycznych elementów ukształtowania i wystroju – w uzgodnieniu z organem właściwym w sprawach ochrony zabytków.

W wypadku konieczności spowodowanej udokumentowanym złym stanem technicznym obiektu dopuszcza się rozbiórkę za zgodą organu jw. W obu wypadkach działania należy poprzedzić wykonaniem uproszczonej inwentaryzacji i dokumentacji fotograficznej.

Do grupy tej należą (podana pierwotna funkcja obiektu):

Irządze

- 1) Plebania, ?
- 2) Organistówka, murowana, 1900
- 3) Wikarówka, murowana, 1900
- 4) Cmentarz parafialny
- 5) Kaplica cmentarna, murowana, pocz. XX
- 6) Stodoła podworska, murowana, k. XVIII, przebudowana
- 7) Obora podworska, nr 133, murowana, pocz. XX
- 8) Zagroda nr 85, dom, chlew, stodoła, drewn. k. XIX
- 9) Zagroda nr 96 (d.97), dom, stodoła, drewn. ?
- 10) Stodoła nr 106, drewn. 1930
- 11) Dom nr 118, drewn.-murowany, XIX/XX
- 12) Dom nr 143, drewn. pocz. XX
- 13) Dom nr 164, drewn. pocz. XX ?

Sadowie

- 1) Kaplica p.w. św. Grzegorza, murowana, 1780, poł. XIX, remontowana i przebudowana, XX

- 2) Kaplica, murowana, poł. XIX
- 3) Dom nr 30, drewn. pocz. XX ?
- 4) Zagroda nr 93, dom drewn.

Bodziejowice

Kaplica murowana

Witów

- 1) Pozostałości parku podworskiego, 2 poł. XIXw.
- 2) Kaplica, murowana, XIX/XX, ok.1930
- 3) Zagroda nr 55, dom, chlew, stodoła, k.XIX
- 4) Dom nr 49, drewn. 1870

Woźniki

Dom nr 19

Wygietłów

Założenie pofolwarczne

Zawada

- 1) Stodoła podworska
- 2) Lamus podworski
- 3) Dom nr 36
- 4) Dom nr 40
- 5) Dom nr 43
- 6) Dom nr 44
- 7) Dom nr 45
- 8) Dom nr 58

Krzyże i kapliczki przydrożne w Sadowiu, Witowie, Irzadzach

Postuluje się objęcie w/w obiektów ochroną na mocy uchwały Rady Gminy.

2.3 Zasady użytkowania i zagospodarowania obszarów rolniczej przestrzeni produkcyjnej

Obszar rolniczej przestrzeni produkcyjnej gminy stanowią w większości grunty orne oraz użytki zielone wysokich klas bonitacyjnych, objęte ochroną przed zmianą sposobu użytkowania na nierolnicze przepisami ustawy z dnia 3 listopada 1995r. o ochronie gruntów rolnych i leśnych (Dz. U. Nr 16, poz. 78, z późn. zm.) oraz niewielki procent gruntów ornych i użytków zielonych niższych klas.

Dla obszaru rolniczej przestrzeni produkcyjnej ustala się:

- nakaz użytkowania rolniczego obszaru, ze szczególną preferencją dla rolnictwa ekologicznego,
- zakaz lokalizacji nowej zabudowy, z wyjątkiem niezbędnych obiektów infrastruktury technicznej. Istniejąca zabudowa o charakterze siedliskowym może być adaptowana z możliwością wymiany starych budynków mieszkalnych na nowe (o zbliżonej kubaturze i parametrach) oraz uzasadnionych uzupełnień zabudowy gospodarczej, bez przekraczania granicy siedliska.
- dopuszcza się prowadzenie usług agroturystycznych w siedliskach jako uzupełnienie funkcji rolnej.
- zaleca się scalanie gruntów w celu powiększania powierzchni gospodarstw.
- nakaz ochrony istniejących zadrzewień i zakrzewień śródpolnych oraz zalecenie realizacji nowych nasadzeń, zwłaszcza na terenach lessowych. Ponadto zaleca się na terenach lessowych stosowanie na większą skalę niż obecnie upraw trwałych takich jak sady i plantacje krzewów oraz zalesienie terenów gleb o niższej bonitacji (V i VI klasa). Na terenach ornych wskazana orka w poprzek stoku.
- nakaz ochrony gleb przed zanieczyszczeniem, szczególnie na obszarze wzmożonej ochrony GZWP, poprzez dostosowania gospodarki nawozowej do istniejących warunków środowiska, zakaz stosowania gnojowicy, obornika oraz rolniczego wykorzystywania ścieków. W obszarze tym zaleca się również wymianę szczelnych zbiorników nieczystości na przydomowe oczyszczalnie ścieków, gdy pozwalają na to warunki gruntowo-wodne. W obszarze ONO – dolina Krztyń, kolonia Dąbrówka - wprowadzać rolnictwo ekologiczne.
- ze względu na występujące na terenie gminy skażenie gleb siarką i metalami należy wprowadzać zmiany w strukturze upraw.
- nakaz ochrony istniejących urządzeń melioracyjnych – rowów i cieków.
- przy budowie, rozbudowie lub modernizacji obiektów związanych z działalnością przemysłową, a także innych obiektów budowlanych należy stosować takie rozwiązania, które ograniczają skutki ujemnego oddziaływania na grunty rolne.

2.4 Kierunki zagospodarowania przestrzennego obszarów osadniczych

Podstawowe funkcje obszarów osadniczych gminy to: rozwój i utrzymanie funkcji rolnej, umiarkowany rozwój funkcji mieszkaniowej, usługowej i turystycznej oraz aktywizacja gospodarcza gminy poprzez wyznaczenie terenów dla działalności inwestycyjnej.

Przyjęto następujące kierunki zagospodarowania i rozwoju obszarów osadniczych gminy:

- Duże rozproszenie zabudowy powoduje problemy w zagospodarowaniu terenów gminy. W celu poprawienia struktury funkcjonalno-przestrzennej gminy przyjęto zasadę lokalizacji nowych terenów mieszkaniowych w istniejących zespołach osadniczych.
- Utrzymuje się dotychczasowe tereny zabudowy mieszkaniowej i siedliskowej. Dla kilku rejonów centralnych w poszczególnych wsiach przewiduje się przekształcenie zabudowy siedliskowej w zabudowę mieszkaniową.
- Nowe tereny zabudowy mieszkaniowej są terenami ofertowymi dla ludności spoza gminy. Jest to odpowiedź na zapotrzebowanie zgłaszane przez użytkowników działek letniskowych oraz propozycje strategii powiatu zawierciańskiego. Z prognozy demograficznej wynika, że potrzeby mieszkaniowe mieszkańców gminy zaspokoi istniejąca liczba mieszkań.
- Wyznacza się kilka terenów przeznaczonych na działalność gospodarczą zlokalizowanych przy głównych drogach przelotowych, w celu aktywizacji gospodarczej obszaru. Przeznacza się na działalność gospodarczą istniejące tereny usługowo-techniczne i obiekty obsługi rolnictwa, w zależności od zaistniałych potrzeb.
- Przewiduje się wzmocnienie funkcji usługowych wsi gminnej Irlądze oraz wsi Witów, Bodziejowice, Zawada i Sadowie, poprzez rehabilitację i powiększenie istniejących terenów usług. Rehabilitacja centrum wsi Irlądze powinna prowadzić w kierunku stworzenia atrakcyjnej wizytówki gminy poprzez wykorzystanie istniejących obiektów usługowych oraz podkreślenie walorów zabytków, zwłaszcza pałacu i parku podworskiego, należącego do Urzędu Gminy. Jest to jedyny zespół pałacowo-parkowy w gminie będący własnością publiczną.
- Wyznacza się kilka niewielkich obszarów przeznaczonych pod zabudowę letniskową, głównie w istniejących zespołach zabudowy siedliskowej, z możliwością połączenia tej funkcji z działalnością agroturystyczną gospodarstw sąsiednich. Istniejąca zabudowa letniskowa w dolinie Krztyńki powinna ulec rehabilitacji poprzez uporządkowanie struktury przestrzennej (przede wszystkim zaprzestanie obudowy koryta rzeki), realizację infrastruktury technicznej i drogowej oraz usług rekreacyjnych.
- Wyklucza się możliwość realizacji nowych zespołów zabudowy mieszkaniowej i letniskowej oraz przekształcanie zabudowy siedliskowej w mieszkaniową w oparciu o indywidualny system odprowadzanie ścieków do zbiorników szczelnych.

2.4.1 Zasady zagospodarowania terenów zabudowanych

Tereny zabudowy siedliskowej

Większość terenów zabudowanych w gminie zajmuje zabudowa siedliskowa, związana z produkcją rolną. Zaspokaja ona również większość potrzeb mieszkaniowych społeczności lokalnej i posiada jeszcze duże rezerwy w tym zakresie. Przewiduje się generalnie utrzymanie wszystkich dotychczasowych terenów zabudowy siedliskowej. Zabudowa ta będzie ulegać stopniowym przekształceniom, zgodnie z istniejącą we wsi tendencją do powiększania się gospodarstw rolnych. Na terenach zabudowy siedliskowej możliwe jest lokalizowanie usług, rzemiosła nieuciążliwego oraz małych zakładów wytwórczych, z

preferencją obiektów związanych z funkcją rolną, przy zachowaniu odpowiednich wymogów ochrony środowiska. Możliwe będzie również uzupełnianie funkcji rolnej funkcją turystyczną w postaci usług agroturystycznych.

W kilku rejonach gminy przewiduje się możliwość zmiany funkcji rolnej zabudowy siedliskowej na:

- zabudowę mieszkaniową – w celu wzmocnienia istniejących zespołów zabudowy mieszkaniowej (w Zawadzie, Zawadce, Bodziejowicach, Sadowiu) oraz ze względu na wnioski mieszkańców i strukturę zabudowy (we wsi Wilków),
- zabudowę letniskową – ze względu na wnioski mieszkańców oraz lokalizację działek w szczególnie atrakcyjnych turystycznie miejscach (kolonia Komisarka, Krochmalnia).

Zmiana funkcji zabudowy siedliskowej musi być poprzedzona opracowaniem planu miejscowego oraz rozwiązaniem problemu odprowadzania ścieków.

Tereny zabudowy mieszkaniowej i usługowej

Tereny zabudowy mieszkaniowej występują we wsiach Irządze, Witów, Zawada, Bodziejowice, Sadowie, Woźniki. Są to ogół terenów, gdzie zabudowa mieszkaniowa jest przemieszana z zabudową siedliskową, jedynie we wsi Irządze jest niewielki nowy zespół zabudowy wyłącznie mieszkaniowej. W zabudowie mieszkaniowej występują obiekty usługowe, małe zakłady rzemieślnicze i wytwórcze.

Tereny zabudowy mieszkaniowej posiadają jeszcze sporo rezerw, które pozwalają na zaspokajanie potrzeb społeczności lokalnej. Mogą być one wykorzystane na drodze uzupełnień lub przebudowy.

Jak dotychczas, na terenach mieszkaniowych możliwe będzie lokalizowanie usług bytowych, małych nieuciążliwych zakładów rzemieślniczych i wytwórczych oraz zabudowy siedliskowej z wyłączeniem uciążliwej hodowli. W zabudowie mieszkaniowej możliwy jest również rozwój usług agroturystycznych.

We wsi gminnej Irządze oraz większych wsiach sołeckich (Witów, Bodziejowice, Sadowie) istnieje potrzeba stopniowego przekształcenia zabudowy mieszkaniowej istniejącej w centralnej części wsi w zabudowę usługową w celu wytworzenia miejsc obsługi mieszkańców i życia publicznego.

Duże zespoły istniejącej zabudowy mieszkaniowej powinny być objęte siecią kanalizacji sanitarnej (co najmniej Irządze, Witów, Zawada).

Tereny zabudowy letniskowej z zabudową jednorodzinną

Istniejący duży zespół zabudowy letniskowej i jednorodzinnej w dolinie Krztyńni wymaga rehabilitacji poprzez realizację infrastruktury technicznej, dróg, wprowadzenie usług rekreacyjnych i bytowych oraz zieleni.

Ze względu na kolizyjną lokalizację zespołu w dolinie rzecznej na terenach zalewowych nie przewiduje się jego powiększania. Należy zapobiec dalszej obudowie koryta rzeki poprzez utrzymanie oraz egzekwowanie nakazu pozostawienia pasa 50m po obu stronach brzegu jako ogólnodostępnego. Uporządkowanie zagospodarowania przestrzennego obszaru powinno nastąpić po uprzednim opracowaniu planu miejscowego, który określi zasady zagospodarowania terenu oraz standardy dla zabudowy w celu zahamowania postępującej degradacji krajobrazu tego rejonu.

Tereny zabudowy przemysłowej, usługowo-technicznej i obiektów obsługi rolnictwa

Niewielka w gminie ilość zabudowy przemysłowej, rolniczej i usługowo-technicznej (dawne młyny, przetwórnice, bazy SKR, mleczarnie, warsztaty naprawcze itp.) została adaptowana w studium z możliwością utrzymania dotychczasowej funkcji lub lokalizacji, w zależności od potrzeb, innej działalności gospodarczej, po spełnieniu niezbędnych wymogów ochrony środowiska i interesów osób trzecich, określonych w decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu. Niektóre z tych obszarów położone w sąsiedztwie zabudowy mieszkaniowej (m.in. we wsi Irządze) powinny mieć nałożone dodatkowe rygory wykluczające uciążliwość funkcji dla mieszkalnictwa oraz rygory dotyczące kształtowania zabudowy.

2.4.2 Zasady zagospodarowania terenów przeznaczonych pod zabudowę

Tereny zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej z usługami

W studium wyznacza się kilka terenów, które będą mogły być przeznaczone na nowe realizacje zabudowy mieszkaniowej. Ze względu na minimalne potrzeby społeczności miejscowej w tym zakresie, tereny te traktuje się jako tereny ofertowe dla chętnych z zewnątrz i jeden z elementów aktywizacji życia gospodarczego gminy.

Nowe tereny zabudowy mieszkaniowej zostały wyznaczone w Irządzach, Witowie i Bodziejowicach jako powiększenie istniejących zwartych zabudowy, w oparciu o istniejącą infrastrukturę. Tereny te są własnością prywatną. Uruchomienie ich będzie następowało stopniowo, w zależności od pojawiających się potrzeb, po uprzednim opracowaniu planu miejscowego oraz realizacji kanalizacji sanitarnej. Do tego czasu będą one użytkowane zgodnie z aktualnym przeznaczeniem terenu.

Generalnie nie przewiduje się na nowych terenach lokalizacji nowych siedlisk rolniczych, jednakże sprawa ta powinna być rozstrzygana indywidualnie dla poszczególnych terenów w czasie opracowywania planu miejscowego, w zależności od aktualnych potrzeb społeczności lokalnej.

Na terenach mieszkaniowych dopuszcza się realizację usług bytowych i nieuciążliwych oraz rzemiosła nieuciążliwego.

Tereny zabudowy letniskowej z usługami

Wyznacza się kilka nowych terenów zabudowy letniskowej w postaci niewielkich zespołów ulokowanych w atrakcyjnym krajobrazie na obrzeżach doliny Krztyni przy istniejących drogach gruntowych w miejscowościach: Góry, Podgaj, Podgórze, Kulzów, Zawada k/Grabca. W większości wskazanych terenów znajdują się pojedyncze siedliska rolnicze. Celowe byłoby łączenie zabudowy letniskowej z działalnością agroturystyczną tych siedlisk.

Wyznaczone tereny mają niewielką powierzchnię – od 2 do 5 ha. Możliwe jest ich uruchomienie w oparciu o grupowe systemy odprowadzania i oczyszczania ścieków, po uprzednim opracowaniu planu miejscowego.

Ze względu na położenie w terenach o wyjątkowo atrakcyjnym krajobrazie, w planie miejscowym należy szczególnie staranie określić lokalizację, gabaryty i formę architektoniczną nowej zabudowy.

Na terenach zabudowy letniskowej możliwa jest lokalizacja usług bytowych oraz usług turystyki i rekreacji, po spełnieniu wymogów ochrony środowiska.

Obszary działalności usługowo-gospodarczej

W celu umożliwienia aktywizacji gospodarczej gminy wyznacza się kilka rejonów działalności gospodarczej:

- w rejonie skrzyżowania drogi krajowej nr 78 z drogą powiatową nr 08468 (w obowiązującym planie ogólnym gminy jest tu wyznaczona lokalizacja stacji paliw),
- w rejonie skrzyżowania drogi krajowej nr 46 z drogą powiatową nr 08467 w pobliżu Witowa,
- przy drodze wojewódzkiej nr 794 w miejscowościach Wilgoszcza, Woźniki, Bodziejowice, Wilków,
- w północnej części Witowa,
- w Zawadce przy drodze powiatowej nr 08470 w rejonie CMK.

Na tych obszarach możliwa byłaby lokalizacja funkcji gospodarczych uciążliwych dla zabudowy mieszkaniowej, różnego rodzaju usług i działalności wytwórczej, urządzeń obsługi ruchu samochodowego (stacje paliw, stacje obsługi) oraz obiektów obsługi technicznej. Mogłyby być wykorzystywane jako oferty dla inwestorów lokalnych i zewnętrznych.

Ze względu na eksponowaną lokalizację tereny te (z wyjątkiem terenu w Zawadce w rejonie CMK) powinny być w miarę możliwości traktowane, obok swojej funkcji gospodarczej, jako swego rodzaju „bramy wjazdowe” na teren gminy z elementami informacji turystycznej, reklam oraz w miarę możliwości obiektami gastronomicznymi. Do realizacji takiego programu dogodne byłyby zwłaszcza obiekty obsługi komunikacji.

Przygotowanie każdego z terenów pod inwestycję musi być poprzedzone opracowaniem planu miejscowego, które rozwiąże zagadnienia obsługi inżynierskiej, ochrony środowiska oraz szczegółowe zagadnienia architektoniczno-przestrzenne.

2.4.3 Standardy przestrzenne dla nowej zabudowy

Poniższe ustalenia obowiązują do nowych lokalizacji jako wytyczne do planów miejscowych oraz dla nowych realizacji na terenach obecnie przeznaczonych po zabudowę jako wytyczne do decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu wydawanych po utracie ważności obowiązującego planu ogólnego gminy.

Zabudowa mieszkaniowa jednorodzinna

Minimalna powierzchnia działki budowlanej:

- dla zabudowy mieszkaniowej na terenach indywidualnego systemu odprowadzania ścieków 900 - 1000m²
- dla zabudowy mieszkaniowej na terenach objętych sieciowym lub grupowym systemem odprowadzania ścieków – 700m²

Dopuszcza się maksimum 20% zabudowy działki.

Zabudowa wolnostojąca lub bliźniacza.

Wysokość zabudowy 2 kondygnacje, dach wysoki symetryczny o kącie nachylenia połaci 35-45°.

Wymagana realizacja ogrodu przydomowego na działce zabudowy mieszkaniowej lub zieleni towarzyszącej na działce usługowej.

Zabudowa letniskowa

Minimalna powierzchnia działki budowlanej:

- dla zabudowy letniskowej – 1500m².

Dopuszcza się maksimum 20% zabudowy działki.

Zabudowa wolnostojąca.

Wysokość zabudowy: 1 kondygnacja z poddaszem użytkowym, dach wysoki symetryczny o kącie nachylenia połaci 35-45°.

Wymagana realizacja ogrodu przydomowego na działce zabudowy letniskowej i zieleni towarzyszącej na działce usługowej.

Tereny zabudowy usługowo-technicznej i przemysłowej oraz obszary działalności gospodarczej

Minimalna powierzchnia działki budowlanej:

- na terenach indywidualnego systemu odprowadzania ścieków – 500m²,
- na terenach objętych sieciowym lub grupowym systemem odprowadzania ścieków – minimalnej wielkości działki nie wyznacza się.

Dopuszcza się maksimum 30% zabudowy działki.

W uzasadnionych przypadkach – na działce możliwa realizacja budynku mieszkalnego lub aneksu mieszkalnego dla właściciela obiektu.

Wymagana realizacji zieleni towarzyszącej lub izolacyjnej, w zależności od charakteru obiektu.

Wszystkie rodzaje zabudowy

Nowe realizacje zabudowy powinny być wkomponowane w otaczający krajobraz.

Charakter architektury zgodny z charakterem budownictwa regionalnego lub nawiązujący do niego. Obowiązuje wymóg stosowania tradycyjnych materiałów budowlanych i wykończeniowych w elewacjach i pokryciu dachów oraz tradycyjnej kolorystyki. Możliwe odstępstwa dla obiektów obsługi technicznej o szczególnych wymaganiach odnośnie architektury.

W obrębie stref ochrony konserwatorskiej obowiązują dodatkowe rygory zgodnie z rozdziałem „Zasady ochrony środowiska kulturowego”.

2.5 Kierunki rozwoju komunikacji

2.5.1 Główne cele rozwoju układu drogowego

- Usprawnienie przejazdu tranzytowego na DK-78 i DK-46 z zachowaniem bezpieczeństwa ruchu drogowego
- Lokalizacja urządzeń obsługi komunikacyjnej (stacje paliw, stacje obsługi i inne) dla DK-78, DK-46 i DW-794 w nawiązaniu do lokalnego układu drogowego i atrakcyjnego zagospodarowania turystycznego
- Poprawa obsługi komunikacji pasażerskiej (np. minibusy – linie prywatne)
- Stworzenie układu ścieżek rowerowych do transportu rowerowego w gminie i dla celów turystycznych

2.5.2 Parametry techniczne projektowanego układu drogowego - w oparciu o Rozporządzenie Ministra Transportu i Gospodarki Morskiej w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać drogi publiczne i ich usytuowanie (Dz. U. Nr 43 z 14.05.1999r. poz.430)

- DK-78 S1/2 droga ekspresowa jednojezdniowa, osiągnięcie nośności 115 kN/oś do 2015r. Skrzyżowanie z DP 08468 skanalizowane typu Sc.
- DK-46 droga GP1/2 – główna jednojezdniowa. Skrzyżowanie z DP 08467 skanalizowane typu Sc.
- DW-794 droga G1/2 – główna. Skrzyżowania z drogami powiatowymi i gminnymi proste typu Sz, z elementami spowolnienia i bezpieczeństwa ruchu.
- Drogi powiatowe drogi Z1/2 – zbiorcze. Dla ulic w Irządzach i w Witowie wymagane elementy BRD i spowolnienia ruchu. Skrzyżowanie w Irządzach – postulowane małe rondo.
- Drogi gminne drogi L – lokalne. Wymagane są dalsze prace polepszające stan nawierzchni i przejezdność.

Dostępność do w/w dróg, wyposażenie w urządzenia bezpieczeństwa ruchu drogowego t.j. chodniki i ścieżki rowerowe na przebiegu przez odcinki zainwestowane i przeznaczone do zainwestowania zgodnie z w/w warunkami technicznymi.

- Ścieżka rowerowa dwukierunkowa szerokość 2,0m – wydzielona lub przyjezdniowa, prowadzona przy drogach powiatowych DP i gminnych DG, stanowiąc 2 osie krzyżujące się w Irządzach:
 - oś południkowa
DP 08467 Irządze – Witów – DK 46 i wzdłuż DK 46 Lelów – Nakło
DG Irządze – Wilków – Pradła
 - oś równoleżnikowa
DP 08468 Irządze – Zawada
DG Irządze – Sadowie – Woźniki i dalej DP 08465 Woźniki – Dżibice.

Stanowi to zdefiniowany układ transportowy dla ruchu rowerowego jako jeden z elementów systemu transportowego gminy, spełniając równocześnie funkcje turystyczne.

2.6 Kierunki rozwoju infrastruktury technicznej

2.6.1 Zaopatrzenie w wodę

Źródłem zaopatrzenia w wodę będzie istniejąca sieć wodociągowa. Lokalizacje nowej zabudowy znajdują się w zasięgu sieci wodociągowej. Niewielka część gospodarstw, znajdująca się poza zasięgiem wodociągu oraz zabudowa letniskowa w dolinie Krztyni będzie zaopatrywana w wodę z ujęć indywidualnych.

Wskazane jest opracowanie koncepcji możliwości budowy wodociągu dla zabudowy letniskowej ewentualnie w oparciu o istniejące ujęcie wody na terenie GPZ Zawada.

2.6.2 Odprowadzenie ścieków

Rozbudowana sieć wodociągowa gminy narzuca konieczność odprowadzania ścieków w sposób zorganizowany. Jest to konieczne zwłaszcza w sytuacji, gdy znaczna część gminy położona jest w granicach projektowanego obszaru wzmożonej ochrony Głównych Zbiorników Wód Podziemnych.

Niezbędne jest opracowanie jak najszybciej koncepcji odprowadzania ścieków, zawierającej analizę kosztową przyjętych wariantów. Ze względu na znaczną długość sieci wodociągowej, spowodowaną rozproszonym charakterem zabudowy, nie wydaje się możliwe wybudowanie kanalizacji sanitarnej sieciowej na całym terenie gminy. Należy przeanalizować możliwość realizacji systemu sieciowego dla największych miejscowości gminy (Irządze, Witów, Zawada ewentualnie Bodziejowice) z budową lokalnych oczyszczalni ścieków, który byłby uzupełniany systemami grupowymi (biobloki) oraz indywidualnymi.

Na terenach o korzystnych warunkach gruntowo-wodnych (grunty przepuszczalne, niski poziom wód gruntowych) należy dążyć do stopniowej zamiany istniejących zbiorników szczelnych na bardziej przyjazne środowisku przydomowe oczyszczalnie ścieków, stosując system zachęt ekonomicznych dzięki m.in. Funduszowi Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej.

W obowiązującym planie ogólnym są trzy niezrealizowane lokalizacje kontenerowych oczyszczalni ścieków: 1 w Irzadzach i 2 w Zawadzie. Lokalizacje te wymagają zweryfikowania. Zwłaszcza wątpliwe są z punktu widzenia obecnych przepisów ochrony środowiska lokalizacje 2 oczyszczalni ścieków w dolinie Krztyni na terenach zalewowych.

2.6.3 Elektroenergetyka

Zasilanie w energię elektryczną gminy będzie odbywać się jak dotychczas z głównego punktu zasilania GPZ 110/15kV w Zawadzie.

Dla potrzeb nowej zabudowy wymagana będzie budowa nowych stacji transformatorowych 15/0,4kV i linii n.n. 15kV. Zaleca się w miarę możliwości realizację linii n.n. w postaci kablowej. W przypadku remontów istniejących sieci zaleca się wymianę istniejących linii napowietrznych na kablowe.

Postuluje się skablowanie linii 110kV, przebiegającej przez najatrakcyjniejsze przyrodniczo tereny gminy.

2.6.4 Zaopatrzenie w gaz

Gmina obecnie nie posiada możliwości zaopatrzenia w gaz. Najbliższy gazociąg wysokoprężny znajduje się ok. 30 km od granicy gminy.

W „Studium zagospodarowania przestrzennego byłego województwa częstochowskiego” przewidywano realizację gazociągu wysokiego ciśnienia relacji Częstochowa – Secemin dla

obsługi wschodniej części województwa, w tym również gminy Irządze. Gazociąg przebiegałby przez teren gminy, na północ od drogi krajowej nr 46. Obecnie są małe szanse jego realizacji ze względu na małą potencjalną ilość odbiorców (opinia z „Uwarunkowań, celów i kierunków polityki przestrzennej na obszarze gminy Irządze” – Zarząd Województwa Śląskiego). Ponieważ gminy ościenne są zainteresowane budową gazociągu m.in. gmina Szczekociny – należy wspierać ich starania. Gazyfikacja gminy podniesie standard życia mieszkańców oraz będzie służyć ochronie środowiska, umożliwiając zamianę źródeł ciepła różnego pochodzenia na bardziej ekologiczne - gazowe.

Należy rozważyć możliwość opracowania koncepcji gazyfikacji gminy, w oparciu o w/w gazociąg. Gdyby pojawiła się możliwość realizacji gazociągu, koncepcja taka mogłaby być podstawą do ubiegania się o dofinansowanie inwestycji z funduszy pomocowych.

2.6.5 Gospodarka odpadami

Zgodnie z obowiązującymi przepisami ustawy Prawo ochrony środowiska, ustawy o odpadach i ustawy o utrzymaniu czystości i porządku w gminach odpady komunalne powinny być zbierane w sposób selektywny, aby po wydzieleniu z nich odpadów niebezpiecznych można było wykorzystać surowce wtórne.

Składowiska odpadów nie będą mogły przyjmować odpadów nieprzetworzonych lub nadających się do odzysku.

Niezbędne jest opracowanie gminnego programu gospodarki odpadami wraz akcją informacyjną dla ludności propagującą segregację odpadów w gospodarstwie domowym i rolnym. Należy zorganizować system gromadzenia i odbioru poszczególnych rodzajów odpadów, w tym surowców wtórnych oraz odpadów niebezpiecznych m.in. pochodzących z gospodarstw rolnych (opakowania po nawozach sztucznych, środkach ochrony roślin itp.). Należy przeanalizować możliwość wykorzystania na cele gospodarki odpadami terenu w Wilgoszczy przeznaczanego w obowiązującym planie gminy pod gminne wysypisko śmieci, od realizacji którego odstąpiono. Realizacja na tym terenie składowiska odpadów jest niemożliwa ze względu na położenie w obszarze występowania Głównych Zbiorników Wód Podziemnych. Można tam umieścić jedynie funkcje nieuciążliwe dla środowiska np. skup surowców wtórnych.

Należy wyznaczyć teren dla gromadzenia odpadów niebezpiecznych do czasu ich wywozu na miejsce utylizacji. Ze względu na duży udział w powierzchni gminy obszarów chronionych jest to trudny problem do rozwiązania. Z tego powodu nie widzi się też możliwości zlokalizowania na terenie gminy składowiska odpadów.

Gmina Irządze jak dotychczas korzystać będzie ze składowiska odpadów Młynek-Sobuczyna w gminie Poczesna. W celu prawidłowego zorganizowania gminnej gospodarki odpadami należy włączyć się aktywnie w działania powiatu w tej dziedzinie.

2.7. Kierunki rozwoju turystyki i rekreacji

Gmina Irządze posiada dogodne warunki rozwoju turystyki i rekreacji: atrakcyjny krajobraz, liczne zabytki, dobre skomunikowanie ze Śląskiem oraz rejonem Częstochowy oraz położenie w sąsiedztwie znanych rejonów turystycznych - Zespołu Jurajskich Parków Krajobrazowych i doliny Pilicy.

Aby turystyka stała się znaczącym elementem aktywizacji gospodarczej, niezbędne są następujące działania:

- Promocja gminy jako atrakcyjnego rejonu turystycznego poprzez:
 - zorganizowanie informacji turystycznej na terenie gminy (przy wlocie głównych dróg na granicach gminy informacja o obiektach zabytkowych i atrakcyjnych miejscach krajobrazu),
 - utworzenie strony internetowej gminy z informacją turystyczną,
 - doprowadzenie do rewaloryzacji parku w Irzadzach – jedynego takiego obiektu we własności gminy – i uczynienie z niego wizytówki Irzadz.
- Doprowadzenie do wyznaczenia szlaku turystycznego prowadzącego przez teren gminy zgodnie z propozycją zamieszczoną w „Studium”. Nowy szlak turystyczny prowadzić będzie z terenów gminy Szczekociny (Siedliska) poprzez dolinę Krztyni do Zawady, Irzadz i Wygiełzowa-Witowa, a dalej w kierunku Turzyna i Lelowa. Byłby to szlak prowadzący śladami dawnych założeń dworskich. Odgałęzienie szlaku prowadziłoby doliną Krztyni, przez Krochmalnię, Browarek w kierunku Kroczyca – lokalnymi atrakcjami przyrodniczymi.
- Budowa ścieżek rowerowych.
- Promocja usług agroturystycznych wśród mieszkańców gminy jako dodatkowego źródła dochodu. Nawiązanie współpracy z gminami prowadzącymi działalność agroturystyczną.
- Uporządkowanie terenów zabudowy letniskowej w dolinie Krztyni (realizacja uzbrojenia, obiektów rekreacyjnych, zieleni).
- Stopniowe uruchamianie nowych terenów zabudowy letniskowej oraz doprowadzenie do realizacji nowych obiektów obsługi turystów (Wygiełzów).
- Sukcesywne dbanie o dobrą kondycję istniejących w gminie obiektów zabytkowych oraz zabudowy o cechach regionalnych. Informowanie właścicieli obiektów o możliwości uzyskiwania dotacji.
- Ochrona unikalnych wartości środowiska przyrodniczego gminy – zadrzewień, cieków wodnych, łąk, ukształtowania terenu.

3. WDRAŻANIE POLITYKI PRZESTRZENNEJ

3.1. Obszary wymagające sporządzenia planów miejscowych

Obszary, dla których istnieje obowiązek sporządzenia planów

Obszary nowych inwestycji i obszary zainwestowane, przewidywane do zmiany funkcji (w związku z ustawą o ochronie gruntów rolnych i leśnych):

- wyznaczone obszary działalności gospodarczej,
- nowe lokalizacje zabudowy mieszkaniowej – tereny ofertowe,
- nowe lokalizacje zabudowy letniskowej i usług turystycznych,
- tereny zabudowy siedliskowej przeznaczone na funkcję mieszkaniową jednorodzinną,
- tereny zabudowy siedliskowej przeznaczone na funkcję letniskową.

Nowoutworzone obszary przyrodnicze (w związku z ustawą o ochronie przyrody):

- zespół przyrodniczo-krajobrazowy „Skarpa Irządзка” – w przypadku ustanowienia takiej formy ochrony.

Obszary, dla których wskazane jest sporządzenie planów

Obszary wymagające rehabilitacji:

- zespół zabudowy letniskowej w Zawadzie w dolinie Krztyni,
- główny układ urbanistyczny wsi Irządze,
- główny układ urbanistyczny wsi Witów,
- główny układ urbanistyczny wsi Bodziejowice,
- zespół zabudowy mieszkaniowej wzdłuż drogi Irządze – Zawada,
- centrum wsi Zawada.

3.2. Zagadnienie wymagające opracowań koncepcyjnych

Koncepcja odprowadzenia ścieków dla obszaru całej gminy uwzględniająca rozwiązania sieciowe, grupowe i indywidualne.

Koncepcja składowania i utylizacji odpadów.

Koncepcja gazyfikacji gminy w oparciu o projektowany gazociąg wysokiego ciśnienia relacji Częstochowa – Secemin.

Koncepcja rozwoju turystyki i rekreacji z etapowaniem zadań i biznesplanem.

Plany ochrony nowoutworzonych przyrodniczych obszarów chronionych.

Projekt nasadzeń zadrzewień śródpolnych na terenach lessowych.

Studia konserwatorskie historycznej zabudowy i krajobrazu dla poszczególnych rejonów gminy.

3.3. Wnioski i postulaty do jednostek zewnętrznych

Wniosek do Polskiej Organizacji Turystycznej w Ministerstwie Transportu i Gospodarki Morskiej o utworzenie szlaków turystycznych zgodnie z projektem „Studium”.

3.4. Wnioski i postulaty do gmin ościennych

Gmina Szczekociny - współpraca przy tworzeniu nowych szlaków turystycznych i ścieżek rowerowych.

Gmina Kroczyce i Szczekociny – współpraca przy ochronie wód rzek Białki i Krztyni .

Opracowano w firmie:

TRANSPORT I MIASTO „TiM” mgr inż. Andrzej Banach

42-200 Częstochowa, Al.N.M.P. 75 m.23

Zespół autorski:

urbanistyka - mgr inż. architekt krajobrazu Renata Rustecka-Banach, główny projektant, uprawnienia urbanistyczne nr 1556/2000, członek Okręgowej Izby Urbanistów z siedzibą w Katowicach nr KT-217/02

komunikacja i infrastruktura techniczna - mgr inż. Andrzej Banach

środowisko przyrodnicze - mgr Jadwiga Śliwińska

środowisko kulturowe - mgr Barbara Furs

komputerowe opracowanie graficzne – inż. Zbigniew Duda

Spis treści:

Wstęp	5
Podstawa formalno-prawna opracowania	5
Cel opracowania	5
Zakres opracowania	5
1 Ogólna charakterystyka gminy	7
1.1 Położenie gminy, powierzchnia, ludność	7
1.2 Charakterystyka gospodarcza	7
1.3 Zatrudnienie	7
1.4 Rolnictwo	7
1.5 Pozarolnicza działalność gospodarcza	8
1.6 Obowiązujące plany zagospodarowania przestrzennego	8
2 Powiązania zewnętrzne gminy	9
2.1 Powiązania administracyjne	9
2.2 Powiązania przyrodnicze i rekreacyjne	9
2.3 Powiązania komunikacyjne	10
2.4 Powiązania infrastruktury technicznej	10
3 Istniejące zagospodarowanie i uzbrojenie terenu	11
3.1 Stan zainwestowania i zabudowy terenu	11
3.1.1 Zabudowa siedliskowa i mieszkaniowa jednorodzinna	11
3.1.2 Zabudowa letniskowa	11
3.1.3 Zabudowa przemysłowa i obiekty techniczne	12
3.2 Układ komunikacyjny	12
3.2.1 Układ drogowy	12
3.2.2 Komunikacja pasażerska	13
3.2.3 Komunikacja kolejowa	13
3.3 Uzbrojenie terenu	13
3.3.1 Zaopatrzenie w wodę	13
3.3.2 Odprowadzenie ścieków	13
3.3.3 Elektroenergetyka	14
3.3.4 Zaopatrzenie w gaz	14
3.3.5 Gospodarka odpadami	14
3.4 Ruch budowlany	14
4 Stan i funkcjonowanie środowiska przyrodniczego	15
4.1 Charakterystyka środowiska przyrodniczego	15
4.1.1 Położenie terenu na tle wieloprzestrzennych jednostek fizyczno-geograficznych	15
4.1.2 Miejsce i rola obszaru gminy w funkcjonowaniu wieloprzestrzennych układów przyrodniczych	15
4.1.3 Rzeźba terenu, geomorfologia	16
4.1.4 Budowa geologiczna	17
4.1.5 Wody powierzchniowe	17
4.1.6 Wody podziemne	18
4.1.7 Warunki inżyniersko-geologiczne	19
4.1.8 Gleby	19

4.1.9	Klimat	20
4.1.10	Surowce mineralne	21
4.1.11	Szata roślinna	21
4.1.12	Fauna	24
4.1.13	Lokalne korytarze ekologiczne	25
4.1.14	Krajobraz	25
4.2	Zanieczyszczenia, uciążliwości i degradacje środowiska przyrodniczego	25
4.2.1	Powierzchnia terenu	25
4.2.2	Wody powierzchniowe	26
4.2.3	Wody podziemne	26
4.2.4	Gleby	27
4.2.5	Warunki aerosanitarne, hałas, uciążliwości	27
5	Stan rolniczej przestrzeni produkcyjnej	30
5.1	Warunki naturalne, zagrożenia	30
5.2	Struktura upraw i hodowla	30
6	Uwarunkowania środowiska kulturowego	32
6.1	Zarys rozwoju osadnictwa i przemian przestrzennych	32
6.2	Charakterystyka zabudowy historycznej	33
6.3	Dzieje Irządza	34
6.4	Elementy historycznych układów przestrzennych i zabudowy zachowane na terenie gminy. ³⁴	
6.5	Ochrona prawna dziedzictwa kulturowego gminy	37
7	Stan własności gruntów	39
8	Sytuacja demograficzna gminy	40
9	Obsługa mieszkańców	41
9.1	Mieszkalnictwo	41
9.2	Oświata i wychowanie	41
9.3	Ochrona zdrowia i opieka społeczna	42
9.4	Kultura	42
9.5	Usługi różne.....	42
9.6	Sport i turystyka	43
10	Zadania służące realizacji ponadlokalnych celów publicznych	44
11	Główne uwarunkowania rozwoju gminy	45
11.1	Uwarunkowania zewnętrzne	45
11.2	Uwarunkowania przyrodnicze i ekologiczne	45
11.3	Uwarunkowania środowiska kulturowego	45
11.4	Uwarunkowania społeczne	45
11.5	Uwarunkowania strukturalne	45
11.6	Uwarunkowania gospodarczo-ekonomiczne	46
11.7	Uwarunkowania w zakresie infrastruktury technicznej i komunikacji	46

Wstęp

Podstawą formalno-prawną opracowania jest art.6 ustawy o zagospodarowaniu przestrzennym z dnia 7 lipca 1994r. (Dz. U. Nr 89, poz. 415, z późn. zm.), uchwała nr 59/VIII/99 Rady Gminy Irządze z dnia 22.10.1999r. w sprawie przystąpienia do sporządzenia studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Irządze oraz umowa nr 1/2000 z dnia 22.02.2000r. zawarta pomiędzy Zarządem Gminy Irządze, a firmą Transport i Miasto „TIM” w wyniku przetargu ofert z dnia 03.02.2000r.

Celem opracowania jest określenie polityki przestrzennej gminy w postaci „STUDIUM UWARUNKOWAŃ I KIERUNKÓW ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO GMINY IRZĄDZE”, opracowanego zgodnie z przepisami ustawy o zagospodarowaniu przestrzennym z dnia 7 lipca 1994r. (Dz. U. Nr 89, poz. 415, z późn. zm.), z uwzględnieniem elementów strategii rozwoju gospodarczego gminy w problematyce niezbędnej do opracowania Studium, przy zachowaniu zasady zrównoważonego rozwoju.

Zgodnie z w/w ustawą, studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego jest dokumentem planistycznym, którego sporządzenie jest obligatoryjne dla gmin.

Zakres opracowania studium obejmuje:

1. analizę uwarunkowań rozwoju gminy wynikających w szczególności z dotychczasowego przeznaczenia, zagospodarowania i uzbrojenia terenu, występowania obiektów i terenów chronionych na podstawie przepisów szczególnych, stanu i funkcjonowania środowiska przyrodniczego, w tym stanu rolniczej przestrzeni produkcyjnej, prawa własności gruntów, jakości życia mieszkańców oraz zadań służących realizacji lokalnych celów publicznych.
2. określenie kierunków rozwoju gminy poprzez:
 - wyznaczenie obszarów objętych lub wskazanych do objęcia ochroną na podstawie przepisów szczególnych,
 - rozpoznanie lokalnych wartości zasobów środowiska przyrodniczego i zagrożeń środowiskowych,
 - określenie obszarów rolniczej przestrzeni produkcyjnej, w tym wyłączonych z zabudowy,
 - określenie obszarów zabudowanych, ze wskazaniem ze wskazaniem terenów wymagających przekształceń,
 - określenie obszarów, które mogą być przeznaczone pod zabudowę, ze wskazaniem obszarów przeznaczonych pod zabudowę mieszkaniową oraz obszarów przewidzianych do zorganizowanej działalności inwestycyjnej,
 - wskazanie kierunków rozwoju komunikacji i infrastruktury technicznej, w tym obszary, na których będą stosowane indywidualne i grupowe systemy oczyszczania ścieków oraz tereny niezbędne do wytyczania ścieżek rowerowych.
3. wskazanie instrumentów polityki przestrzennej niezbędnych do realizacji w/w zadań, w tym określenie obszarów wymagających sporządzenia planów miejscowych, obszarów przewidywanych do realizacji ponadlokalnych zadań i programów publicznych, określenie zagadnień wymagających opracowań koncepcyjnych oraz ewentualnych wniosków do gmin ościennych i jednostek zewnętrznych.

Opracowanie sporządzono w granicach administracyjnych gminy, z uwzględnieniem niezbędnych powiązań zewnętrznych w skali regionu.

Zakres czasowy opracowania obejmuje okres do 2010 – 2015.

„Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Irządze” składa się z dwóch części:

Część I : „**Diagnoza stanu istniejącego i uwarunkowania rozwoju**” – tekst i mapa w skali 1:10000

Część II : „**Kierunki zagospodarowania przestrzennego**” – tekst i mapa w skali 1:10000, załącznik do Uchwały Rady Gminy w Irzadzach.

1. Ogólna charakterystyka gminy

1.1. Położenie gminy, powierzchnia, ludność

Gmina Irządze jest gminą wiejską, położoną we wschodniej części województwa śląskiego, w powiecie zawierciańskim. Od północy graniczy z gminą Lelów, od wschodu z gminą Szczekociny, od południa z gminą Kroczyce, od zachodu z gminą Niegowa.

Zachodnia granica gminy jest jednocześnie granicą otuliny Jurajskich Parków Krajobrazowych.

W południowej części gminy przebiega centralna magistrała kolejowa Katowice – Warszawa.

Powierzchnia gminy wynosi 73,55 km². Zamieszkuje ją 3096 osób (1998r.). Średnia gęstość zaludnienia – 42 osoby/ km², przy gęstości zaludnienia dla województwa śląskiego 400 osób/ km².

Ośrodkiem gminnym jest wieś Irządze. Gmina podzielona jest na 11 sołectw: Irządze, Zawada, Witów, Wygiełzów, Mikołajewice, Sadowie, Woźniki, Bodziejowice, Zawadka, Wilków, Wilgoszcza, z których największą liczbę ludności posiadają Irządze, Witów i Zawada.

1.2. Charakterystyka gospodarcza

Gmina Irządze jest gminą typowo rolniczą. Rolnictwo jest głównym źródłem utrzymania mieszkańców.

1.2.1. Zatrudnienie

Głównym miejscem zatrudnienia ludności gminy jest rolnictwo indywidualne.

W 1998r. poza rolnictwem pracowało 139 osób, co stanowiło 8,5% ludności w wieku produkcyjnym. Osoby zatrudnione poza rolnictwem pracowały przede wszystkim w usługach, jedynie niewielki odsetek jest zatrudnionych w przemyśle i budownictwie.

Usługi rynkowe – 46 zatrudnionych

Usługi nierynkowe – 84 zatrudnionych

Przemysł i budownictwo – 5 zatrudnionych

W/w dane nie obejmują osób prowadzących działalność gospodarczą oraz spółek cywilnych, których liczba pracujących nie przekracza 5 osób.

W gminie w 1998r. było zarejestrowanych 76 podmiotów gospodarczych, w tym 60 osób fizycznych.

W 1998r. było zarejestrowanych w gminie 145 bezrobotnych, co stanowi 8,9% ludności w wieku produkcyjnym i ma tendencję wzrostową.

1.2.2. Rolnictwo

W rolnictwie dominuje uprawa roli ze względu na występowanie gleb wysokich klas (dominuje II i III klasa, występuje też I). Podstawowe rośliny uprawne to pszenica (27,6% ogółu zasiewów), żyto (21,9%), ziemniaki (21,2%). Oprócz tego występuje hodowla bydła, trzody chlewnej i drobiu oraz w mniejszym stopniu produkcja ogrodnicza (sady, krzewy owocowe, chmielniki).

Pozytywnym elementem jest stosunkowo duża wielkość gospodarstw, średnio 6,5 ha, z tendencją do powiększania się.

W Irządzach było w 1996r. 819 indywidualnych gospodarstw rolnych, które dostarczały towarowej produkcji rolniczej o wartości 5394 tys. zł. Wskaźnik na 1 gospodarstwo 6586 zł. Są to najlepsze wyniki wśród gmin wiejskich powiatu zawierciańskiego (Powszechny spis rolny 1996r.) i powyżej średniej dla gmin dawnego województwa częstochowskiego.

Rolnictwo ma charakter tradycyjny, niewysoki jest poziom wydatków na cele inwestycyjne – 2882 zł na 1 gospodarstwo, przy średniej dla dawnego woj. Częstochowskiego – 3949 zł.

Słabo rozwinięty jest przemysł przetwórczy związany z rolnictwem: w gminie działa 1 przetwórnia owocowo-warzywna (Zawadka), 2 piekarnie (Irządze, Wilków), 2 młyny (Zawada, Wilków).

Dobre gleby i wartościowe użytki zielone, pozytywne tendencje przemiany struktury gospodarstw rolnych stwarzają duże rezerwy dla rozwoju rolnictwa w gminie. Wykorzystanie ich w pełni wymaga większych niż obecnie nakładów inwestycyjnych na infrastrukturę rolną oraz wspierania rozwoju drobnej przedsiębiorczości.

1.2.3. Pozarolnicza działalność gospodarcza

W gminie zarejestrowanych jest 65 podmiotów gospodarczych. Są to głównie osoby fizyczne (60). Najwięcej podmiotów gospodarczych występuje w Irządzach i Zawadzie (kilkanaście), nieco mniej w Witowie, Zawadce i Sadowiu (6-8). W pozostałych sołectwach 1-3 podmiotów.

Podstawowym rodzajem działalności gospodarczej jest handel. Działalnością handlową zajmuje się połowa (33) podmiotów gospodarczych. Oprócz tego występują różnego rodzaju usługi: naprawa sprzętu domowego i maszyn rolniczych, mechanika pojazdowa, usługi budowlane, usługi transportowe, gastronomia, usługi marketingowe, projektowe. Niewiele jest zakładów rzemieślniczych: 1obuwniczy, 2 piekarnie, 1 zakład kamieniarski.

Również niewiele jest zakładów przetwórstwa rolnego – 2 młyny, 1 przetwórnia owocowo-warzywna.

W/w podmioty gospodarcze to osoby fizyczne lub spółki cywilne – małe firmy rodzinne, opierające się na samozatrudnieniu.

1.3. Obowiązujące plany zagospodarowania przestrzennego

Gmina posiada obecnie dwa obowiązujące plany zagospodarowania przestrzennego:

- Miejscowy plan szczegółowy zagospodarowania przestrzennego: ośrodek administracyjno-usługowy i tereny zabudowy mieszkaniowej z 1985r. obejmujący teren w centrum wsi Irządze o powierzchni ok. 22 ha.
- Miejscowy plan ogólny zagospodarowania przestrzennego gminy Irządze z 1989r. obejmujący teren całej gminy, ze zmianą z 1991r. dotyczącą 3 terenów we wsiach Witów, Zawada i Bodziejowice

Plany te są podstawą do wydawania decyzji administracyjnych.

Plan ogólny z 1989r. nie został w całości zrealizowany. Dotyczy to zwłaszcza przewidywanych inwestycji inżynierskich: kanalizacji ściekowej, oczyszczalni ścieków, wysypiska.

Do chwili obecnej złożono 38 wniosków o zmianę ustaleń w/w planu w zakresie przeznaczenia terenu. Większość wniosków dotyczy przekształcenia terenów rolnych na budowlane (na zabudowę mieszkaniową lub letniskową) oraz umożliwienia realizacji zabudowy mieszkaniowej na terenach przeznaczonych pod zabudowę letniskową. Największa ilość wniosków pochodzi z terenu Zawady i Wilkowa.

2. Powiązania zewnętrzne gminy

2.1. Powiązania administracyjne

Gmina Irządze znajduje się w północno-wschodniej części Województwa Śląskiego, w powiecie Zawierciańskim. Wieś gminna Irządze położona jest w odległości ok. 60 km od Katowic, w odległości ok. 40 km od Częstochowy, a w odległości ok. 25 km od Zawiercia.

Historia przynależności administracyjno-terytorialnej

Obszar obecnej gminy Irządze od początków kształtowania się sieci administracyjno-politycznej państwa polskiego znalazł się w zasięgu administracji dzielniczycy małopolskiej: najpierw od XIIIw. W obrębie kasztelanii krakowskiej, a później od XVw. województwa krakowskiego. Teren ten przynależał do powiatu lelowskiego, ukształtowanego ostatecznie na przełomie XIV i XVw. i wypełniającego cały północno-zachodni obszar województwa krakowskiego. Powiat lelowski przetrwał do schyłku I Rzeczypospolitej czyli prawie do końca XVIIIw. Granice sądowo-skarbowego powiatu lelowskiego pokrywały się z zasięgiem podziałów kościelnych – w tym przypadku z zasięgiem dekanatu lelowskiego, leżącego w obrębie diecezji krakowskiej, który w tym kształcie istniał również do końca I Rzeczypospolitej.

W okresie II zaboru teren ten dostał się pod panowanie Prus, a od 1807r. był w granicach Księstwa Warszawskiego. Po kongresie wiedeńskim w 1815r. terytorium obecnej gminy Irządze znalazło się w granicach Królestwa Polskiego i w obrębie administracji zarządzanej przez zaborców rosyjskich należało do województwa krakowskiego, powiatu lelowskiego, a od 1845r. gdy nastąpiła zmiana nazwy województwa na gubernię – w guberni krakowskiej. Od 1866r. Irządze zostały przypisane do nowoutworzonej guberni kieleckiej i powiatu włoszczowskiego. Stan taki trwał do wybuchu I wojny światowej. W okresie międzywojennym Irządze należały do powiatu włoszczowskiego, województwa kieleckiego.

Po II wojnie światowej znajdowały się również w obrębie powiatu włoszczowskiego i województwa kieleckiego. W 1975r. Irządze przeszły pod administrację nowoutworzonego województwa częstochowskiego. W latach 1975 – 1982 należały do gminy Lelów, a w 1982r. stały się siedzibą gminy.

Ostatnia reforma terytorialna z 1998r., likwidując województwo częstochowskie, ulokowała gminę Irządze w województwie śląskim i przypisała ją do powiatu zawierciańskiego.

Należy podkreślić, że najtrwalszym i najdłużej trwającym elementem struktury terytorialnej omawianego obszaru okazała się parafia w Irzadzach – istniejącą już w I poł. XIVw. i obejmująca aktualnie teren pokrywający się w zarysach z granicami obecnej gminy Irządze.

2.2. Powiązania przyrodnicze i rekreacyjne

Gmina Irządze położona jest pomiędzy dwoma obszarami przyrodniczymi o znaczeniu krajowym: Zespołem Jurajskich Parków Krajobrazowych (zachodnia granica gminy jest granicą jego otuliny), a w szczególności Parkiem Krajobrazowym Orlich Gniazd oraz położoną na wschód od gminy doliną Pilicy.

Oba obszary są jednymi z atrakcyjniejszych turystycznie rejonów Polski.

W odległości 3 km od zachodniej granicy gminy biegnie szlak turystyczny – „Szlak Warowni Jurajskich”.

2.3. Powiązania komunikacyjne

Powiązania komunikacyjne z otoczeniem odbywają się poprzez:

- drogę krajową 46 Częstochowa-Szczekociny (Kielce)
- drogę krajową 78 Katowice-Siewierz-Szczekociny-Kielce
- drogę wojewódzką 794 Koniecpol-Lelów-Pradła-Wolbrom.

Przez gminę przebiega Centralna Magistrala Kolejowa Katowice-Warszawa, nie mając znaczenia dla jej obsługi ze względu na brak stacji kolejowej.

2.4. Powiązania infrastruktury technicznej

Na terenie gminy znajdują się następujące obiekty infrastruktury technicznej o znaczeniu ponadlokalnym:

- elektroenergetyczny Główny Punkt Zasilający 110/15kV „Zawada”
- linia elektroenergetyczna 110 kV relacji Łośnice - Szczekociny

3. Istniejące zagospodarowanie i uzbrojenie terenu

3.1. Stan zainwestowania i zabudowy terenu

3.1.1. Zabudowa siedliskowa i mieszkaniowa jednorodzinna

Zabudowa gminy ma charakter rozproszony. Jedynie kilka miejscowości posiada wykształconą zwartą strukturę zabudowy: Irządze, Witów, Bodziejowice i Woźniki. Pozostałe miejscowości cechuje zabudowa o charakterze ulicówki, z siedliskami ulokowanymi wzdłuż głównych dróg gminnych w sposób ciągły. Oprócz tego występuje jeszcze zabudowa o charakterze kolonijnym, ulokowana w oparciu o drogi dojazdowe do pól. Tak duże rozproszenie zabudowy powoduje trudności w realizacji uzbrojenia inżynierskiego sieciowego.

Wieś gminna Irządze posiada w części centralnej czytelny układ urbanistyczny, z wykształconym centrum usługowym, na które składają się obiekty historyczne o wartości zabytkowej – pałac dworski z parkiem (siedziba Urzędu Gminy), kościół, plebania, wikarówka oraz współczesne obiekty usługowe i handlowe – szkoła, ośrodek zdrowia, komisariat policji, apteka, ośrodek pomocy społecznej, sklepy i zakłady usługowe.

Wieś Witów charakteryzuje się zwartą zabudową opartą na drobnych podziałach parcelacyjnych, odmienną od parcelacji pozostałych miejscowości gminy.

Wieś Zawada, która jest trzecia co do liczebności, posiada jak mniejsze miejscowości budowę pasmową.

Rozproszony charakter zabudowy jest wynikiem przedwojennej parcelacji.

W Irządzach, Zawadzie, Wygierzowie i Witowie znajdują się założenia dworskie i folwarczne o różnym stopniu zachowania.

Wiek i stan zabudowań jest bardzo zróżnicowany. Spotyka się sporo budynków drewnianych, mieszkalnych i gospodarczych, o wartości zabytkowej reprezentujących lokalne tradycje budowlane, z początku XX wieku i okresu międzywojennego. Generalnie ich stan jest zły, ulegają powoli przebudowie lub ruinie. Zachowało się sporo starych elementów małej architektury – kapliczek.

Budynki murowane, na ogół powojenne, posiadają przeciętną lub słabą wartość architektoniczną.

Gabaryty zabudowy są poprawne. Wysokość zabudowy utrzymuje się na poziomie 2 kondygnacji, zgodnie z ustaleniami obowiązujących planów zagospodarowania przestrzennego. Nie zaobserwowano wielu obiektów przeskalowanych, ingerujących negatywnie w krajobraz.

Następuje zmniejszanie się liczby siedlisk – można zauważyć sporo gospodarstw opuszczonych, z budynkami w ruinie.

3.1.2. Zabudowa letniskowa

Obowiązujący plan zagospodarowania przestrzennego wyznaczył teren zabudowy letniskowej w dolinie Krztyńni o powierzchni 30 ha. Na części terenu (ok. 15ha) dopuszczona była również realizacja zabudowy jednorodzinnej. Ustalenia planu zostały realizowane w ok. 50%. Powstałe tam budynki mają różną formę, od typowych drewnianych letniskowych do murowanych budynków, pełniących rolę drugich domów. Nie jest przestrzegany nakaz planu o pozostawieniu 50m odstępu od rzeki do ogrodzeń, nie stosowano się również do zalecenia lokalizacji zabudowy w zespołach po 15 domków, otoczonych zielenią urządzoną.

Teren jest jednolicie dzielony na działki budowlane i tak powstaje zabudowa. Nie zostały zrealizowane ustalenia planu w zakresie infrastruktury technicznej – nie wykonano kanalizacji sanitarnej i projektowanych 2 oczyszczalni ścieków.

W obecnej postaci zespół zabudowy letniskowej agresywnie ingeruje w atrakcyjny krajobraz doliny rzecznej, wyróżniając się negatywnie w obrazie całości gminy.

3.1.3. Zabudowa przemysłowa i obiekty techniczne

Na terenie gminy występuje niewiele obiektów przemysłowych: kilka młynów, z tego 2 czynne (w Wilkowie i Zawadzie), reszta w stanie ruiny, przetwórnia owocowo-warzywna w Zawadzie, piekarnie w Irządzach i Wilkowie. Większe zespoły obiektów obsługi rolnictwa występują w Zawadzie i w Irządzach. Są to budynki w złym stanie technicznym. W poszczególnych wsiach występują pojedyncze zakłady rzemieślnicze, zlokalizowane w zabudowie zagrodowej. Nie występują obiekty wielkotowarowej gospodarki rolnej.

Obiektów technicznych jest również niewiele, 4 maszty antenowe telefonii komórkowej, poprawnie usytuowane, 3 ujęcia wody oraz największy obiekt, elektroenergetyczny główny punkt zasilania „Zawada”, zlokalizowany w dolinie Krztyni.

Reasumując, zabudowa i zainwestowanie gminy ma charakter typowo rolniczy, dominuje tu zabudowa siedliskowa o charakterze tradycyjnym, wpisana w krajobraz pól ornych i łąk.

3.2. Układ komunikacyjny

3.2.1. Układ drogowy

Główne elementy komunikacji drogowej to drogi krajowe:

DK-78 relacji Siewierz – Szczekociny – Jędrzejów – Kielce

DK-46 relacji Częstochowa – Szczekociny.

W/w drogi prowadzą przede wszystkim ruch tranzytowy.

Wielkość ruchu w 2000r.

DK-78 ok. 8800 poj.rzecz. – SDR (SDR – średniodobowy ruch samochodowy w pojazdach rzeczywistych)

DK-46 ok. 2700 poj. rzecz. – SDR

W/w drogi zapewniają powiązanie gminy Irządze w skali województwa i kraju.

Uzupełnieniem układu głównego jest droga wojewódzka DW-794, która oprócz funkcji powiązań wojewódzkich stanowi dojazd do poszczególnych obszarów zachodniej części gminy.

Wielkość ruchu DW-794 ok. 370 poj. rzecz. SDR.

Pozostałą część gminy obsługują drogi powiatowe o numerach:

08468 Irządze – Zawada

08467 Irządze – Witów – DK-46

08469 Irządze – Mikołajewice – DW-794

08465 DW-794 Woźniki – Dżibice (gm. Kroczyce).

Uzupełnieniem w/w sieci są drogi gminne, ich liczba wynosi 29 o numerach od 0822001 do 0822029.

Wszystkie drogi gminne są przejezdne, utwardzone, w dużej mierze o nawierzchni ulepszonej, ale o obniżonej nośności.

Gęstość dróg jest wystarczająca. Wymagane są dalsze prace polepszające nawierzchnię.

3.2.1. Komunikacja pasażerska

Obsługa komunikacyjna gminy odbywa się samochodem własnym i komunikacją autobusową PKS w oparciu o układ dróg krajowych, wojewódzkich, powiatowych i gminnych. Z racji niewielkiej liczby ludności gminy obsługa jest wystarczająca. Uzupełnieniem w/w jest komunikacja rowerowa.

3.2.3. Komunikacja kolejowa

Przez teren gminy przebiega CMK – Centralna Magistrala Kolejowa relacji Katowice – Zawiercie – Radzice k/Warszawy. W/w linia nie obsługuje terenów gminy. Skrzyżowania układu drogowego z CMK bezkolizyjne.

3.3. Uzbrojenie terenu

3.3.1. Zaopatrzenie w wodę

Źródłem wody dla zabudowy na terenie gminy jest wodociąg wiejski zasilany z trzech ujęć wody zlokalizowanych w Bodziejowicach, Wygietzowie i Woźnikach.

Lokalizacja ujęcia	Wydajność ujęcia w m ³ /dobę	Wydajność pomp w m ³ /dobę	Rejon obsługiwany
Bodziejowice	3744	816 – 2 pompy	większość terenu gminy i miejscowość Biała Błotna w gm. Kroczyce
Wygietzów	720	720	Wygietzów
Woźniki	552	120	Woźniki
Razem	5016	1656	

Wszystkie ujęcia wody posiadają ustanowione strefy ochrony bezpośredniej, a ujęcia w Woźnikach i Wygietzowie również strefy ochrony pośredniej. Dla ujęcia w Bodziejowicach nie ustanowiono strefy ochrony pośredniej ze względu na korzystne warunki geologiczne.

W Woźnikach i Bodziejowicach znajdują się również zbiorniki wyrównawcze o pojemności odpowiednio 80 i 600m³.

Sieć wodociągowa gminy posiada przewody o średnicy 90, 110 i 150. Obecnie zwodociągowane jest ok. 80% zabudowy gminy. Poza zasięgiem wodociągu znajdują się tereny położone na południe od linii kolejowej CMK, w tym m.in. duży zespół zabudowy letniskowej w dolinie Krztyni.

3.3.2. Odprowadzenie ścieków

W gminie stosuje się wyłącznie indywidualny sposób odprowadzania ścieków do zbiorników szczelnych. Przewidywane w obowiązującym planie ogólnym kontenerowe oczyszczalnie ścieków – w Irządach dla terenów zabudowy mieszkaniowej i w Zawadzie dla terenów zabudowy letniskowej - nie zostały zrealizowane.

Ze względu na fakt zwodociągowania większości terenów gminy niezbędne jest jak najszybsze opracowanie i wdrożenie koncepcji odprowadzenia ścieków dla całej gminy.

3.3.3. Elektroenergetyka

Zasilanie w energię elektryczną gminy odbywa się z głównego punktu zasilania GPZ 110/15kV w Zawadzie, w oparciu o linię wysokiego napięcia 110kV relacji Szczekociny – Włodowice.

Odbiorcy komunalni zasilani są liniami napowietrznymi 15kV poprzez stacje transformatorowe 15/0,4 kV w poszczególnych miejscowościach.

3.3.4. Zaopatrzenie w gaz

Gmina nie posiada sieci gazowej. Znajduje się obecnie poza zasięgiem gazociągów wysokiego ciśnienia.

3.3.5. Gospodarka odpadami

Odpady stałe są odbierane przez specjalistyczne przedsiębiorstwo i wywożone na wysypisko śmieci Młynek-Sobuczyna w gminie Poczesna.

3.4. Ruch budowlany

Ruch budowlany oszacowano na podstawie gminnego rejestru decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu w latach 1996-1999. Ilość wydanych decyzji wynosi średnio ok. 40 w ciągu roku (od 36 do 44).

Największa ilość decyzji (kilkanaście w ciągu roku) dotyczy realizacji budynków mieszkalnych. Drugie miejsce (również kilkanaście) zajmują budynki letniskowe, co świadczy o dużym zainteresowaniu istniejącym zespołem zabudowy letniskowej. Następną grupą to budynki gospodarcze, garaże i budynki inwentarskie. Niewielką grupę stanowią inwestycje drogowe i inżynierskie – średnio kilka decyzji rocznie. Bardzo mało powstaje obiektów usługowych i związanych z działalnością gospodarczą.

W poszczególnych miejscowościach ruch budowlany kształtuje się następująco: największa ilość decyzji wydawana jest w Irządach i w Zawadzie (od kilkunastu do ponad dwudziestu rocznie). Znacznie mniej inwestycji powstaje w Witowie, Bodziejowicach i Sadowiu. W pozostałych miejscowościach wydaje się średnio jedną do dwóch decyzji rocznie (Wilków, Mikołajewice, Wygierzów, Zawadka) lub nawet w ciągu kilku lat (Wilgoszcza).

Podsumowując, ruch budowlany w gminie w widoczny sposób wiąże się z wielkością i aktywnością gospodarczą miejscowości, a jego struktura rodzajowa jest typowa dla obszarów wiejskich. Charakterystyczne jest natomiast, że aktywność budowlana zespołu zabudowy letniskowej w Zawadzie dorównuje poziomem, a w niektórych latach nawet przewyższa aktywność budowlaną w największej i najprężniejszej miejscowości gminy – wsi gminnej Irządze. Wynika z tego, że zabudowa letniskowa jest istotnym problemem w gospodarce przestrzennej gminy.

4. Stan i funkcjonowanie środowiska przyrodniczego

4.1. Charakterystyka środowiska przyrodniczego

4.1.1. Położenie terenu na tle wieloprzestrzennych jednostek fizyczno-geograficznych

Zgodnie z podziałem fizyczno-geograficznym Polski J. Kondrackiego (1994) Gmina Irządze położona jest na granicy dwóch mezoregionów: Wyżyny Częstochowskiej, stanowiącej fragment większej jednostki o nazwie Wyżyna Krakowsko-Częstochowska (część południowo-zachodnia) i Progu Lelowskiego, wchodzącego w skład Wyżyny Przedborskiej (część północno-wschodnia). Granica pomiędzy tymi jednostkami przebiega na linii o kierunku północny zachód – południowy wschód, usytuowanej na południowy wschód od Wsi Irządze.

Skrajny, północno-wschodni fragment Gminy należy już do mezoregionu Niecka Włoszczowska.

Wyżyna Częstochowska wznosi się od około 310 m n.p.m. w okolicy Pradeł do 462,2 m n.p.m. na Berkowej Górze w Podlesicach. Na ona powierzchnię wyrównaną, miejscami falistą, o charakterze wyżyny pagórkowatej, obniżającej się w kierunku północno-wschodnim. Krajobraz jej urozmaicają liczne wapienne ostańce skalne, wznoszące się ponad dna rozległych, piaszczystych i suchych dolin, o przebiegu prostopadłym do biegu warstw budujących wyżynę górnolurajskich wapieni.

Próg Lelowski tworzy monoklinalne pasmo zbudowane z kamienistych margli kredowych. Ma on charakter krawędzi (kuesty) o rzeźbie wysokofalistej, rozciętej doliną Krztyni i jej dopływów. W kierunku północnym przechodzi w Nieckę Włoszczowska o rzeźbie płaskorówninnej, miejscami urozmaiconej wydrami oraz lokalnymi podmokłościami i torfowiskami.

Na przeważającej części gminy występuje pokrywa lessowa, która w okolicy Irządze stanowi swoisty pomost pomiędzy Wyżyną Częstochowską a progiem kredowym, maskując skutecznie granicę jednostek.

4.1.2. Miejsce i rola obszaru gminy w funkcjonowaniu wieloprzestrzennych układów przyrodniczych

Przyrodniczo i rekreacyjnie zachodnia część terenu gminy Irządze związana jest z Zespołem Jurajskich Parków Krajobrazowych. W odległości kilku kilometrów od południowo-zachodniej granicy gminy położony jest Park Krajobrazowy Orlich Gniazd. Granica jego otuliny stanowi równocześnie południowo-zachodnią granicę gminy. Pokrywa się ona z zasięgiem obszaru krajobrazu chronionego.

Południowa część gminy Irządze położona jest w zasięgu regionalnego Ekologicznego Systemu Obszarów Chronionych (ESOCH), powiązanego z Krajową Siecią Cennych Obszarów Przyrodniczych (KŚCOP). Proponowany w Studium Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Częstochowskiego ESOCH nawiązuje do koncepcji Krajowej Sieci Ekologicznej ECONET – Polska, zintegrowanej z Europejską Siecią Ekologiczną ECONET. Należy do niego dolina Krztyni, wraz z towarzyszącymi jej od południa obszarami leśnymi, która poza terenem Gminy, w okolicach Szczekocin, łączy się z doliną Żebrówki, a następnie Pilicy, tworząc korytarz ekologiczny (ciąg powiązań przyrodniczych) o znaczeniu krajowym. Korytarz ten pełni ważne funkcje tak przyrodnicze, jak i klimatyczne, gdyż położony na jednym z głównych kierunków nawietrzania, funkcjonuje jako rynna spływu powietrza, stymulując i ułatwiając poziomą wymianę powietrza.

4.1.3. Rzeźba terenu, geomorfologia

Przeważająca część terenu Gminy położona jest na wysoczyźnie lessowej, o pagórkowatej i urozmaiconej powierzchni, wznoszącej się przy zachodniej granicy terenu (okolice Zagórza) na wysokość 382,5 m n.p.m. i opadającej w kierunku północno – wschodnim do rzędnych 280 – 270 m n.p.m. Spod pokrywy lessów w zachodniej części miejscami odsłaniają się ostańce, zbudowane ze skalistych wapieni górnajurajskich. Powierzchnię wysoczyzny przecinają liczne wąwozy i niewielkie nieckowate dolinki, odwadniane okresowo. Większość z nich przechodzi w dolnych odcinkach w płaskodenne doliny cieków stałych. Dna dolin cieków stałych często są podmokłe i pocięte licznymi rowami melioracyjnymi.

Południowe granice wysoczyzny lessowej wyznacza skarpa doliny Białki Zdowskiej i Krztyni, od miejscowości Podgaj do miejscowości Podgórze wycięta w utworach kredowych, podścielających lessy.

Skarpa ta, o górnym przebiegu SW – NE, ma zróżnicowaną wysokość i zmienne nachylenie. Na odcinku od miejscowości Krochmalnia do Podgaja ma wysokość 12 – 15 m i stosunkowo łagodne nachylenie, następnie w kierunku wschodnim staje się coraz bardziej stroma, a jej wysokość wzrasta do 30 – 35 m. Na wschód od miejscowości Podgórze jej wysokość i spadki znów maleją, staje się coraz gorzej czytelna w terenie; w sąsiedztwie wschodniej granicy Gminy przybiera postać łagodnie nachylonego zbocza, o wysokości 10 – 15 m.

W zboczach skarpy wycięte są wąwozy, parowy i dolinki erozyjne, a u ich wylotu widnieją stożki napływowe. Na bardziej stromych odcinkach widoczne są garby i nisze osuwiskowe, podcięcia i inne objawy powierzchniowych ruchów masowych.

Doliny Białki Zdowskiej i Krztyni schodzą się w okolicach miejscowości Krochmalnia, następnie tworzą wspólną, szeroką, płaskodenną dolinę, która biegnie na północny wschód, w kierunku Żebrówki. Dolina ta ma wyraźnie zaznaczone w morfologii zbocza północne, natomiast mało wyraźne zbocza południowe. Tuż przy wschodniej granicy terenu dolina Krztyni łączy się z doliną Żebrówki, płynącej na tym odcinku z południa na północ. Dno doliny Białki i Krztyni, miejscami podmokłe, pocięte jest licznymi rowami melioracyjnymi, znajduje się tu też stosunkowo duży zespół stawów hodowlanych. Rzędne dna doliny wahają się od ok. 280 m do 260 m n.p.m. Płaską powierzchnię doliny miejscami urozmaicają niewysokie wydmy, w morfologii zaznaczają się też lekko wyniesione ponad dno doliny listwy nadzalewowych tarasów akumulacyjnych.

W południowo – zachodniej części Gminy do doliny przylega równina wodnolodowcowa, zbudowana z piasków i żwirów, a do niej od zachodu – równina denudacyjna o lekko pofalowanej, wznoszącej się w kierunku zachodnim powierzchni, wyniesionej na wysokość 275 m – 310 m n.p.m. Równina denudacyjna zbudowana jest z piasków glaukonitowych i piaskowców kredy dolnej.

Północny fragment terenu (na północ od Witowa), położony jest również w obrębie równiny denudacyjnej. Równina ta zbudowana jest z margli kredy górnej, prawie całkowicie odpreparowanych spod osadów czwartorzędowych. Powierzchnia jej lekko falista, położona jest na wysokości 285 – 247 m n.p.m.

W morfologii terenu zwracają uwagę formy pochodzenia antropogenicznego. Należą do nich nasypy pod trasami komunikacyjnymi, zwłaszcza nasyp kolejowy CMK przecinający wzdłuż dolinę Białki i Krztyni oraz niewielkie wyrobiska po eksploatacji surowców mineralnych.

4.1.4. Budowa geologiczna

Wg szczegółowej mapy geologicznej Polski w skali 1:50 000 (arkusz Pradła) w zachodniej części terenu Gminy pod utworami czwartorzędu występują utwory jury górnej - oksfordu górnego (wapienie płytowe i kredowate z marglami) oraz nierozdzielone utwory oksfordu i kimerydu (wapienie kredowate). W kierunku wschodnim na pociętych uskokami utworach jury górnej zalegają utwory kredy dolnej (piaski glaukonitowe i piaskowce), a wyżej górnokredowe piaski, wapienie piaszczyste i margle (w dolnej części glaukonitowe). Utwory kredowe tworzą monoklinę, zwaną Progiem Lelowskim.

Na utworach mezozoicznych bezpośrednio spoczywają utwory czwartorzędu. Są to gliny zwałowe zlodowacenia południowopolskiego, piaski rzeczne ze żwirami i głazami z okresu interglacjału mazowieckiego i piaski wodnolodowcowe ze żwirami zlodowacenia środkowopolskiego. Na przeważającej części terenu na piaskach lub bezpośrednio glinie zwałowej zalega pokrywa lessowa miąższości 10 - 15 m., utworzona w czasie zlodowacenia północnopolskiego, lokalnie na lessach środkowopolskich.

W dolinach Białki Zdowskiej i Krztyni na powierzchni występują piaski i żwiry rzeczne tarasów nadzalewowych, ukształtowanych w okresie zlodowacenia północnopolskiego., oraz holocenijskie piaski i żwiry tarasów zalewowych. Miejscami w dolinach tych rzek spotyka się pola piasków eolicznych i wydmy oraz w miejscach podmokłych holocenijskie namuły, piaski humusowe i torfy.

W dolinie Białki Lelowskiej i dolinach bocznych na holocenijskich piaskach tarasów zalewowych występują namuły i torfy, a w suchych dolinach - deluwia lessowe.

4.1.5. Wody powierzchniowe.

Teren Gminy w całości leży w dorzeczu Wisły, zlewni rzeki Pilicy. Przez teren Gminy przebiega dział wodny III rzędu, rozdzielający zlewnie lewobrzeżnych dopływów Pilicy: Żebrówki i źródłowego odcinka Białki Lelowskiej, oraz dział wodny IV rzędu rozdzielający zlewnie lewobrzeżnych dopływów Żebrówki: Krztyni, i Białki Zdowskiej, odwadniających wraz z Żebrówką południową część obszaru.

Głównymi stałymi ciekami wodnymi są dopływy Pilicy: Krztynia z Białką Zdowską i Białką Lelowską, zwana także „Ciekiem od Irządz” (na mapie hydrograficznej w skali 1:50000 Białką Lelowską zwana jest Halszką, przepływająca w bliskim sąsiedztwie zachodniej granicy Gminy).

Krztynia i Białka Zdowska płynie w kierunku wschodnim i północno-wschodnim z Wyżyny Częstochowskiej. W okolicy Zawad Białka wpada do Krztyni, a Krztynia, po połączeniu z Żebrówką, na północny zachód od Szczekocin, do Pilicy. Białka Lelowska wypływa z okolic miejscowości Irządze i płynie wzdłuż progu kredowego w kierunku północno - zachodnim i północnym, do Pilicy.

Rzeki te prawie w całości mają uregulowane koryta, a dna ich dolin pocięte są licznymi rowami melioracyjnymi. Białka Lelowska zbiera również wody z licznych bocznych dolin przecinających wysoczyznę i odwadnianych rowami otwartymi.

Z cieków stałych należałoby wymienić jeszcze dwa lewostronne dopływy Żebrówki (jeden o nazwie Rajecznicza), przepływającej na krótkim odcinku wzdłuż wschodniej granicy Gminy.

Oprócz stałych cieków wodnych występują tu również suche doliny, odwadniane okresowo po silnych i długotrwałych deszczach.

W dolinach rzecznych występują często podmokłości oraz sztuczne zbiorniki wodne. W dolinie Krztyni, w rejonie miejscowości Kolonia Krztynia, znajduje się duży kompleks stawów hodowlanych, a w dolinie Białki Lelowskiej stawy wygielzowskie. Występują też

suche misy po zbiornikach wodnych m.in. w miejscowościach Witów, Stara Wieś, Irządze i innych.

4.1.6. Wody podziemne

Zachodnia część Gminy położona jest w obrębie wieluńsko – krakowskiego regionu hydrogeologicznego, podregionu krakowsko – częstochowskiego. Wody podziemne (szczelinowo – krasowe) występują przede wszystkim w utworach górnej jury. Główny poziom użytkowy w wapieniach i marglach występuje na głębokości od kilkunastu do 100 m. Przeciętne wydajności osiągają w rejonie doliny Białki 120 m³/h.

Wschodnia część Gminy należy do regionu nidziańskiego, z głównym poziomem użytkowym w marglach i wapieniach kredy górnej, położonym na głębokości 20 – 40 m i wydajności rzędu 30 – 70 m³/h.

Obszary głównego występowania na tym terenie wód podziemnych pięter górnokredowego i górnokredowego należą do obszarów określonych w opracowaniu wykonanym pod kierunkiem prof. A. S. Kleczkowskiego mianem „obszarów głównych zbiorników wód podziemnych (GZWP) w Polsce, wymagających szczególnej ochrony”. Są to:

- zbiornik nr 326 „Częstochowa E” w utworach jury górnej - J₃
- zbiornik nr 408 „Niecka Miechowska” w utworach kredy górnej - K₂

Obejmują one tereny prawie całej gminy.

Zbiornik górnokredowy „Częstochowa E” reprezentuje typ zbiornika szczelinowego z wodami bardzo czystymi i czystymi, nadającymi się do użytku bez uzdatniania. Jest to zbiornik typu otwartego i zasilany bezpośrednio poprzez wychodnie na powierzchni terenu i osady leżące wyżej czwartorzędu. Powoduje to duże potencjalne zagrożenie wód podziemnych zanieczyszczeniami antropogenicznymi.

Wody zbiornika górnokredowego „Niecka Miechowska” generalnie nie są odizolowane lub są tylko częściowo izolowane od powierzchni. Brak jest ciągłej warstwy izolacyjnej, a pełna występuje tylko w przypadku większych miąższości nieprzepuszczalnych osadów czwartorzędowych. Generalnie wody tego poziomu charakteryzują się dobrą jakością. Czynniki decydujące o pogorszeniu jakości to głównie żelazo i różne formy azotu, związane przede wszystkim z chemizacją rolnictwa. Dlatego na obszarze zbiornika, a szczególnie wysokiej i najwyższej ochrony winny obowiązywać zasady ekologicznego zagospodarowania eliminujące zanieczyszczenie wód.

Wody podziemne ujmowane z tych zbiorników stanowią i stanowić będą w przyszłości główne źródło zaopatrzenia w wodę odbiorców komunalnych.

Najniższym poziomem wód podziemnych występującym na omawianym obszarze jest poziom czwartorzędowy. Poziom ten zalega na różnych głębokościach, co uzależnione jest od rzeźby terenu i litologii. W dolinach rzecznych głębokość do zwierciadła wody waha się od 0,0 (tereny stale podmokłe) do ok. 2,0 m. Na wysoczyźnie zmienia się od 3,0 m do ok. 15 m, głębsze studnie ujmują już najczęściej wody poziomu kredowego lub jurajskiego.

Zwierciadło wód poziomu czwartorzędowego jest zwykle zwierciadłem swobodnym, w dolinach rzecznych lokalnie nieznacznie napiętym pod warstwą torfów. Średnie wieloletnie wahania zwierciadła wód pierwszego poziomu na ogół nie przekraczają 3 m. Na przeważającej części terenu występuje połowiczna izolacja lub brak izolacji pierwszego poziomu wód podziemnych od powierzchni terenu.

4.1.7. Warunki inżyniersko-geologiczne

Przeważającą część obszaru gminy charakteryzują warunki inżyniersko – geologiczne utrudniające budownictwo. Generalnie wyróżnić można cztery zasadnicze, różniące się od siebie rejony inżyniersko – geologiczne: jeden o warunkach korzystnych dla budownictwa i trzy o warunkach utrudniających budownictwo

Rejony o korzystnych warunkach dla budownictwa to tereny o gruntach nośnych (skałach litych, gruntach spoistych występujących w stanie od zwartego do twardestwoplastycznego oraz gruntach sypkich średniozagęszczonych i zagęszczonych), nie zagrożonych występowaniem zjawisk geodynamicznych, umiarkowanych (<12%) spadkach terenu oraz głębszym (powyżej 2 m od pow. terenu) zwierciadle wody gruntowej. Obszary takie występują w skrajnej, północnej części gminy (na północ od Witowa) i w części południowej, na tarasie nadzalewowym Krztyni oraz przylegających do niego od południowego zachodu terenach wysoczyzny.

Na pozostałym terenie z różnych względów panują warunki inżyniersko – geologiczne utrudniające budownictwo.

Rejon wysoczyzny lessowej jest obszarem predysponowanym do występowania zjawisk sufozycznych (określanych też w lessach mianem erozji wewnętrznej), ze względu na nietrwałą strukturę lessów, t.j. zdolność do upłynniania się pod wpływem wody. Lessy nie są na ogół dobrym podłożem budowlanym, należą bowiem do gruntów makroporowatych, dosiadających. Dodatkowym czynnikiem utrudniającym budownictwo na tych terenach są znaczne, lokalnie przekraczające 12 %, spadki terenu.

Rejon zboczy wysoczyzny (północne zbocza doliny Białki Zdowskiej i Krztyni) charakteryzuje się dużymi, często przekraczającymi 12% (na odcinku od Podgaja do Podgórze znacznie – zbocza tam mają charakter krawędzi) spadkami terenu, różnymi formami erozji (parowy, wąwozy, podcięcia erozyjne) oraz występowaniem, szczególnie w okolicy Podgórze, czynnych procesów geodynamicznych (osuwiska).

W rejonie dolin cieków: Białki Zdowskiej, Białki Lelowskiej, Żebrówki oraz na tarasie zalewowym Krztyni, głębokość do zwierciadła wody gruntowej nie przekracza 2 m, a w podłożu występują grunty o niskiej (piaski luźne, miejscami eoliczne), lub b. niskiej (namuły i torfy) nośności i znaczącej (miejscami przekraczającej 5 m) miąższości, na ogół nie nadające się do bezpośredniego posadowienia. Najgorsze warunki dla zabudowy występują w osiowych częściach dolin obu Białek (tereny podmokłe, z torfami w podłożu, zalewane w okresach wezbrań).

4.1.8. Gleby.

Na terenie gminy przeważają gleby ciężkie i, w mniejszym stopniu, gleby bardzo ciężkie. Stanowią one 78,3% wszystkich gleb. Są to żyzne gleby pszenno -buraczane, z wysoka (średnio 2,29 %) zawartością próchnicy, wytworzone najczęściej z lessów.

W większości są to gleby wysokich klas bonitacyjnych, od pierwszej do trzeciej, chronionych prawnie przed zmianą użytkowania na nierolnicze. Przeważają gleby klas III i II, w zdecydowanej mniejszości występują gleby klas IV, a zwłaszcza V.

Znaczące powierzchnie zajmują też użytki zielone (łąki i pastwiska) klas od II do IV oraz V i VI wytworzone z gleb pochodzenia organicznego.

Najczęściej spotyka się gleby brunatne właściwe i pseudobielicowe oraz czarnoziemy zdegradowane i gleby szare. Pewien udział mają też średnie i ciężkie rędziny oraz gleby brunatne wylugowane i kwaśne, czarnoziemy deluwialne, podmokłe gleby mułowo - torfowe (na zboczach i w dnach podmokłych dolin) oraz gleby pseudobielicowe i brunatne, wykształcone na piaskach i wapieniach lub marglach.

Generalnie absolutna większość użytków rolnych w gminie jest chroniona.

4.1.9. Klimat

Zgodnie z podziałem Polski na dzielnice rolniczo-klimatyczne R Gumińskiego (1948) cała Gmina znajduje się w częstochowsko-kieleckiej dzielnicy klimatycznej. Wg danych z pomiarów w stacjach PIHM w Szczekocinach i w Zawierciu obszar Gminy charakteryzują przeciętne warunki klimatyczne.

Średnie temperatury roczne wahają się od 7,0 do 7,3°C. Najcieplejszym miesiącem jest lipiec z temperaturą 17,0-17,2°C, najzimniejszym - styczeń z temperaturą od -3,8 do -4,4°C.

Liczba dni z przymrozkami waha się od 112 do 130. Okres bez przymrozków trwa 150 - 166 dni, a długość okresu wegetacyjnego wynosi średnio 200-210 dni. Pokrywa śnieżna utrzymuje się przeciętnie przez 60 do 80 dni w roku.

Roczna suma opadów kształtuje się na poziomie 610 - 620 mm. Najwyższa średnia miesięczna suma opadów przypada na czerwiec, zaś najniższe sumy miesięczne obserwowane są w lutym oraz marcu.

W ciągu roku dominują wiatry wiejące z sektora zachodniego i południowo - zachodniego. Najmniejszy udział mają wiatry z północnego wschodu. Ilość cisz nie przekracza 18 -20 % obserwacji.

Lokalne różnice warunków klimatycznych w granicach Gminy Irządze uzależnione są od charakteru rzeźby, budowy geologicznej i pokrycia terenu.

Generalnie wyróżnić można pięć zasadniczych obszarów różniących się warunkami klimatu lokalnego:

1. obszar wysoczyzny lessowej
2. obszar zboczy wysoczyzny
3. obszar suchych dolin nieckowatych
4. obszar okresowo podmokłych dolin płaskodennych
5. obszar leśny

Ad 1. Obszar wysoczyzny lessowej jest obszarem o suchym, ciepłym podłożu, dobrze przewietrzanym, o korzystnych warunkach termicznych i wilgotnościowych. W obrębie tej strefy wyróżniają się dobrym nasłonecznieniem skłony o nachyleniu południowym, o spadkach 5 - 12 % i większych.

Ad.2. Obszar ten obejmuje północne zbocza doliny Białki Zdowskiej i częściowo Krztyni. Ze względu na południową wystawę charakteryzuje się na ogół bardzo dobrym nasłonecznieniem, szczególnie na fragmentach nie zadrzewionych.

Ad. 3. Obszar suchych dolin nieckowatych charakteryzują mniej korzystne warunki klimatyczne. Doliny te pełnią funkcje rynien odprowadzających grawitacyjnie z wysoczyzny chłodne, wilgotne powietrze. Zdarzają się tu zastoiska chłodnego powietrza oraz inwersje termiczne.

Ad. 4. Obszar ten obejmuje okresowo podmokłe doliny płaskodenne, zajęte przez kompleksy łąkowe. Są to tereny słabo przewietrzane, o dużych inwersjach termicznych, niższych niż przeciętne temperaturach, podwyższonej wilgotności względnej powietrza, szczególnie w warstwie przyziemnej, z częstymi mgłami i zamgleniami oraz zwiększoną częstotliwością występowania przymrozków. Jest to obszar o niekorzystnych warunkach klimatu lokalnego, niewskazany do całorocznego zamieszkiwania, lecz pełniący ważną rolę klimatyczną, gdyż przy przewadze wiatrów zachodnich i południowo - zachodnich, doliny funkcjonują jako rynny odprowadzające masy spływającego z wysoczyzny chłodnego i wilgotnego powietrza w kierunku wschodnim i północnym.

Ad. 5. Duży obszar leśny graniczący od południa z doliną Krztyńni charakteryzują odmienne warunki klimatu lokalnego. Lasy odznaczają się łagodniejszym przebiegiem ekstremów temperatury. Pochłaniając znaczne ilości promieniowania słonecznego, zapewniają niższą temperaturę powietrza i gruntu w dzień, a wyższą temperaturę w nocy. Wyższa jest też na terenach leśnych wilgotność względna powietrza i gorsze przewietrzanie. Typowymi cechami klimatu lasu jest duża zacisza, zmniejszone ochładzanie, znaczne zacienienie, zwiększona zawartość tlenu, pary wodnej oraz olejków eterycznych - bakteriobójczych fitoncydów. Lasy dzięki pionowej wymianie powietrza oczyszczają i natleniają atmosferę.

4.1.10. Surowce mineralne.

Występujące tu złoża surowców mineralnych nie mają większego znaczenia gospodarczego. Podzielić je można na surowce energetyczne i skalne.

Do surowców energetycznych należą torfy. Występują one w niewielkich ilościach w dolinie Białki Zdowskiej i Białki Lelowskiej. Złoża te są udokumentowane. Miąższości ich są niewielkie, rzadko przekraczają 2 m. Obszary o znaczeniu perspektywicznym położone są w dolinie Białki Lelowskiej, na południe od Turzyna. Torfy występują tutaj w dwóch większych płatach, a ich miąższość w skrajnych przypadkach sięga 1,5 m. Jednak eksploatacja ich nie jest wskazana ze względu na ochronę walorów przyrodniczo - krajobrazowych i funkcje biologiczne (ostoja ptaków wodnych) doliny.

Wśród surowców skalnych wymienić należy margle kredowe, lessy i piaski.

Złoża margli znajdują się na północnych terenach gminy, powyżej Witowa. Lokalnie margle odsłaniają się też na powierzchni w skarpie doliny Białki Zdowskiej, w okolicach miejscowości Podgórze. Przeprowadzone badania jakościowe kredowych margli kampanu wykazały, że nie mogą być one stosowane jako materiał budowlany. Są natomiast chętnie eksploatowane przez rolników w małych łomikach jako kamień łamany na fundamenty, ogrodzenia, lub do budowy dróg lokalnych.

Lessy zajmują znaczne powierzchnie w centralnej części Gminy. Miąższość ich jest znaczna, osiąga 10 -15 m., a miejscami przekracza 15 m. Znaczenie surowcowe ich jest niewielkie, gdyż nie nadają się do produkcji cegły pełnej. Ponadto ich ewentualną eksploatację utrudnia fakt występowania na tym obszarze dobrych gleb lessowych z rozwiniętym, wysokowydajnym rolnictwem.

Złoża piasków występują w południowej części Gminy (na południe od Krztyńni). Są to piaski średnioziarniste glaukonitowe albu (kreda dolna), wodnolodowcowe czwartorzędowe i wydmy. Lokalnie są eksploatowane przez miejscową ludność na potrzeby budowlane.

4.1.11. Szata roślinna

Lasy

W granicach gminy występują dwa duże obszary leśne oraz kilka mniejszych, o zróżnicowanych walorach przyrodniczo-krajobrazowych. Ogółem lasy zajmują 24,4% powierzchni gminy.

- Największy obszar leśny występuje na południu gminy i jest położony w dolinie rzeki Krztyńni, powiązanej z doliną Pilicy, która stanowi korytarz ekologiczny pełniący istotne funkcje przyrodnicze w skali kraju.

Dominują tu drzewostany sosnowe, mające charakter boru świeżego i boru mieszanego. Miejsca podmokłe zajmują drzewostany olchowe - łęg olszowo-jesionowy oraz brzeziny.

Wiek drzewostanów jest zróżnicowany, z przewagą drzewostanów starszych, 60-80letnich. Jest to obszar leśny o wysokich walorach przyrodniczo-krajobrazowych, ze względu na swoją wielkość i wiek oraz występowanie cieków i zbiorników wodnych, mający podstawowe znaczenie dla równowagi ekologicznej terenów gminy, pełniący funkcje klimatyczne i wodochronne oraz ostoje fauny. W tym obszarze leśnym bierze początek rzeka Rajecznicza, której źródła są proponowane do objęcia ochroną rezerwatową.

Część tego obszaru leśnego obejmująca drzewostany olchowe została objęta ochroną jako lasy wodochronne.

- Drugi duży obszar leśny występuje na północnym krańcu gminy. Są to również lasy otaczające dolinę Pilicy. W granicach gminy znajduje ich część, złożona z drzewostanów sosnowych młodych w wieku ok. 20-30 lat. Wartość przyrodniczo-krajobrazowa jest duża mimo młodego wieku, ze względu na występowanie w kompleksie leśnym doliny Pilicy.

Oprócz w/w na terenie gminy występuje 5 mniejszych obszarów leśnych o wyraźnie lokalnym charakterze, o powierzchni od 8 do 30 ha.

- Las w Wygielzowie - sąsiadujący z zespołem stawów rybnych, o charakterze lasu buczynowego, złożony z dębów, grabów, topoli osiki, olchy, świerków, z fragmentami starodrzewu bukowego (częściowo wyciętego) w wieku ok. 50 lat, stanowiący cenne uzupełnienie wielkiego dolinnego kompleksu łąkowego z zaroślami łożowymi ciągnącego się od Wygielzowa do Irządz. Część tego lasu jest objęta ochroną jako lasy ochronne.
- Las w Wilgoszczy – zagajniki sosnowo-brzozowe w wieku ok. 20 lat, pełniące funkcje zadrzewień śródpolnych.
- Las położony pomiędzy Woźnikami i Bodziejowicami – sosnowo-brzozowy w wieku ok. 20-30 lat, pełniący funkcje zadrzewień śródpolnych.
- Dwa obszary leśne położone na zachód od Bodziejowic – brzeziny w wieku ok. 20-30 lat, ze starodrzewem bukowym w wieku ok. 50 lat, porastającym wawoży lessowe o wybitnych walorach przyrodniczo-krajobrazowych.

Zadrzewienia łąkowe i zarośla łożowe w dolinie Białki Lelowskiej

Na północny-zachód od wsi Irządze w kierunku Wygielzowa rozciąga się dolina Białki Lelowskiej, przecięta licznymi kanałami melioracyjnymi. Występują tam wilgotne łąki porośnięte na znacznej powierzchni zaroślami łożowymi, z kilkoma gatunkami krzewiastych wierzb, a wzdłuż cieków występuje łąg olszowo-jesionowy. Wilgociolubna roślinność doliny ma wysokie walory przyrodniczo-krajobrazowe, pełni funkcje wodochronne, jest ostoją zwierząt oraz zespołem bardzo wartościowych użytków zielonych.

Zadrzewienia wyróżniające się w terenie

Zadrzewienia nadwodne

Wzdłuż cieków wodnych występują zadrzewienia olchowe o charakterze łągu olszowo-jesionowego. Najbardziej wartościowe są w dolinie Krztyń.

Zadrzewienia śródpolne

Występują głównie w dolinkach lessowych i mają charakter czyżni z tarniną i głościem.

Drzewa pomniki przyrody

W gminie Irządze znajdują się drzewa, zakwalifikowane do ochrony prawnej jako pomniki przyrody Rozporządzeniem Wojewody Częstochowskiego Nr 23/94 z 30.12.1994r. (Dz. Urz. Woj. Częstochowskiego Nr 2 z 1995r.)

Lp	Numer w rejestrze	Gatunek drzewa	Ilość	Obwód pnia w cm	Adres
1	23/98	Dąb szypułkowy	1	494	Bodziejowice, przy drodze Biała Błotna - Bodziejowice
2	23/99	Modrzew europejski	4	165-220	Zawada, park podworski
3	23/100	Lipa drobnolistna	3	162-230	j.w.
4	23/101	Lipa drobnolistna	1	750	przy budynku Urzędu Gminy
5	23/102	Topola biała	1	520	na terenie przykościelnym
6	23/103	Dąb szypułkowy	1	370	na posesji p. Stanisława Kota
7	23/104	Dąb szypułkowy	1	300	Bodziejowice, przy kapliczce

W trakcie wizji w terenie zinwentaryzowano kilka drzew o wymiarach pomnikowych, które będą proponowane do objęcia ochroną prawną.

Łąki

Na terenie gminy występuje duża powierzchnia łąk o wysokiej bonitacji rolniczej i wysokich walorach przyrodniczo-krajobrazowych. Największe zespoły łąk znajdują się w dolinach rzek Białki Lelowskiej (z opisanymi powyżej łęgami i łozami) i Krztyńi.

Zieleń urządzona

Zieleń parków podworskich

W gminie Irządze zachowało się kilka starych założeń parkowych podworskich i pofolwarczych ze starodrzewem o wybitnych walorach przyrodniczo-krajobrazowych.

- Park w Irządzach

Duży zespół wartościowych zadrzewień – dominują: lipy, graby, jesiony, modrzewie, kasztanowce, wiązy. W domieszce występują: wierzby, buki, dzikie czereśnie, czeremchy, dęby, świerki. Niektóre okazy starodrzewu (lipy, buki, wiązy, jesiony i graby) w wieku ok. 100-300 lat o wymiarach pomnikowych. Przed budynkiem dworu, obecnie siedziby Urzędu Gminy, lipa drobnolistna pomnik przyrody.

- Park w Zawadzie

Duży zespół wartościowych zadrzewień – dominują: robinie, graby, lipy, klony, kasztanowce, modrzewie. Szpalery tworzą kasztanowce i modrzewie. W mniejszej ilości występują topole, jesiony, jawory, brzozy, wiązy, buki, jarzębiny, dęby i grusze pospolite. Do najstarszych

drzew ok. 150-letnich należą: klony, lipy, robinie, kasztanowce, modrzewie, wiązy i buki. Siedem pomników przyrody – 4 modrzewie europejskie i 3 lipy drobnolistne.

- **Park w Wygiełzowie**

Niewielkie grupy i pojedyncze okazy starodrzewu, aleje i szpalery. Dominują: lipa drobnolistna, grab, wierzba płacząca, oprócz tego występują: lipa szerokolistna, głóg, topola, klon, robinia, brzoza, jesion, dąb, olcha i świerk. Szpalery i aleje tworzą wierzba płacząca, grab i lipa. Najstarsze drzewa to wierzby płaczące i lipy drobnolistne.

- **Folwark w Wygiełzowie**

Wartościowe założenie składające się z alei grabowej z układem szpalerów.

- **Park w Witowie**

Niewielkie grupy klonów, lip, robinii i modrzewi. Pojedynczo występują brzoza, jawor, jesion, wierzba płacząca, wiąz, osika, topola balsamiczna. Najstarsze drzewa to klony, lipy, jawory, brzozy i robinie w wieku ok. 100 lat.

Szczegółowe informacje o pochodzeniu, układzie kompozycyjnym i stopniu zachowania założeń parkowych w rozdziale „Uwarunkowania środowiska kulturowego”.

Zieleń cmentarza

Na cmentarzu w Irządzach występują zadrzewienia o dużych walorach przyrodniczo-krajobrazowych, modrzewie i jesiony w wieku ok. 50lat.

Zieleń obiektów sakralnych i usługowych

W otoczeniu kościoła w Irządzach znajduje się kilka wartościowych drzew – topola biała pomnik przyrody i 2 lipy o wymiarach pomnikowych.

W ogrodzie przy plebanii znajduje się wartościowa aleja grabowa.

W Witowie ogród szkolny złożony z młodych nasadzeń o przeciętnych walorach przyrodniczo-krajobrazowych.

Zadrzewienia przydrożne – występują wzdłuż dróg Irządze - Zawada, Zawada -Zawadka, Irządze - Witów, Wygiełzów - Witów w kierunku drogi do Szczekocin, wzdłuż drogi do Szczekocin. Składają się głównie z klonów, jesionów, topól, lip, robinii.

4.1.12. Fauna

Na terenie gminy znajduje się kilka ostoi ptaków, związanych ze zbiornikami wodnymi i obszarami leśnymi. Najważniejsze z nich to:

- stawy rybne w Wygiełzowie, o pow 24,5ha gdzie występują ptaki rzadkich gatunków – bąk, łabędź niemy, zausznik, błotniak stawowy, kormoran czarny, żuraw.
- stawy rybne Krztynia o pow. ok.47ha, gdzie można spotkać rzadko spotykane łabędzie nieme, zimorodki i remizy.
- Dolina Krztyni w rejonie miejscowości Podgórze – na łąkach znajduje się duże lęgowisko bociana białego.

- park dworski w Zawadzie, gdzie z rzadszych gatunków występuje bażant, sowa uszata, drozd i kwiczoł.
- Lasy w dolinie Krztyni – znajduje się tu stanowisko lęgowe bociana czarnego.

4.1.13. Lokalne korytarze ekologiczne

Najważniejszy lokalny ciąg powiązań przyrodniczych to korytarz ekologiczny utworzony przez dolinę Białki Lelowskiej z bogatą roślinnością siedliska łęgowego - zadrzewienia i zarośla, roślinność łąkowa i szuwarowa, która jest schronieniem dla licznych gatunków zwierząt. Korytarz ten posiada liczne sięgacze, utworzone przez dopływy rzeki i sieć rowów melioracyjnych, które kończą się suchymi dolinkami z roślinnością łąkową, czasem z zaroślami śródpolnymi. W zasięgu tego systemu ciągów i powiązań ekologicznych pozostaje znaczna część obszaru gminy.

4.1.14. Krajobraz

Krajobraz gminy Irządze jest krajobrazem terenów otwartych, wiejskich, gdzie elementy naturalne dominują nad terenami zabudowanymi.

Na terenie gminy można wyróżnić następujące charakterystyczne rodzaje krajobrazu:

- Krajobraz doliny rzek Krztyni i Białki – szeroka dolina ograniczona od północy wysoką malowniczą skarpą, dochodzącą miejscami do 35m wysokości, od południa porośnięta lasem sosnowym. W dolinie rosną łąki, pocięte licznymi drobnymi ciekami i rowami melioracyjnymi, nad którymi rosną olchy.
- Krajobraz doliny Białki Lelowskiej - dolina z licznymi odgałęzieniami wcinająca się daleko w teren pól ornych, porośnięta łąkami i roślinnością łęgową, zajmująca ponad jedną trzecią obszaru gminy
- Krajobraz lessowy wysoczyzny – charakterystyczny pofalowany krajobraz z licznymi wąwozami i nieckowatymi dolinkami, użytkowany jako pola orne, z rozproszoną zabudową wiejską.

4.2. Zanieczyszczenia, uciążliwości, degradacje środowiska przyrodniczego

4.2.1. Powierzchnia terenu

Powierzchnia terenu w obrębie Gminy podatna jest na degradację naturogeniczną o charakterze zmywu powierzchniowego i zmywu skoncentrowanego. Podatność tę warunkuje urozmaicona, pagórkowata rzeźba terenu, występujące lokalnie spore, przekraczające 12% spadki terenu oraz charakter utworów powierzchniowych (lessy) występujących na przeważającej części terenu. Efektem są różne formy erozji, od erozji gleb, poprzez podcięcia erozyjne, parowy, wąwozy i dolinki erozyjne, aż do form osuwiskowych.

Przejawem degradacji antropogenicznej są pojedyncze wyrobiska po eksploatacji surowców budowlanych przez miejscową ludność (margle i piaski), które często są wykorzystywane pod lokalne, niezorganizowane składowiska odpadów komunalnych (śmieci). Występują one przede wszystkim w północnej części terenu, w okolicach miejscowości Marcjampol Witowski oraz w skarpie wysoczyzny w sąsiedztwie Podgórze.

4.2.2. Wody powierzchniowe.

Na omawianym obszarze nie założono punktów kontrolno - pomiarowych jakości wód powierzchniowych, stąd w większości brak danych o zanieczyszczeniu tych wód. Jednak jak wynika z analizy danych z sąsiednich terenów, objętych monitoringiem jakości wód powierzchniowych, zarówno Żebrówka, jak i Krztynia w odcinkach ujściowych prowadzą wody pozaklasowe, ze względu na azotyny oraz duże zanieczyszczenie bakteriologiczne, natomiast Białka Lelowska na odcinku przed ujściem do Pilicy - wody III klasy czystości, ze względu na fosfor ogólny i miano Coli. Wymaganą klasą czystości wód w tych rzekach jest klasa I. Istnieją dane, że Krztynia na terenach gminnych prowadzi wody III klasy czystości. Należy się spodziewać, że wody pozostałych cieków również nie osiągają wymaganej klasy, a więc są zanieczyszczone.

Przekroczenia wartości dopuszczalnych takich wskaźników, jak: azot azotynowy, fosfor i miano Coli, świadczy o zanieczyszczeniu wód przez niekontrolowane ścieki bytowo - gospodarcze, a także spływy z terenów rolniczych. Spływy te mogą powodować również wzrost substancji biogenych w ciekach powierzchniowych na obszarze gminy.

Na badanym obszarze nie stwierdzono ważniejszych punktów zrzutów ścieków. Jednak ze względu na stosunkowo gęstą sieć osadniczą oraz liczne w okolicy ośrodki wypoczynkowe, przy braku na terenie objętym badaniami oraz terenach wyżej położonych odpowiedniej infrastruktury komunalnej, z pewnością występują „dzikie”, nieorganizowane zrzuty ścieków komunalnych do gruntu, rowów otwartych i cieków wodnych.

Oprócz antropogenicznej degradacji jakości wód powierzchniowych, gospodarcza działalność człowieka doprowadziła również do niewielkich przeobrażeń stosunków wodnych, wyrażających się poprzez:

- wzrost retencji powierzchniowej wskutek budowy zbiorników wodnych,
- zmiany warunków odpływu w wyniku prac hydrotechnicznych i budowy rowów melioracyjnych.

4.2.3. Wody podziemne

Na większości terenu wody podziemne nie są izolowane od powierzchni terenu lub posiadają tylko połowiczną izolację. Obniżenia pomiędzy wzniesieniami wypełnione są utworami podatnymi na infiltrację zanieczyszczonych wód opadowych, napływających nad ten obszar z Górnośląskiego Okręgu Przemysłowego. Do zanieczyszczeń w drodze infiltracji może też dochodzić na skutek spływów z terenów rolniczych (nawozy, środki ochrony roślin) niekontrolowanych zrzutów ścieków bytowych do gruntu lub przesączania się nieczystości z nieszczelnych szamb gospodarczych.

Źródłem zanieczyszczeń wód podziemnych mogą być też zanieczyszczone wody powierzchniowe i celowe zrzuty ścieków bytowych do wód podziemnych, poprzez nieeksploatowane studnie na obszarach wyposażonych w wodociąg.

W chwili obecnej brak jest danych na temat zanieczyszczenia wód podziemnych. Jednak rolniczy charakter Gminy, zanieczyszczanie gleb i roślin siarką i metalami ciężkimi, brak sieci kanalizacji sanitarnej i oczyszczalni ścieków, przy stosunkowo gęstej sieci osadniczej, oraz znaczne zanieczyszczenie wód powierzchniowych, wystarczająco uzasadniają przypuszczenie, że stan czystości wód podziemnych na analizowanym obszarze nie jest zadowalający.

Oprócz spodziewanego pogorszenia jakości, degradacja wód podziemnych na tym obszarze objawia się poprzez:

- zmniejszenie zasobów wód podziemnych na skutek ich czerpania przez ujęcia lokalne w rejonie następujących miejscowości: Woźniki, Bodziejowice, i Wygiełzów, czego widocznym efektem są leje depresyjne,
- zmiany lokalnego obiegu wody wskutek jej przerzutów między zlewniami.
- zmniejszenie zdolności infiltracyjnej gruntu na terenach zabudowanych.

4.2.4. Gleby

Na całym obszarze obserwowane jest skażenie toksyczne gleb oraz ich zakwaszenie, których główną przyczyną są zanieczyszczenia atmosferyczne, napływające nad teren gminy z sąsiedniego Górnośląskiego Okręgu Przemysłowego. Dotyczy to zarówno zanieczyszczeń pyłowych jak i gazowych, wymywanych z atmosfery przez opady deszczu i wmywanych do gleby.

Wg danych z opracowania "Ocena stanu ekologicznego rolniczej przestrzeni produkcyjnej Województwa Częstochowskiego", wykonanego w 1995 r. przez IUNG w Puławach, duży procent gleb na terenie gminy (34%) to gleby silnie zakwaszone ($\text{pH} < 4.5$).

W badanych glebach stwierdzono wysoka zawartość siarki, średnio wynosi ona 2,28 mg S-SO₄/100 g gleby. Ponad 30% (30,44) badanych gleb jest zanieczyszczonych siarką.

Średnia zawartość kadmu wynosi 0,46 mg/kg. Naturalna zawartość kadmu występuje tylko w 65,22% badanych gleb.

Pozostałe badane pierwiastki (miedź, nikiel, ołów i cynk) występują w ilościach naturalnych.

Zawartość metali w płodach rolnych dyskwalifikuje do celów konsumpcyjnych poważny procent ziaren zbóż (46,86% ze względu na zanieczyszczenie kadmem i 28,57% ze względu na zanieczyszczenie cynkiem).

Produkowane w gminie ziemniaki w całości powinny być przeznaczone na pasze, gdyż dwukrotnie większa od dopuszczalnej (0,3 mg/kg s.m.) zawartość kadmu w bulwach wykluczać powinna ich spożycie przez człowieka.

Duża zawartość w płodach rolnych kadmu - bardzo niebezpiecznego pierwiastka gromadzonego w nerkach, wątrobie i kościach - może być skutkiem stosowania do nawożenia osadów ściekowych, lub długotrwałego stosowania dużych dawek nawozów fosforowych. Jednak najpoważniejszym źródłem kadmu jest emisja pyłów metalonośnych z hut metali nieżelaznych oraz pyłów z hałd odpadów pohutniczych Górnego Śląska.

4.2.5. Warunki aerosanitarne, hałas, uciążliwości.

Na terenie Gminy Irządze nie ma stacji badania stężeń gazów i pyłu zawieszonego. Stąd brakuje danych o rodzaju zanieczyszczeń i ich stężeniach. Można jednak przypuszczać, że występujące tu źródła emisji zanieczyszczeń pochodzą w głównej mierze z energetycznego spalania paliw. Jakość powietrza na tym obszarze kształtowana jest więc przez lokalną emisję zanieczyszczeń z indywidualnych palenisk i zakładów produkcyjno-usługowych. Absolutna większość źródeł tzw. niskiej emisji nie jest zinwentaryzowana i nie znajduje się pod kontrolą Urzędu Wojewódzkiego. Są to najczęściej indywidualne paleniska domowe opalane węglem. Jedynie dwa obiekty objęte są kontrolą i posiadają decyzje o dopuszczalnej emisji. Emisję z tych obiektów przedstawia tabela.

Ważniejsze źródła emisji zanieczyszczeń pyłowych i gazowych.

Lp.	Miejscowość	Zakład	Ilość pyłów (t/rok)	Ilość gazów (t/rok)
1	Irządze	Piekarnia	7,7	0,07
2	Wilków	Piekarnia	2,3	0,02

Duży wpływ na stan czystości powietrza w Gminie mają również źródła spoza jej obszaru. Na terenie byłego województwa częstochowskiego istnieje 56 szczególnie uciążliwych zakładów przemysłowych. Emitują one pyły (ze spalania paliw, cementowo-wapiennicze, sadze i in.) oraz gazy (głównie tlenek węgla, dwutlenek węgla oraz dwutlenek siarki i azotu) a także wiele innych substancji, np. amoniak i benzen.

Poważnym źródłem zanieczyszczeń są także zanieczyszczenia pyłowe i gazowe, napływające, w czasie sprzyjających warunków meteorologicznych, znad położonych na południu rejonów przemysłowych Zawiercia, Górnego Śląska i Krakowa.

W ostatnich latach nieco zmniejszyła się emisja pyłów, lecz równocześnie nasiliła się nad obszarem gminy ilość „kwaśnych deszczy” (odczyn pH wody opadowej <5), za co odpowiedzialna jest wciąż wysoka emisja kwasotwórczych związków siarki i azotu na uprzemysłowionych terenach przyległych. Kwaśne deszcze stanowią zagrożenie dla flory i fauny, a także przyrody nieożywionej.

Zanieczyszczenia powietrza okresowo, przy braku lub niskich prędkościach wiatru i niekorzystnych warunkach termicznych (inwersje temperaturowe) koncentrować się mogą w rejonach słabo przewietrzanych, tj. obniżeniach terenu, wąskich podmokłych dolinach i kotlinach.

Wzdłuż sieci ciągów komunikacyjnych koncentruje się emisja spalin ze środków transportu. Największy wpływ mają trasy:

- droga krajowa 78 Katowice - Siewierz - Szczekociny - Kielce,
- droga krajowa 46 Częstochowa - Szczekociny (Kielce).

Pozostałe drogi nie wywierają znaczącego wpływu na jakość powietrza.

Zasięg stref zanieczyszczeń od komunikacji drogowej szacuje się na kilkadziesiąt metrów (licząc w obie strony od trasy). Wyraża się on głównie wzrostem stężeń tlenków azotu. W spalinach samochodowych znajdują się również węglowodory alifatyczne i aromatyczne, ołów, dwutlenek siarki, tlenek węgla, pył zawieszony i inne niebezpieczne substancje.

Wpływ na wielkość emisji spalin ma rodzaj paliwa, pojemność i konstrukcja silnika, szybkość i płynność ruchu pojazdów, parametry techniczne trasy, pora roku i pogoda, lecz przede wszystkim natężenie ruchu. Zdecydowanie bardziej ekologiczne jest paliwo gazowe, a wśród paliw płynnych - benzyna bezołowiowa. Emisja jednostkowa pojazdów maleje wraz z postępem technicznym, jednak procentowo ilość zanieczyszczeń komunikacyjnych w powietrzu z upływem czasu wzrasta, wskutek wzrostu ilości pojazdów przemieszczających się w jednostce czasu. Jak wynika z prognoz, udział zanieczyszczeń komunikacyjnych w ogólnej sumie zanieczyszczeń powietrza w najbliższym czasie będzie nadal rósł i poważniej ograniczyć go środkami administracyjnymi nie można.

Wymienione wyżej trasy komunikacyjne są również głównym źródłem hałasu. Źródłem hałasu jest również linia kolejowa CMK Katowice - Warszawa.

Zgodnie z Rozporządzeniem MOŚZNiL z dnia 13 maja 1998 r., dopuszczalne poziomy hałasu w środowisku, wyrażone równoważnym poziomem dźwięku A, dla terenów

zabudowy zagrodowej oraz mieszkaniowej jednorodzinnej z usługami rzemieślniczymi wynoszą:

- dla pory dziennej (przedział czasu odniesienia równy 16 godzinom): 60 dB od dróg i linii kolejowych i 50 dB od innych źródeł (z pominięciem hałasu powodowanego przez linie elektroenergetyczne i samoloty)
- dla pory nocnej (przedział czasu odniesienia równy 8 godzinom) - 50 dB i 40 jw.

Natomiast dla terenów wypoczynkowo - rekreacyjnych poza miastem i terenów zabudowy jednorodzinnej odpowiednio:

- dla pory dziennej - 55 dB i 45 dB
- dla pory nocnej - 45 dB i 40 dB.

Zasięg przekroczeń dopuszczalnych poziomów hałasu od tras komunikacyjnych może sięgać nawet kilkuset metrów. Zależy to od natężenia ruchu, rodzaju pojazdów, składu paliwa, parametrów technicznych trasy, stopnia obudowania trasy, pokrycia roślinnością otoczenia trasy, gęstości i wysokości zabudowy w otoczeniu trasy, pory roku, warunków meteorologicznych itp. W celu określenia stopnia uciążliwości hałasowej tras należy dokonać bezpośrednich pomiarów hałasu, lub obliczyć zasięg teoretyczny rozprzestrzeniania się hałasu na podstawie danych o natężeniu, przyjmując pozostałe, potrzebne do obliczeń parametry.

Poza bezpośrednim otoczeniem tras komunikacyjnych, na pozostałych terenach nie należy spodziewać się przekroczeń dopuszczalnych poziomów hałasu, nie stwierdzono bowiem występowania hałaśliwych zakładów przemysłowych lub usługowych.

Oprócz uciążliwych tras komunikacyjnych na terenie Gminy występują jeszcze następujące obiekty uciążliwe: piekarnie (Irządze i Wilków) i cmentarz (Irządze). Od granic cmentarza obowiązują strefy ochronne: 50 m dla zabudowy i 150 m dla ujęć wody.

Przez teren Gminy przebiega elektroenergetyczna linia napowietrzna wysokiego napięcia 110 kV relacji Łośnice - Szczekociny. Linia ta jest źródłem podwyższonego promieniowania elektromagnetycznego. Zasięg strefy ochronnej dla obiektów przeznaczonych na stały pobyt ludzi od ww. linii wynosi orientacyjnie 19 m. od osi w obydwie strony. Ewentualną zabudowę terenów położonych w zasięgu oddziaływania linii należy uzgadniać z zarządcą sieci.

Linie elektroenergetyczne, stacje i rozdzielnie elektroenergetyczne o napięciu znamionowym 110 - 400 kV należą, zgodnie z Rozporządzeniem MOSZNiL z dnia 14 lipca 1998 r. (Dz. U. z dnia 23 lipca 1998 r. nr 93, poz. 589), do obiektów mogących pogorszyć stan środowiska. W związku z tym powinno się wykonać dla nich oceny oddziaływania na środowisko, które dokładnie określą zasięg stref ochronnych i ewentualne uwarunkowania w zasięgu oddziaływania tych obiektów.

5. Stan rolniczej przestrzeni produkcyjnej

5.1. Warunki naturalne, zagrożenia

Gmina Irządze posiada bardzo dobre warunki przyrodnicze dla produkcji rolnej, które stanowią o wysokich walorach rolniczej przestrzeni produkcyjnej. Na terenie gminy występują gleby wysokich klas bonitacyjnych. Przeważają gleby klas III i II, w zdecydowanej mniejszości występują gleby klas IV, a zwłaszcza V.

Znaczące powierzchnie zajmują też użytki zielone (łąki i pastwiska) klas od II do IV oraz V i VI wytworzone z gleb pochodzenia organicznego.

W większości są to gleby ciężkie i, w mniejszym stopniu, gleby bardzo ciężkie. Stanowią one 78,3% wszystkich gleb. Są to żyzne gleby pszenno-buraczane, z wysoką (średnio 2,29 %) zawartością próchnicy, wytworzone najczęściej z lessów.

Istotnym problemem jest skażenie toksyczne gleb oraz ich zakwaszenie, których główną przyczyną są zanieczyszczenia atmosferyczne, napływające na teren gminy z obszaru Górnośląskiego Okręgu Przemysłowego. Dotyczy to głównie zanieczyszczenia siarką oraz metalami. Stwierdzono również skażenie metalami płodów rolnych.

Szczegółowe typy gleb występujące na terenie gminy oraz informacje o stopniu ich skażenia znajdują się w rozdziale „Stan i funkcjonowanie środowiska przyrodniczego”.

Aby wyeliminować negatywny wpływ skażenia toksycznego gleb na jakość płodów rolnych niezbędne jest przeprowadzenie szczegółowych badań stanu gleb na terenie gminy (dotychczasowe informacje pochodzą z opracowania IUNG dotyczącego całego dawnego województwa częstochowskiego). W zależności od wyników badań, w rejonach największego skażenia należy dokonywać zmian w strukturze upraw, zastępując produkcję roślin dla celów konsumpcyjnych produkcją dla celów przemysłowych i na pasze.

Większość najwartościowszych gleb na terenie gminy została wytworzona z podatnych na erozję lessów. Aby chronić je przed degradacją, niezbędne jest tworzenie nowych i ochrona istniejących zadrzewień śródpolnych oraz wprowadzanie upraw o charakterze trwałym – sady, plantacje krzewów owocowych.

Ze względu na wysokie klasy bonitacyjne gleb, przeważająca powierzchnia gruntów ornych i użytków zielonych jest chroniona przed zmianą sposobu użytkowania na nierolnicze przepisami ustawy z dnia 3 listopada 1995r. o ochronie gruntów rolnych i leśnych (Dz. U. Nr 16, poz. 78, z późn. zm.).

Obszar rolniczej przestrzeni produkcyjnej powinien być generalnie użytkowany jak dotychczas jako obszar rolny bez możliwości zabudowy. Ewentualne planowanie zmian sposobu przeznaczenia tych terenów na cele nierolnicze powinno być ograniczone do niezbędnego minimum oraz dotyczyć terenów o glebach słabszej klasy.

5.2. Struktura upraw i hodowla

Obecna struktura upraw nie wykorzystuje w pełni walorów rolniczej przestrzeni produkcyjnej gminy. W użytkach rolnych dominują grunty orne, nikły procent stanowią sady, ogrody warzywne i plantacje krzewów owocowych oraz chmielniki.

Powierzchnia i użytkowanie gruntów (Województwo Śląskie w 1998r)

Powierzchnia gruntów ogółem – 7355 ha

Użytki rolne razem - 66,6%

Grunty orne – 55,2%
Sady – 1,4 %
Łąki i pastwiska – 10%
Lasy 24,4%
Pozostałe grunty i nieużytki – 9,0%

Powierzchnia zasiewów oraz zwierzęta gospodarskie w 1996r.

Powierzchnia zasiewów ogółem - 3666,2 ha, co stanowi ok. 50% powierzchni całej gminy
Pszenica – 27,6%
Żyto – 21,9%
Jęczmień – 4%
Owies – 3,4%
Rzepak i rzepik – 0,2 %
Ziemniaki – 21,2%
Bydło (na 100ha użytków rolnych w szt.) – 72
Trzoda chlewna – 46

Podstawowe rośliny uprawne to pszenica, żyto i ziemniaki. Niewiele uprawia się rzepaku, praktycznie nie uprawia się buraków cukrowych ani innych roślin przemysłowych. Żyzne gleby pochodzenia lessowego umożliwiają poszerzenie powierzchni upraw wymagających roślin przemysłowych, takich jak buraki cukrowe, tytoń, chmiel. Wskazane jest to również ze względu na skażenie gleb. Podobnie wskazana byłaby np. uprawa warzyw po fali.

Wartościowe użytki zielone stwarzają dobre warunki dla rozwoju hodowli. Obecnie hodowla kształtuje się na poziomie przeciętnym.

W miejscowości Krztynia znajduje się duży kompleks stawów hodowlanych, gdzie hodoje się pstrąga tęczowego, karpia, amura białego i węgorza.

6. Uwarunkowania środowiska kulturowego

6.1. Zarys rozwoju osadnictwa i przemian przestrzennych

Początki osadnictwa na obszarze obecnej gminy Irządze sięgają epok pradziejowych. Wyniki badań archeologicznych prowadzonych w ciągu ostatnich kilkudziesięciu lat wskazują na koncentrację osadnictwa pradziejowego i wczesnośredniowiecznego na terenach przylegających do dolin rzek płynących w pobliżu lub w granicach gminy tj. Białki Lelowskiej oraz Krztyni i jej dopływu Białki Zdowskiej. W dolinach dwóch wymienionych powyżej rzek stwierdzono już dość dawno temu, w trakcie badań z lat 60-dziesiątych, istnienie dużego regionu osadniczego z epoki kamiennej. Nowsze badania prowadzone głównie w latach 90-dziesiątych w ramach Archeologicznego Zdjęcia Polski (AZP) ujawniły na terenie kilkadziesiąt stanowisk archeologicznych z czasów od epoki kamiennej do wczesnego średniowiecza, w tym ślady osad z epoki neolitu (4500-1700 p.n.e.) w rejonie Irządza, Wygiełzowa i Zawady. Inne znaleziska datowane ogólnie na epokę kamienną pochodzą ze stanowisk w Irządzach, Wilgoszczy, Witowie i Wygiełzowie. Zidentyfikowano również ślady osadnictwa z późniejszych epok: brązu (Irządze) i wpływów rzymskich (tzw. kultura przeworska - Irządze, Wilgoszcza).

Osadnictwo wczesnośredniowieczne (VI-XIII) nie jest rozpoznane w wystarczającym stopniu, zwłaszcza w fazie najstarszej (VI-IXw.). Ślady związane z początkami osadnictwa słowiańskiego, pochodzące z późniejszej fazy tego okresu historycznego (IX-XIIw.) odnaleziono na stanowiskach m.in. w Irządzach, Wilgoszczy, Wygiełzowie i Mikołajewicach. W oparciu o wyniki badań m. in. prowadzonych w ramach AZP (również na terenach sąsiednich) wysunięto tezę o istnieniu w okresie wczesnego średniowiecza zwartej strefy osadniczej nad rzeką Białką, rozciągającej się od Irządza do Lelowa. Rejon ten wg niektórych hipotez mógł być w IX-Xw. elementem większego systemu osadniczo-administracyjno-obronnego, związanego z organizacją plemienną Wiślan, a później początkami organizacji państwowości polskiej. Za hipotezą związku tego terenu z terytorium plemiennym Wiślan może przemawiać fakt późniejszej jego przynależności (od początku XII w.) do diecezji krakowskiej. Osadnictwo schyłku wczesnego średniowiecza (XIIIw.) jest znacznie lepiej udokumentowane - oprócz zachowanych materiałów archeologicznych są także źródła pisemne. Oba rodzaje źródeł wskazują na wzmożony ruch osadniczy w XIIIw., zwłaszcza po połowie tego stulecia.

Najstarszą poświadczoną źródłowo miejscowością jest wieś Irządze (pierwsza wzmianka z 1220r.), należąca w części do klasztoru kanoników regularnych w Mstowie (reszta wsi prawdopodobnie była własnością rycerską). Z XIVw. pochodzą wzmianki o innych wsiach obecnej gminy Irządze: Witowie (1387), Wygiełzowie (1388), Zawadzie zwanej dawniej Pilecką (1400) i Zawadce (1389).

Istotne znaczenie dla odtworzenia dziejów osadnictwa tego regionu ma fakt, że na początku XIV w. Irządze pełniły funkcję lokalnego ośrodka administracji kościelnej jako siedziba dekanatu (dekanat irządcki był wymieniany w spisach z lat 1326-7). Funkcje tę Irządze straciły na rzecz Lelowa - w 1335r. dotychczasowy dekanat irządcki został nazwany lelowskim, co wskazuje na wzrost znaczenia Lelowa, a zmniejszenie Irządza. Miało to być może związane z faktem, że Irządze znalazły się na uboczu głównych szlaków komunikacyjnych łączących Małopolskę z Wielkopolską, Lelów natomiast znajdował się w dogodniejszym położeniu, tędy wiodł trakt z Krakowa do Sieradza i Kalisza (później trakt ten miał nawet nazwę „droga lelowska”). Z dużym prawdopodobieństwem można stwierdzić, że zasadniczy zrąb sieci osadniczej na terenie gminy Irządze ukształtował się w średniowieczu w XIV i XVw. i przetrwał do końca XVIIIw.

Przez teren obecnej gminy nie przebiegały w tym czasie żadne ważniejsze trakty komunikacyjne, jedynie drogi o znaczeniu lokalnym (może największe znaczenie miała droga

Irządze – Nakło). Analiza mapy z I poł. XIXw. wykazuje, że w tym czasie w północno-zachodnim fragmencie gminy znajdował się duży kompleks leśny.

Gruntowne i rozległe przekształcenia w strukturze przestrzennej obecnej gminy obejmujące zarówno zmiany lokalizacji i rozplanowania wsi jak i korekty przebiegu sieci drożnej rozpoczęły się w XIXw. i miały związek z rozwojem gospodarczym. Bardzo ważną rolę odegrały również procesy uwłaszczeniowe na wsiach w Królestwie Polskim. Porównanie starych map (sprzed poł. XIXw.) pozwala stwierdzić, jak dalece zmienił się od tego czasu przebieg dróg w obrębie gminy (zachowały się jedynie fragmenty dawnego przebiegu traktów łączących wsie). Śladem procesów przenoszenia wsi na nowe miejsca są zachowane nazwy „Stara Wieś” wskazujące na stare lokalizacje. Również rozpowszechnione na tym terenie nazwy zaczynające się od „Kolonia” – wskazują na związek powstania tych osad z procesami powołańcowskimi. Procesy komasacji i regulacji gruntów miały swoją kontynuację w okresie międzywojennym.

Rozpoznanie starych układów przestrzennych wsi jest trudne do odczytania w terenie, jednakże analiza starych map wskazuje, że były to głównie wsie typu przydrożnego i przysiółkowego. Szersze omówienie przemian układów osadniczych musiałoby być oparte na gruntownych studiach kartografii historycznej.

Cechą występującą w obecnym rozplanowaniu wsi na obszarze gminy, a mającą swój początek w przemianach przestrzennych dokonanych w XIXw., jest znaczne rozproszenie zabudowy i rozprzestrzenienie się osad wiejskich na rozległych obszarach.

6.2. Charakterystyka zabudowy historycznej

W związku ze strukturą własnościową utrzymującą się na terytorium obecnej gminy w ciągu wieków, aż do czasów II wojny światowej (drobna własność szlachecka i małe gospodarstwa chłopskie), charakterystycznymi elementami na terenie obecnej gminy były niewielkie założenia dworskie należące do właścicieli wsi, wraz z zespołami zabudowań gospodarczych (folwarków) oraz zabudowa zagrodowa w obrębie osad wiejskich. Dwory z folwarkami najczęściej były usytuowane w najbliższym sąsiedztwie wsi lub w jej obrębie.

Przystępując do omówienia problemu historycznej zabudowy wiejskiej na terenie gminy Irządze należy zaznaczyć, że XIX-wieczne przekształcenia związane z uwłaszczeniem spowodowały również zmiany w typach, formach i układach zabudowy zagrodowej w stosunku do czasów wcześniejszych. Ukształtowany w XIXw. model budownictwa wiejskiego funkcjonował do czasów bezpośrednio po II wojnie światowej. W związku z tym charakterystykę zabudowy wiejskiej można odnieść głównie do okresu XIXw. – przełom XIX/XXw. Budownictwo mieszkalne i gospodarcze na omawianym obszarze od czasów historycznych do II wojny światowej było w przeważającej części drewniane. W dużo mniejszym stopniu używano kamienia wapiennego (głównie w budownictwie gospodarczym i na fundamenty). Cechą charakterystyczną tego terenu było duże zróżnicowanie i przemieszanie cech oraz występowanie obok siebie form pochodzących z różnych regionów architektonicznych, jednakże można powiedzieć, że zasadniczo dominują cechy regionu kieleckiego. Dla omawianego regionu najbardziej charakterystyczne były zagrody typu wielobudynkowego, zgrupowane wokół podwórza, z budynkami mieszkalnymi usytuowanymi najczęściej kalenicowo do drogi. Rozplanowanie zagród obejmowało różne warianty zależne m.in. od kształtu i wielkości parceli a także od ilości budynków gospodarczych. Powszechnym typem konstrukcji była konstrukcja zrębowa, w dalszej kolejności sumikowo-łątkowa. Dla omawianego terenu charakterystyczne były wysokie dachy czterospadowe, kryte słomą.

6.3. Dzieje Irządza

Ze względu na znaczenie miejscowości Irządze w dziejach gminy nieco uwagi należy poświęcić dziejom tej wsi. Irządze w początkach swojego istnienia były w części własnością duchowną, w części świecką (w XIVw. rodu Lisów). Podział wsi pomiędzy kilku właścicieli utrzymywał się długo, czego konsekwencją były spory i procesy, o których wiadomo ze źródeł archiwalnych.

Na podstawie źródeł można z całą pewnością stwierdzić, że w I poł. XIVw. w Irządzach istniał kościół i parafia. Ok. 1390r. kościół ten został przebudowany przez ówczesnego dziedzica Irządza Stefana Świętopelka herbu Lis. Kościół i wieś zostały zniszczone w czasie wojen szwedzkich w XVIIw. Prawdopodobnie miejscowość ucierpiała najbardziej w czasie bitwy z wojskami siedmiogrodzkimi Rakoczego, na terenie zwanym do dziś Czarnym Polem. W XVIIIw. dziedzicami Irządza byli Misiewscy, którzy wystawili murowany dwór i założyli barokowy park w II poł. XVIIIw.

Na mapie z I poł. XIXw. widoczny jest podział wsi na Irządze Górne i Dolne. W 1882r. Irządze liczyły 671 mieszkańców i 75 zagród.

6.4. Elementy historycznych układów przestrzennych i zabudowy zachowane na terenie gminy

6.4.1. Fragmenty historycznej sieci drożnej (sprzed przekształceń XIX i XX wiecznych)

- północny fragment przebiegu drogi Irządze – Nakło;
- droga Grabiec-Siedliska;
- fragment drogi z Gołuchowic do Zawady;
- droga Turzyn-Siedliska przez Witów
- droga Zawada - Ołudza.

6.4.2. Układ przestrzenny centralnej części wsi Irządze

Obejmuje teren przyległy do głównej drogi (przebiegającej przez Pradła-Nakło), począwszy od zespołu podworskiego na południu do zabudowy przy uliczkach powyżej kościoła na północy.

W obrębie tego obszaru zachowały się elementy dawnej struktury przestrzennej wsi, takie jak: układ uliczny, podział na działki, rozplanowanie zagród i zabudowy.

6.4.3. Kościół parafialny pod wezwaniem św. Wacława wraz z budynkami przykościelnymi oraz terenem cmentarza

Kościół parafialny jest jedynym zabytkiem sakralnej architektury monumentalnej na terenie gminy. Położony na niewielkim wzniesieniu przy drodze głównej w środkowej części wsi stanowi dominantę widokową. Murowany z kamienia wapiennego z użyciem cegły. Prezbiterium o charakterze gotyckim, pozostała część kościoła po przebudowach XIX-wiecznych pozbawiona wyraźnych cech stylowych.

Na terenie placu przykościelnego, otoczonego ażurowym ogrodzeniem (d. cmentarz przykościelny) znajduje się kilka sztuk starodrzewu, w tym 5 lip i pomnikowa topola biała.

Funkcjonalnie z kościołem powiązane są następujące obiekty :

- plebania, położona na wprost kościoła po drugiej stronie ulicy, obecnie budynek w stylu dworowym (nieznana data budowy). Cennym i ciekawym elementem związanym z plebanią jest stara aleja grabowa (prawdopodobnie z XVIIIw.), założona na osi budynku plebanii od strony tylnej, zachodniej;

- dawna wikarówka, położona na północ od kościoła, budynek parterowy, murowany, z przełomu XIX i XXw. z zachowanym detalem stylowym;
- dawna organistówka, usytuowana w sąsiedztwie terenu plebanii przy drodze głównej, budynek parterowy z przełomu XIX i XXw. niestety po ostatnim remoncie pozbawiony niemal zupełnie stylowych detali (usunięto gzymsy, opaski okien i drzwi, wymieniona stolarka z podziałami, dach obcy – pokryty blachą trapezową).
- cmentarz parafialny, zlokalizowany na wschód od kościoła – założony został prawdopodobnie na przełomie XVIII i XIXw. (o czym świadczą zachowane nagrobki). Na terenie cmentarza zachowały się: fragmenty starodrzewu w najstarszej części, kaplica cmentarna murowana z początku XXw. oraz kilka starych XIX-wiecznych nagrobków m.in. Jana Kantego Paczka (zm. 1807), dziedzica Sadowia i Woźnik, klasycystyczny, w kształcie kolumny na postumencie, oraz Antoniego Szlichta Szlichcińskiego (1824 –90), dziedzica Wygiełzowa, neogotycki.

6.4.4. Pozostałości 4 zespołów dworskich

Na terenie gminy zachowały się pozostałości 4 zespołów dworskich: w Irządzach, Zawadzie, Wygiełzowie i Witowie.

Najbardziej okazałym i najcenniejszym obiektem jest:

Zespół dworsko-parkowy w Irządzach

Położony w południowej części wsi na zachód od drogi głównej do Pradeł, złożony z budynku dworu, parku o powierzchni 2,5ha oraz resztek zabudowy folwarcznej (2 obiekty). Dwór został zbudowany w XVIIIw. dla ówczesnych właścicieli – Misiewskich, przebudowany w 2 poł. XIXw. Remontowany w 1948 i 1968r. Obecnie jest użytkowany jako siedziba Urzędu Gminnego. Park usytuowany na stoku opadającym w kierunku południowym, założony w XVIIIw. z niewielkimi przekształceniami z XIXw. Geometryczny, obecnie zaniedbany, z częściowo zatartym układem – stanowi obiekt o wybitnej wartości, przykład nieomal jednolitego stylistycznie założenia w typie włoskim z drobnymi przeobrażeniami w kierunku ogrodu swobodnego. Północna część założenia o układzie tarasowym, ujęta w szpalery grabowe, część południowa stanowiła dawniej ogród wodny, na który składały się 4 stawy oddzielone groblami w układzie krzyżowym – obecnie wysuszone, zamienione na boisko sportowe i zaniedbane łąki. W obrębie zespołu znajduje się kilkadziesiąt sztuk starodrzewu o wybitnych walorach – graby, lipy drobnolistne, jesiony, kasztanowce i inne.

Ogród irządcki wymieniony jest w „Ogrodach polskich” Gerarda Ciołka jako interesujący przykład tzw. ogrodu włoskiego „głębokiego”.

Od strony zachodniej zespołu dworskiego stała XIX-wieczna oficyna, rozebrana w latach 1970-80. Z dawnego folwarku, usytuowanego na północ od zespołu dworskiego, zachowały się 2 budynki – stodoła i obora (przebudowana na budynek mieszkalno-usługowy).

Zespół dworski w Zawadzie

Złożony z dworu, parku i resztek zabudowań gospodarczych, położony w południowo-zachodniej części wsi Zawada, na stoku spadającym w kierunku południowo-wschodnim ku dolinie Krztyni. Budynek dworu usytuowany w centrum założenia parkowego, pochodzący z I połowy XIXw. późnoklasycystyczny z 4-rokolumnowym gankiem. Należał przed wojną do rodziny Krzemódkich. Od lat 50-tych budynek zajmowała szkoła, obecnie w rękach prywatnych.

Park o powierzchni 2,31ha założony w XIXw, o układzie tarasowym; na dolnym tarasie usytuowany staw, obecnie oddzielony szosą i poza granicami zespołu. Układ parku swobodny, z licznymi grupami drzew oraz szpalerami, obecnie mało czytelny z powodu

zaniedbań i licznych samosiewów. Nie jest wykluczone, że wcześniej mógł tu istnieć park geometryczny w typie parku w Irządzach, jednakże nie zachowały się ślady w terenie ani żadne źródła potwierdzające taką hipotezę.

Zespół dworski w Wygielzowie

Usytuowany na wzgórzu, poza terenem wsi w widłach dolin 2 małych dopływów Białki. Złożony z dworu i resztek parku. Cały zespół bardzo zaniedbany, zniszczony, zarówno budynek dworu jak i park. Budynek dworu pochodzi z 2 poł. XIXw. Przed wojną należał do rodziny Szlichcińskich, po wojnie użytkowany i zasiedlany przez rodziny pracowników PGR. Obecnie niemal opuszczony, dzierżawiony przez osobę prywatną. W parku widoczne są fragmenty alei i szpalerów, złożonych z grabów i lip oraz pojedyncze drzewa. Z zespołem dworskim w Wygielzowie powiązany był zespół folwarczny, usytuowany w północno-zachodniej części wsi, w odległości ok. 1,5 km od dworu, z którego zachowało się bardzo ciekawe założenie zielone, złożone ze szpalerów i alei grabowych, otaczających prostokątny teren.

Pozostałości zespołu dworskiego w Witowie

Najbardziej zniszczony z zespołów podworskich na terenie gminy, złożony z pozostałości budynku dawnego dworu oraz resztek parku ze stawem. Budynek dworu pochodzący z 2 poł. XIXw. Z rozebraniem gankiem i dobudowaniami tworzy obecnie bezkształtny, bezstylowy obiekt.

Park właściwie już nie istnieje – został doszczętnie zdewastowany, drzewa wycięte, tak że trudno jest określić zarówno jego granice jak i układ. Jedyną pozostałością jest staw o owalnym kształcie – położony na południowy wschód od dworu, będący ośrodkiem założenia, obecnie zamulony i zdewastowany.

6.4.5. Kaplice i kapliczki przydrożne

- kaplica p.w. św. Grzegorza w Sadowiu (murowana, 1780, przebudowana w poł. XIX, XXw.)
- kaplica murowana w Sadowiu;
- kaplica murowana w Witowie;
- kaplica murowana w Bodziejowicach;
- kapliczki przydrożne: Irządze, Sadowie, Bodziejowice, Witów.

6.4.6. Drewniana i murowano-drewniana zabudowa zagrodowa o formach historycznych

Najstarsze zachowane obiekty tradycyjnego budownictwa zagrodowego z terenu gminy pochodzą z II poł. XIXw. Najwięcej obiektów pochodzi z przełomu XIX i XX wieku. Większość jest przebudowana i znajduje się w nienajlepszym stanie technicznym. Typowe zagrody na obszarze gminy złożone z chałupy, chlewu i stodoły zachowały się w nielicznych przykładach, pozostałe obiekty stanowią pojedyncze fragmenty zagród tzn. same chałupy lub budynki gospodarcze.

6.5. Ochrona prawna dziedzictwa kulturowego gminy

Zespoły i obiekty wpisane do rejestru Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków:

- 1) kościół parafialny w Irządzach (A-202/1978)
- 2) zespół dworski (dwór i park) w Irządzach (A-201/1978)
- 3) zespół dworski (dwór i park) w Zawadzie (A-238/1978)
- 4) zespół dworski (dwór i park) w Wygielzowie (A-539/1992)

Stanowiska archeologiczne wpisane do rejestru zabytków archeologicznych:

- 1) Irządze, osada, neolit, kultura łużycka (A-276/1978)
- 2) Irządze, osada, neolit, pradzieje (A-277/1978)
- 3) Wygielzów, osada, neolit (A-353/1978)
- 4) Zawada, osada, neolit (A-354/1978)
- 5) Zawada, osada, pradzieje (A-355/1978)

Obiekty w ewidencji Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków (zweryfikowane wg stanu istniejącego w terenie):

Irządze

- 1) Plebania, ?
- 2) Organistówka, murowana, 1900
- 3) Wikarówka, murowana, 1900
- 4) Cmentarz parafialny
- 5) Kaplica cmentarna, murowana, pocz. XX
- 6) Stodoła podworska, murowana, k. XVIII, przebudowana
- 7) Obora podworska, nr 133, murowana, pocz. XX
- 8) Zagroda nr 85, dom, chlew, stodoła, drewn. k. XIX
- 9) Zagroda nr 96 (d.97), dom, stodoła, drewn. ?
- 10) Stodoła nr 106, drewn. 1930
- 11) Dom nr 118, drewn.-murowany, XIX/XX
- 12) Dom nr 143, drewn. pocz. XX
- 13) Dom nr 164, drewn. pocz. XX ?

Sadowie

- 1) Kaplica p.w. św. Grzegorza, murowana, 1780, poł. XIX, remontowana i przebudowana, XX
- 2) Kaplica, murowana, poł. XIX
- 3) Dom nr 30, drewn. pocz. XX ?
- 4) Zagroda nr 93, dom drewn.

Bodziejowice

Kaplica murowana

Witów

- 1) Pozostałości parku podworskiego, 2 poł. XIXw.
- 2) Kaplica, murowana, XIX/XX, ok.1930
- 3) Zagroda nr 55, dom, chlew, stodoła, k.XIX
- 4) Dom nr 49, drewn. 1870

Woźniki

Dom nr 19

Wygieźzów

Założenie pofolwarczne

Zawada

- 1) Stodoła podworska
- 2) Lamus podworski
- 3) Dom nr 36
- 4) Dom nr 40
- 5) Dom nr 43
- 6) Dom nr 44
- 7) Dom nr 45
- 8) Dom nr 58

Krzyże i kapliczki przydrożne w Sadowiu, Witowie, Irządzach

7. Stan własności gruntów

Na terenie gminy występuje kilka grup własnościowych, z których dominująca jest własność prywatna. Oprócz tego występuje własność gminna komunalna, własność Skarbu Państwa i własność kościelna.

Własność Skarbu Państwa – to głównie tereny Lasów Państwowych, znajdujących się w Wygiełzowie przy północnej granicy gminy (ok. 30ha) i w południowej części gminy (duży kompleks leśny).

Własność kościelna to teren kościoła, plebanii i cmentarza.

Własność gminna komunalna to 22 nieruchomości o powierzchni ok. 25 ha, na ogół zabudowane obiektami użyteczności publicznej, takimi jak szkoły, remizy strażackie, budynek urzędu gminy, agromówka, dom rolnika itp. Załedwie kilka nieruchomości jest niezabudowanych - teren budowlany w sąsiedztwie osiedla zabudowy jednorodzinnej w Irządzach, teren rolny w Zawadzie wśród zabudowy rekreacyjnej oraz drogi.

Możliwości wykorzystania terenów gminnych jako terenów dla realizacji inwestycji publicznych lub terenów ofertowych dla inwestycji komercyjnych – potencjalnego źródła aktywizacji gospodarczej i zysku dla gminy - są więc mocno ograniczone.

8. Sytuacja demograficzna gminy

Lp	Pozycja	1996	1998
1	Ludność ogółem	3127 osób	3096 osób
2	Ludność w wieku przedprodukcyjnym	24,7 %	24,3 %
3	Ludność w wieku produkcyjnym	51,7 %	52,6 %
4	Ludność w wieku poprodukcyjnym	23,6 %	23,2 %
5	Przyrost naturalny	-	-2,2/1000 mieszkańców
6	Saldo migracji	-	-1,6/1000 mieszkańców

Źródło:

1996 - „Studium zagospodarowania przestrzennego województwa częstochowskiego”

1998 - Województwo Śląskie w 1998r.

Zgodnie z prognozą zmian demograficznych przyjętą w „Studium zagospodarowania przestrzennego województwa częstochowskiego” przyjmuje się, że w 2010r. liczba mieszkańców gminy będzie wynosić ok. 2700 osób.

Konsekwencje prognozowanych zmian demograficznych:

- przyjęta w oparciu o prognozę GUS tendencja zmniejszania się udziału ludności w wieku przedprodukcyjnym, a w tym młodzieży szkolnej w wieku 15-18 lat, może sprzyjać osiągnięciu pożądanych zmian w szkolnictwie średnim. Potrzebne jest zwiększenie ilości miejsc w szkołach, w których nauka kończy się maturą.

Szacuje się, że w 2010r. dom szkół średnich uczęszczających będzie ok. 150 uczniów (w wieku 15-18 lat) z gminy Irządze.

- Wzrastający udział ludności w wieku produkcyjnym może nasilić problem bezrobocia. Dla zapewnienia pracy wszystkim potrzebującym należałoby w okresie 1996 – 2010r. utworzyć nowe miejsca pracy dla bezrobotnych dzisiaj i dla tzw. bezrobocia ukrytego w rolnictwie.

Szacuje się, że z pracy na roli może zrezygnować ok. 120 osób w wieku produkcyjnym.

Malejąca liczba osób w wieku poprodukcyjnym jest sprzyjającą przesłanką dla poprawienia dostępności do świadczeń medycznych, rozwijania sieci ośrodków opieki społecznej, tworzenia systemu pielęgnacyjno-opiekuńczego, a także szerokiego zakresu usług kultury dla ludzi starszych.

9. Obsługa mieszkańców

9.1. Mieszkalnictwo

Funkcja mieszkaniowa w typowo wiejskiej gminie Irządze jest realizowana w większości w postaci zabudowy siedliskowej oraz uzupełniająco w postaci zabudowy jednorodzinnej.

Wg danych Rocznika Statystycznego „Województwo Śląskie w 1998r.” na terenie gminy znajduje się 988 mieszkań. Są one w większości własnością prywatną, jedynie 1,7% to mieszkania stanowiące własność gminy.

Przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania – 69 m²

Przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania na 1 osobę - 22m²

Przeciętna liczba osób na 1 mieszkanie - 3,13

W porównaniu z innymi gminami wiejskimi powiatu zawierciańskiego:

Przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania:

Kroczyce – 72,4m²

Włodowice – 70,9m²

Żarnowiec- 66,8m²

Przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania na 1 osobę:

Kroczyce - 19,6m²

Włodowice – 22,5m²

Żarnowiec – 18,8m²

Z powyższego zestawienia wynika, że zasoby mieszkaniowe w gminie Irządze nie odbiegają poziomem jakości od zasobów innych gmin powiatu zawierciańskiego.

Wg danych „Studium województwa częstochowskiego” z 1996r. zasoby mieszkaniowe w gminie w 1996r. wyglądały następująco:

Liczba mieszkań – 991, w tym mieszkania w dobrym stanie - 54%

Przeciętna liczba osób na 1 mieszkanie – 3,16

Zgodnie z przyjętą w w/w „Studium” prognozą zmian demograficznych przyjmuje się, że w 2010r. liczba mieszkańców gminy będzie wynosić ok. 2700 osób.

Dla malejącej liczby mieszkańców potrzeby mieszkaniowe zaspokoi istniejąca liczba mieszkań. Uwzględnia się konieczność uzupełnienia niedoborów z lat ubiegłych wynikających z dekapitalizacji zasobów (ok. 350 mieszkań w gminie), poprawienie standardów i zapewnienie każdej rodzinie oddzielnego mieszkania (3,05 osób na 1 mieszkanie).

Nie występuje konieczność budowy nowych mieszkań dla zaspokojenia potrzeb mieszkaniowych wspólnoty samorządowej.

9.2. Oświata i wychowanie

W gminie funkcjonuje Gminny Zespół Obsługi Placówek Oświatowych. Obecnie działają następujące placówki oświatowe:

- szkoła podstawowa z gimnazjum w Irzadzach z 2 oddziałami przedszkolnymi,
- szkoła podstawowa w Witowie z 1 oddziałem przedszkolnym.

Liczba szkół uległa zmniejszeniu w stosunku do stanu z lat ubiegłych (działały jeszcze szkoły podstawowe w Woźnikach i Bodziejowicach) w związku ze zmniejszaniem się liczby dzieci w wieku szkolnym.

W gminie nie ma szkoły średniej. Najbliższa szkoła średnia znajduje się w Szczekocinach.

9.3. Ochrona zdrowia i opieka społeczna

W gminie znajduje się ośrodek zdrowia, apteka oraz dom pomocy społecznej. Wszystkie te obiekty znajdują się w Irządzach.

9.4. Kultura

W gminie nie ma obecnie domu kultury. Rolę tę powinien pełnić nie ukończony jeszcze Dom Rolnika w Mikołajewicach. Obiektami kulturalnymi o ograniczonym programie są remizy Ochotniczej Straży Pożarnej - w Irządzach, Bodziejowicach, Witowie, Wilkowie i Zawadzie. Działa 1 biblioteka publiczna. Działalnością kulturalną zajmują się również Koła Gospodyń Wiejskich istniejące w poszczególnych sołectwach.

W Irządzach znajduje się kościół parafialny rzymskokatolicki p.w. św. Wacława z plebanią i wikarówką. W Bodziejowicach jest działająca kaplica, buduje się kaplica w Witowie.

9.5. Usługi różne

9.5.1. Usługi handlu i gastronomii

Na terenie gminy znajduje się kilkanaście sklepów spożywczych i spożywczo-przemysłowych, dość równomiernie rozmieszczonych w poszczególnych sołectwach. Są to niewielkie obiekty. Najwięcej obiektów handlowych znajduje się w Irządzach, Witowie i Zawadzie.

Obiektów gastronomicznych jest niewiele – w Irządzach, Witowie oraz w Zawadzie przy drodze Katowice – Kielce. Obiekty gastronomiczne w Zawadzie mają charakter obiektów obsługi turystów. Największy to motel „Amazonka”, oprócz tego 2 smażalnie pstrąga, jedna z nich przy stawach rybnych „Krztynia”.

9.5.2. Usługi administracji i bezpieczeństwa

Urząd Gminy znajduje się w Irządzach. Jest siedzibą Zarządu i Rady Gminy Irządze. Jednostkami pomocniczymi gminy jest 11 sołectw.

W Irządzach znajduje się punkt przyjęć dzielnicowego Komisariatu Policji w Szczekocinach.

W gminie działa Ochotnicza Straż Pożarna. Strażnice znajdują się w Irządzach, Bodziejowicach, Witowie, Wilkowie i Zawadzie.

9.5.3. Usługi pocztowe i bankowe

Urząd pocztowy znajduje się w Irządzach.

Znajduje się tu również oddział Banku Spółdzielczego w Szczekocinach.

9.5.4. Usługi motoryzacyjne

Punkt pomocy drogowej znajduje się przy drodze Katowice – Kielce.

W Mikołajewicach znajduje się punkt wulkanizacji opon.

9.6. Sport, turystyka, rekreacja

W gminie znajduje się niewiele obiektów sportowych i rekreacyjnych. Szkoły w Irządzach i Witowie posiadają boiska, samodzielne boisko znajduje się w parku w Irządzach. Należy dążyć do tego, aby w każdym sołectwie znajdowało się boisko lub plac sportowy.

W Irządzach znajduje się zabytkowy park, który jest własnością gminy. Nie jest on urządzony - ze starego założenia pozostał jedynie drzewostan. Po przeprowadzeniu rewaloryzacji park stałby się cennym miejscem wypoczynku dla mieszkańców oraz magnesem dla turystów, zwłaszcza że jest położony w eksponowanym miejscu, przy siedzibie Urzędu Gminy. Obecnie jest wykorzystywany w niewielkim stopniu – na jego terenie znajduje się trawiaste boisko sportowe.

Turystyka rozwija się na terenie gminy w sposób mało urozmaicony – funkcjonuje duży zespół działek letniskowych nad rzeką Krztynią. Nie jest on wyposażony w obiekty rekreacyjno-sportowe.

Przy drodze Katowice – Kielce znajduje się motel „Amazonka” z ośrodkiem jazdy konnej oraz dwa samodzielne obiekty gastronomiczne.

W gminie nie ma gospodarstw agroturystycznych.

Gmina posiada potencjalne możliwości rozwoju turystyki – atrakcyjne środowisko przyrodnicze, kilka obiektów zabytkowych, dogodny dojazd ze Śląska i okolic Częstochowy.

10. Zadania służące realizacji ponadlokalnych celów publicznych

Określone na podstawie „Założeń Strategii Rozwoju Województwa Śląskiego” – Zarząd Województwa Śląskiego – listopad 1999r. oraz „Założeń do koncepcji polityki przestrzennego zagospodarowania kraju” – Rządowe centrum Studiów Strategicznych – czerwiec 1999r.

Gmina położona jest w obszarze rolnym wskazanym do restrukturyzacji, na skraju obszarów wskazanych do rozwoju rekreacji o znaczeniu krajowym (Zespół Jurajskich Parków Krajobrazowych) i o znaczeniu regionalnym (Dolina Pilicy i Nidy).

Postulowane zadania dla gminy:

- projektowany gazociąg wysokiego ciśnienia śr. 250-150 relacji Częstochowa-Secemin (proponowany w projekcie „Studium byłego Woj. Częstochowskiego” gazociąg ma małe szanse realizacji ze względu na małą ilość potencjalnych odbiorców),
- rozbudowa drogi krajowej 46 Częstochowa – Szczekociny do parametrów drogi ekspresowej (proponowana w projekcie „Studium byłego Woj. Częstochowskiego”, nie podtrzymana w „Założeniach Strategii Rozwoju Woj. Śląskiego”),
- rozbudowa drogi krajowej 78 Siewierz-Zawiercie-Szczekociny –Kielce do parametrów drogi ekspresowej - wg „Założeń do koncepcji polityki przestrzennej zagospodarowania kraju”,
- modernizacja magistrali kolejowej CMK – Katowice – Warszawa,
- proponowany rezerwat przyrody „Źródła Rajeczniczy”,
- plan urządzenia lasów (dotyczy granic, powierzchni lasów i zasad gospodarki leśnej).

11. Główne uwarunkowania rozwoju gminy

11.1. Uwarunkowania zewnętrzne

- Położenie w województwie śląskim, w powiecie zawierciańskim, pomiędzy Zespołem Jurajskich Parków Krajobrazowych a doliną Pilicy – atrakcyjnymi rejonami turystycznymi Polski.
- Korzystne powiązania komunikacyjne z terenami otaczającymi poprzez drogi krajowe: nr 46 Częstochowa – Szczekociny – Kielce i nr 78 Katowice – Siewierz – Szczekociny – Kielce oraz drogę wojewódzką nr 794 Koniecpol – Lelów – Pradła – Wolbrom.

11.2. Uwarunkowania przyrodnicze i ekologiczne

- Konieczność zachowania wysokich walorów środowiska przyrodniczego będących jednym z atutów gminy z jednoczesnym umożliwieniem jego wykorzystywania dla potrzeb turystyki i rekreacji (problem uporządkowania terenów zabudowy letniskowej w dolinie rzeki Krztyni)
- Konieczność ochrony wód gruntowych i powierzchniowych przed zanieczyszczeniem ze względu na występowanie na znacznym obszarze gminy Głównych Zbiorników Wód Podziemnych
- Konieczność objęcia ochroną prawną najcenniejszych elementów środowiska przyrodniczego i krajobrazu gminy
- Występujące skażenie i zakwaszenie gleb przy ich jednoczesnej bardzo wysokiej przydatności rolniczej
- Konieczność ochrony powierzchni terenu przed degradacją (lessy)

11.3. Uwarunkowania środowiska kulturowego

- Konieczność zachowania wysokich walorów środowiska kulturowego (zespoły dworsko-parkowe i folwarczne wpisane do rejestru zabytków, duża ilość pojedynczych obiektów zabytkowych, liczne stanowiska archeologiczne), będącym jednym z atutów gminy przy jednoczesnym braku środków i możliwości organizacyjnych na ich prawidłowe utrzymanie

11.4. Uwarunkowania społeczne

- Przeważające zatrudnienie w rolnictwie przy słabej obecnej koniunkturze
- Malejąca liczba ludności, a w tym wzrastający udział ludności w wieku produkcyjnym może nasilić problem bezrobocia – konieczność tworzenia nowych miejsc pracy poza rolnictwem

11.5. Uwarunkowania strukturalne

Struktura funkcjonalno-przestrzenna

- Bardzo duże rozproszenie zabudowy, powodujące trudności w wyposażeniu w infrastrukturę drogową i inżynierską

- Tylko kilka wsi (Irządze, Witów, Bodziejowice) posiada wykształconą zwartą strukturę zabudowy i ośrodki usługowe o różnym stopniu rozwoju

Wypośażenie w usługi

- Mieszkalnictwo – ze względu na malejącą liczbę ludności w zasadzie nie występuje konieczność wyznaczania nowych terenów budowlanych dla mieszkańców. Istniejące tereny mieszkaniowe posiadają spore rezerwy. Pojawiło się zapotrzebowanie na tereny mieszkaniowe ze strony osób spoza gminy - część letników wnioskuje o przekształcenie działek rekreacyjnych na działki budowlane.
- Szkolnictwo – działają 2 szkoły podstawowe i gimnazjum, 2 szkoły podstawowe zostały zamknięte z braku obsady – mogą być przeznaczone na cele innych usług.
- Kultura i wypoczynek – brak działającego domu kultury, konieczne uruchomienie Domu Rolnika, mało terenów sportowych

11.6. Uwarunkowania gospodarczo-ekonomiczne

- Stosunkowo duże gospodarstwa rolne, z tendencją do powiększania się
- Mała ilość podmiotów gospodarczych tworzących miejsca pracy
- Słabo rozwinięte usługi turystyczne - niedostateczne wyposażenie w usługi gastronomiczne, noclegowe, obiekty sportowe.
- Niewielki ruch budowlany – głównie zaspokajający potrzeby mieszkaniowe ludności miejscowej oraz inwestycji własnych gminy. W niewielkim ruchu budowlanym znaczący udział ma zabudowa letniskowa.
- Brak wyznaczonych terenów ofertowych dla potencjalnych inwestorów lokalnych i zewnętrznych.

11.7. Uwarunkowania w zakresie infrastruktury technicznej i komunikacji

- Dobrze rozwinięta sieć wodociągowa, ale brak kanalizacji sanitarnej i urządzeń odprowadzania ścieków. Nie zrealizowano przewidzianych w planie oczyszczalni ścieków. Grozi to pogorszeniem stanu czystości wód powierzchniowych i podziemnych.
- Dobrze rozwinięta sieć drogowa – duża ilość dróg o nawierzchni asfaltowej lub ulepszonej
- Dobre wyposażenie w telefony
- Brak sieci gazowej
- Brak ścieżek rowerowych.